

VIỆT-NAM TIÊU-HỌC TÙNG-THƯ

LECTURE

(Cours Préparatoire)

QUỐC-VĂN

GIÁO-KHOA THƯ

LỚP DỰ-BỊ

RECTORAT DE L'UNIVERSITÉ
INDOCHINE
1948

Tous droits réservés

VIỆT-NAM TIÊU-HỌC TÙNG-THƯ

LECTURE

(Cours Préparatoire)

QUỐC-VĂN

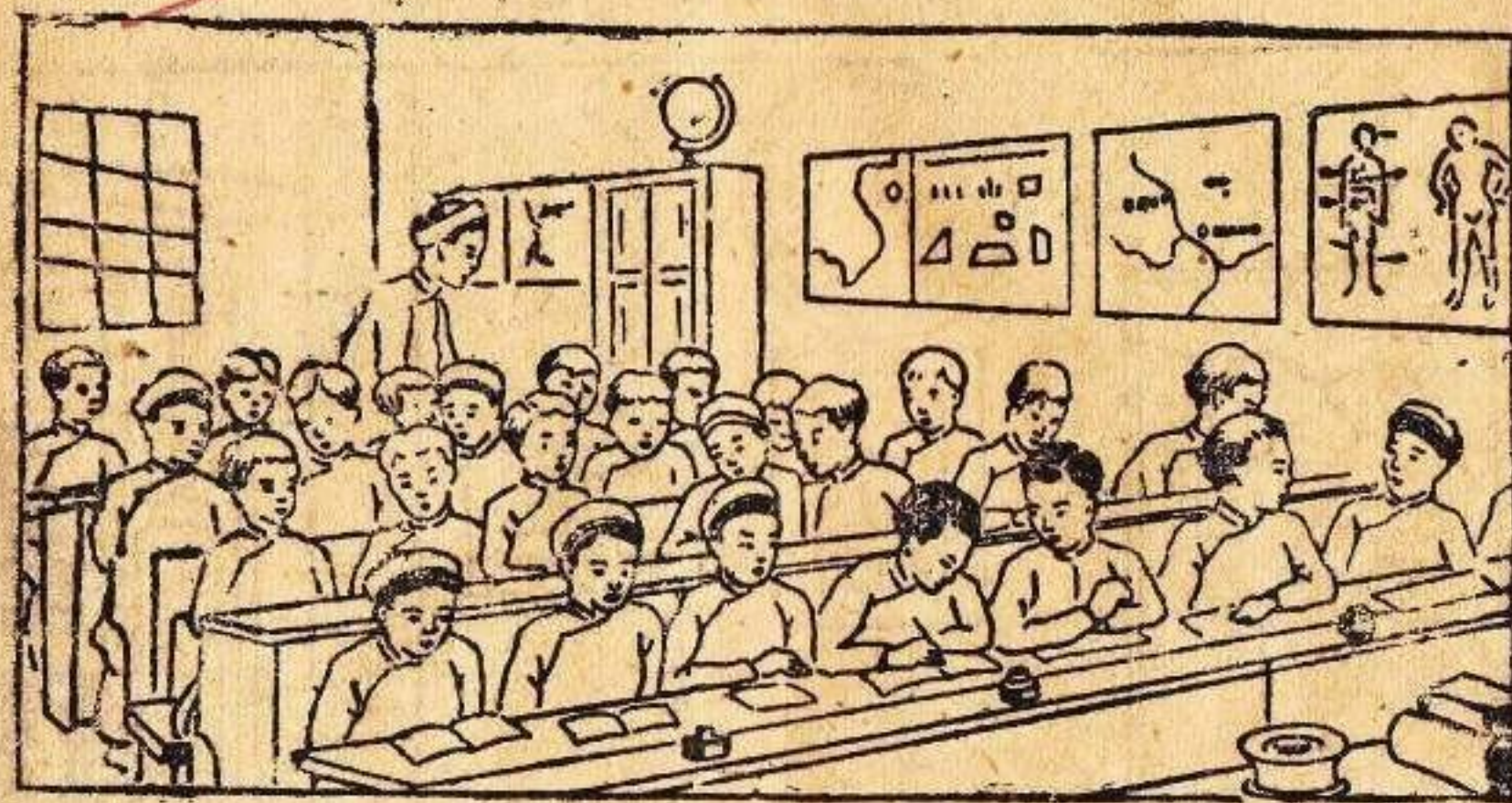
GIÁO-KHOA-THƯ

LỚP DỰ-BỊ

**RECTORAT DE L'UNIVERSITÉ
INDOCHINE
1948**

Tous droits réservés

Một lớp học.

Nhà gạch mái ngói thật cao-ráo, chắc-chắn. Ngoài thì cửa chớp (cửa lá sách) sơn xanh, trong thì cửa kính (cửa gương) sáng-sủa.

Lớp nào lớp ấy, bàn ghế toàn bằng gỗ lim, đánh bóng. Trên tường treo nhiều bản-đồ. Trong tủ có nhiều sách chữ tây và chữ quốc-ngữ. ✕

2. Thấy giáo dạy biết bao nhiêu học-trò, cậu nào cậu ấy ngồi nghe có ý chăm-chỉ lắm.

Ấy, trảng học vui-vẻ như vậy. Sao ta chẳng rủ nhau đi học. Có học mới biết, mới khôn được. ✕

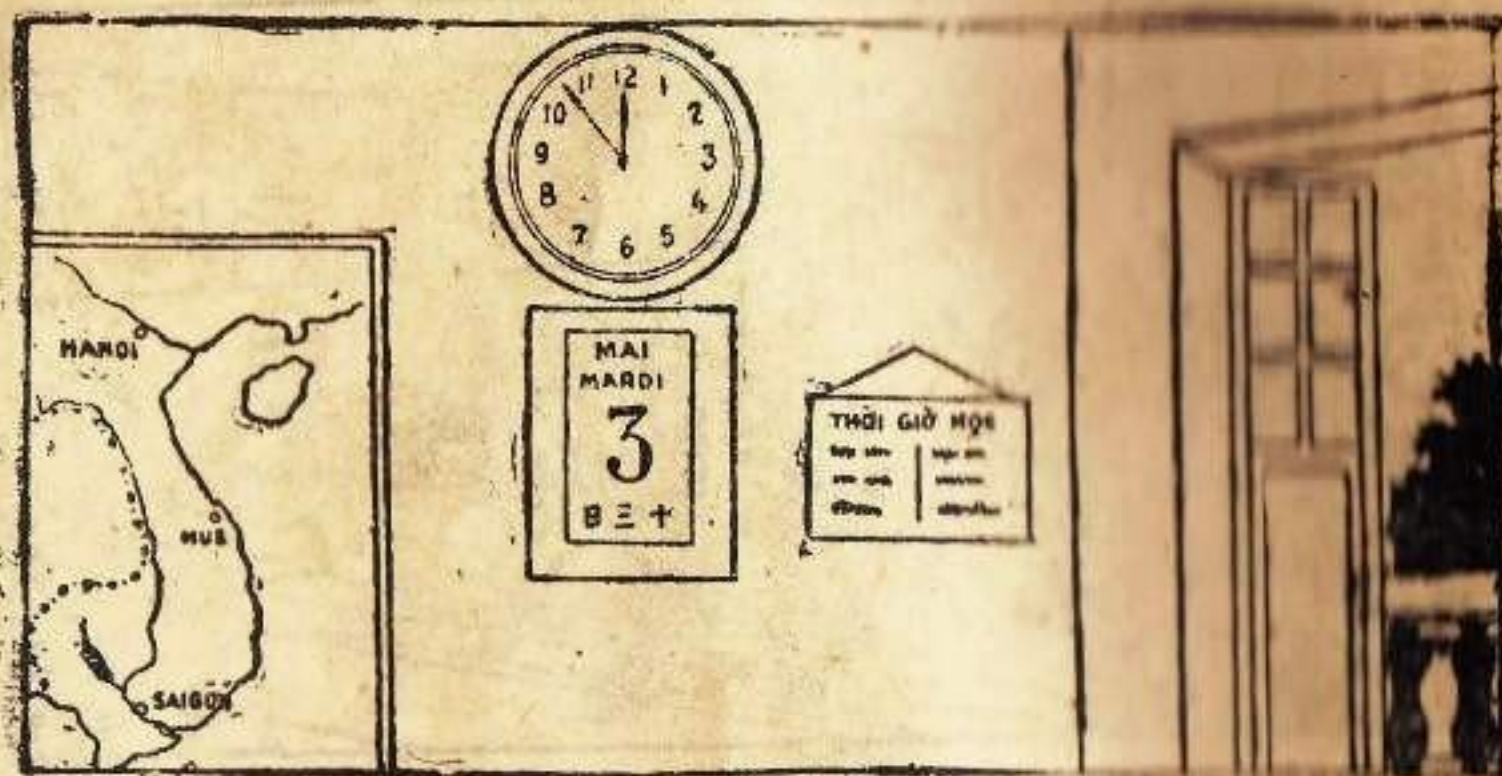
Giải nghĩa. — Đánh bóng = làm cho bóng, đánh cho gỗ lên nước. Người ta thường đánh bàn ghế bằng lá chuối khô hoặc bằng giẻ.

Bài tập

Học tiếng. — Nhà gạch, — mái ngói, — cửa chớp, — cửa kính, — bàn ghế, — bản đồ, — sách vở, — thầy giáo, — học-trò, — trảng học.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Nhà trảng làm bằng gì ? — Cửa ngõ thế nào ? — Trong các lớp học, trông thấy những gì ? — Sao ta nên bảo nhau đi học ?

Ta nên bảo nhau đi học.

Những đồ dùng để xem ngày giờ ở lớp học.

Trừ ngày chủ-nhật và ngày thứ năm, mỗi tuần-lẽ tôi đi học năm ngày. Mỗi ngày học hai buổi: buổi sáng và buổi chiều. Sáng học ba giờ, chiều học hai giờ rưỡi. Buổi nào cũng có nghỉ mười lăm phút vào khoảng giữa buổi, để học-trò ra chơi cho giải trí.

Ấy ngày giờ tôi học là thế, còn cách học tập thì mỗi giờ thầy dạy một bài, mà bài nào cũng có ích cả. Thấy chịu khó dạy, tôi chăm-chỉ học, chẳng khi nào bỏ phí thi-giờ.

Giải nghĩa. — Giải trí = nghỉ trí khôn.

Bài tập.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Mỗi tuần-lẽ học mấy ngày? — Nghỉ những ngày nào? — Một ngày học mấy buổi? — Mỗi buổi học mấy giờ? — Cho học-trò nghỉ mười lăm phút để làm gì? — Cách thầy dạy thế nào? — Học-trò chăm học thì thế nào?

Dùng bỏ phí thi giờ.

Cậu bé viết thư

Cậu bé đọc thư

Bác hỏi tôi đi học để làm gì. Tôi xin nói bác nghe?

Tôi đi học để biết đọc những thư từ người ta gửi cho tôi và viết những thư từ tôi gửi cho người ta. Tôi đi học để biết đọc sách, đọc nhật-báo, thấy điều gì hay thì bắt chước.

Tôi đi học để biết tính-toán, biết mọi sự-vật và biết phép vệ-sinh mà giữ thân-thể cho khỏe mạnh.

Nhưng tôi đi học cốt nhất là biết luân-lý, cho hiểu cách ăn ở để thành được người con hiền-thảo và người dân lương thiện.

Giải nghĩa. — Lương-thiện = hiền lành, tử-lễ.

Bài tập

Học tiếng. — Đọc, — viết, — tính, — học.

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: Tôi ra tràng tôi... — Nhờ có chút học ấy mà tôi... và tôi... được các thư từ giấy-má.

Người không học, không biết lẽ.

Tý nư sào lên bờ

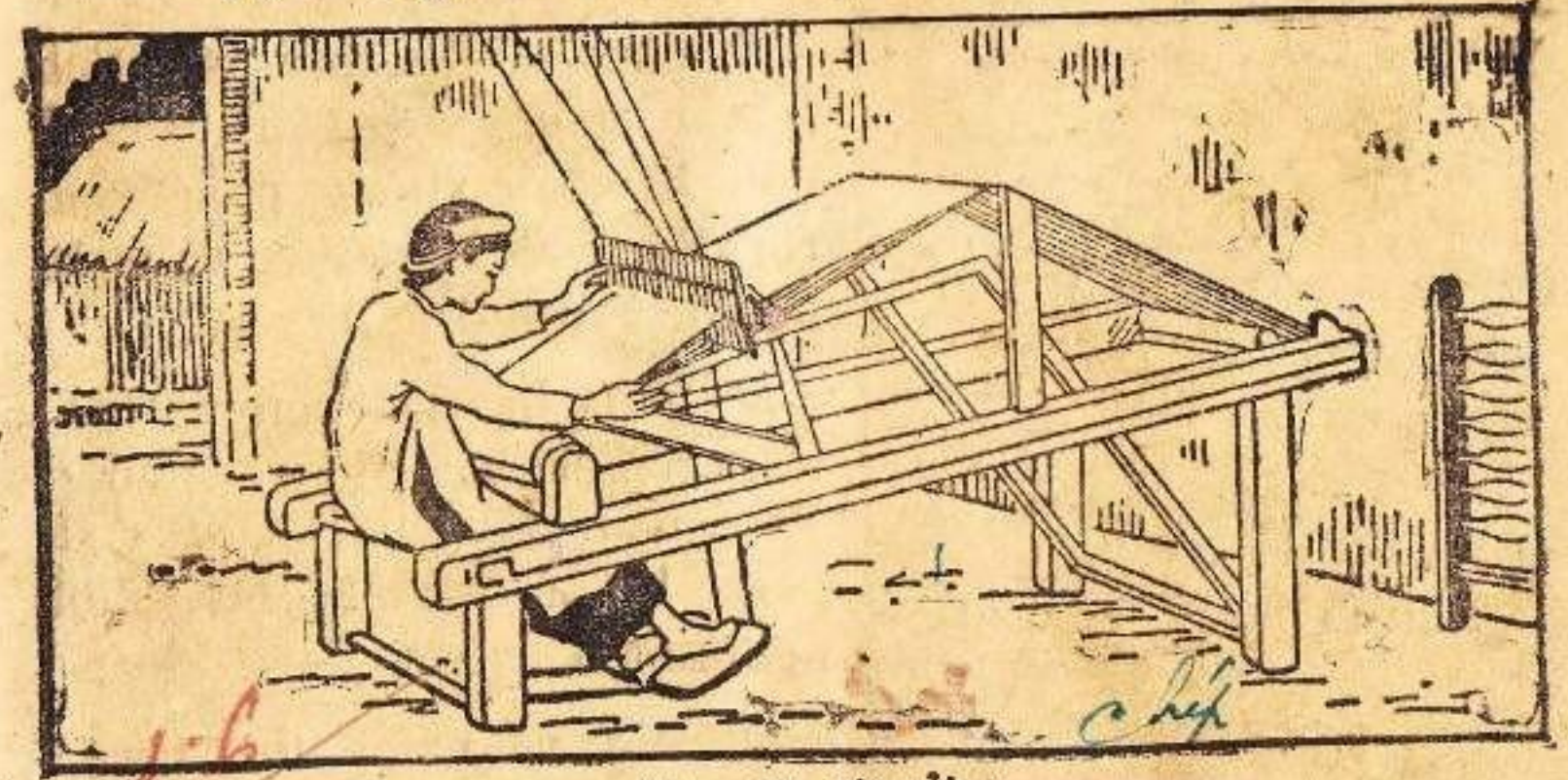
Một hôm, anh Giáp và lũ trẻ trong làng rủ nhau ra chơi ở trước sân đình, bên cạnh cái ao. Trong khi mấy anh em đang đánh quăng, đánh đáo với nhau, thì anh Tý nom thấy con *chuồn-chuồn* đậu trên cành đào, ở gần bờ ao, liền bỏ chạy đi đuổi bắt. Bỗng nghe tiếng kêu, mọi người ngoảnh lại, thì thấy anh Tý đang lơ-lơ (cúi-quay) dưới nước. Mấy đứa trẻ kia trông thấy, *hoảng-hốt*, sợ-hãi bỏ chạy mỗi đứa một nơi kêu la *rầm-rì*. Anh Giáp không chạy đâu cả, đứng trước, trông sâu, thấy có cây sào dựng bên cạnh đình, liền vác ra, bỏ xuống ao cho anh Tý *nư* lấy mà lên. Thế là nhờ có anh Giáp mau trí-khôn mà cứu được anh Tý khỏi chết đuối.

Giải nghĩa. — *Mau trí-khôn* = sáng trí, gặp việc khó mà linh-thần tỉnh-táo, không hoảng-hốt — *Chuồn-chuồn* = một thứ côn-trùng có bốn cánh mỏng, đuôi dài. — *Hoảng-hốt* = vội-vàng, sợ-hãi. — *Rầm-rì* = om-sòm. — *Nư* = nắm chặt.

Bài tập

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Anh Giáp với lũ trẻ chơi ở đâu? — Anh Tý trông thấy gì? — Anh làm thế nào? — Khi lũ trẻ trông thấy anh Tý ngã xuống ao, thì làm thế nào? — Anh Giáp làm thế nào? — Nếu anh Giáp cũng chạy như lũ trẻ kia, thì ra *lạm* sao?

Lúc nguy cấp cần phải mau trí khôn

Thợ dệt dệt vải

Người làm ruộng có *trồng-trọt* cây cây, thì ta mới có thóc gạo mà ăn. Thợ nề (1), thợ mộc có làm nhà, thì ta mới có nhà mà ở. Thợ dệt có *dệt vải*, thợ may có may quần áo, thì ta mới có đồ mặc vào mình. Quyền sách ta học cũng phải có người làm, người in. Cái đường ta đi cũng phải có người sửa, người quét. Nói tóm lại, *nhất-thiết* một chút gì ta cần dùng đến, cũng là có người chịu khó làm việc mới nên.

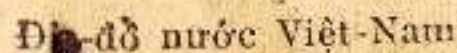
Giải nghĩa. — *Trồng-trọt* = có nơi gọi là *trồng-trĩa*. — *Nhất-thiết* = cái gì cũng đều như thế cả.

Bài tập

Học tiếng. — Người làm ruộng, — thợ nề, — thợ mộc, — thợ dệt, — thợ may, — người làm sách, — người in sách, — phu quét đường.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Người làm ruộng làm gì? — Thợ nề, thợ mộc làm gì? — Thợ dệt, thợ may làm gì?

Ai ai cũng phải làm việc.

Về phía bắc thì người Việt-Nam phải chông chênh với người Tàu mãi. Sau thua Tàu mà phải họ *đô-hộ* mãi hơn một nghìn năm. ✓

Nhưng về nam, thì trước nhờ có người Tàu, sau tự lực, đánh được người Chiêm-thành, chiếm lấy nước họ, lại chiếm thêm một phần nước Cao mên nữa.

Xem như thế thì người Việt-Nam cứ dần dần tiến về phía nam từ *biên-thùy* nước Tàu cho đến vịnh Xiêm-lã vậy.

Giải nghĩa. — *Đô-hộ* = chiếm giữ và cai-trị một nước khác. — *Chiêm-thành* = một dân-tộc ngày xưa ở vào mạn giữa và mạn nam xứ Trung-Việt bây giờ. — *Cao-mên* = phần nước Cao-mên mà người Việt-Nam ta chiếm lấy ngày xưa gọi là Thủy-chân-lạp, nay là đất Nam-Việt. — *Biên-thùy* = chỗ nước mình giáp nước khác.

Học chữ. — Gốc-tích — đồ-hộ — chấm, — biên-thùy.

Câu hỏi. — Dân ta gốc tích ở đâu ? Sau thì đến đâu ở ? — Ở phía Bắc nước ta có dân nào ? — Ở phía nam ngày xưa có dân nào ?

Người Việt-Nam ngày xưa vốn ở mạn nam nước Tàu

Cổng làng

Làng tôi ở gần tỉnh. Xung quanh làng có lũy tre, đứng ngoài không nom thấy nhà cửa. Đầu làng cuối làng có công⁽¹⁾ xây bằng gạch. Trong làng có nhà cửa phần nhiều là nhà lá. Nhà nào cũng có sân, có vườn, hoặc có ao nữa; xung quanh có hàng rào tre. Ngoài vườn thì trồng rau, khoai cùng các thứ cây có quả.

Đường-sá thì chỉ con đường chạy thẳng qua làng là rộng, còn thì những lối đi hẹp, khúc-khuyết quanh co. Được ít lâu nay, đường ngõ lát gạch khắp cả, nên mới sạch-sẽ, chứ trước hễ trời mưa là *tăm-lội* dơ bẩn⁽²⁾, đi lại rất là khó khăn.

Giải nghĩa — *Lũy* = bờ đất có tre trồng làm hàng rào. — *Lộ* = có bùn, có nước.

Đài tập

Học tiếng. — Lũy, — lấp, — ngổ, — lăm-lội.

Đặt câu.— *Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này : Xung quanh làng tôi có ... — Những ao-tù thì nên ... đi cho khỏi sinh muỗi. — Ở nhà quê, xung quanh nhà thường hay có ... — Trời tối mà đi vào những ... thì nên sợ giẫm phải gai. — Trời mưa, đường-sá ...*

Lông ở làng, sang ở nước

Bố khuyên con phải chọn bạn

Thói thường « Gắn mực thì đen... »

Anh em bạn hữu phải nên chọn người.

Những người lêu-lổng chơi-bời.

Cùng là lười biếng, ta thời tránh xa.

Đãi ý. — Tục-ngữ có câu rằng : « Gắn mực thì đen, gắn đèn thì sáng », nghĩa là mực có sắc đen, đèn có ánh sáng, mình gắn mực thì vấy đen, gắn đèn thì được sáng. Ý nói : chơi với kẻ dở thì hóa dở, chơi với người hay thì được hay. Vậy ta phải chọn bạn mà chơi.

Giải nghĩa. — *Hữu* = cũng nghĩa là bè bạn. — *Lêu-lổng* = chơi-bời không có nghề nghiệp gì.

Bài tập

Học tiếng. — Bạn hữu, — bè bạn, — chọn bạn, — lêu-lổng, — chơi-bời, — lười biếng.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : nhắc lại và giải nghĩa các tục-ngữ trong bài. — Chơi với ai, phải kén chọn làm sao ? — Phải tránh những người như thế nào ? — Phải chọn những người như thế nào ?

Ở bầu thì tròn ở ống thì dài

Cụ già khuôn tảng đá

Trời nhá-nhem (chạng-vạng) tối. Tôi thấy một ông cụ già *hi-hục* khuôn một tảng đá, nhắc lên, để xuống đèn bốn năm lần, mới đem được từ giữa đường đèn chỗ bụi cây mà bỏ đây. Tôi lầy lăm lạp, chạy lại hỏi, thì ông cụ vừa thở vừa nói rằng : « Lão đi lỡ vấp phải tảng đá này, sảy cả chân, đau lắm. Nào lão khuôn bỏ vào đây, sợ cứ để đây, lại có người vấp nữa chẳng ».

Tôi thấy nói, lầy lăm nghĩ. Ông cụ già chịu nhọc mình một chút, để đỡ cho người đi đêm trên con đường không vấp phải tảng đá, cũng là một việc làm phúc đáng khen vậy.

Giải nghĩa. — *Lão* = tiếng người già tự xưng. — *Sảy* = rách da.

Bài tập

Học tiếng. — *Hi-hục*, — nhá-nhem, — vấp, — sảy.

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này : Lúc trời tranh tối tranh sáng là lúc... — Khuân vác một cái gì mà ra đáng nặng nhọc là... — ... là đang đi, chân đụng phải cái gì. — Khi vấp mà rách da thì gọi là...

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Trời nhá-nhem tối, một ông cụ già đang làm gì ? — Ông cụ già làm thế, là có ý gì vậy ? — Các anh nghĩ ông cụ già làm việc ấy là thế nào ?

Ta nên giúp đỡ lẫn nhau.

Nước ta ngày xưa gồm cả xứ Bắc-Việt và phía bắc xứ Trung-Việt bây giờ. Về phía bắc thì có nước Tàu, là một nước lớn hơn và hùng-cường hơn nước ta.

Có một đạo quân Tàu sang đánh lấy nước ta rồi sáp-nhập vào đất Tàu: từ đó nước ta phải nội-thuộc nước Tàu trong hơn một nghìn năm.

Những quan-tai Tàu sang cai-trị nước ta thường là tàn-bạo, tham-lam cả. Bởi vậy người nước ta nhiều lần nổi lên đánh đuổi người Tàu đi, khi thì thất-bại, khi thì thành-công nhưng chẳng được bao lâu Đền thờ kỷ thứ 10, nhân bên Tàu nội-loạn, có người thủ-lĩnh Việt-Nam tên là Ngô Quyền khởi-nghĩa đánh đuổi quân Tàu đi, từ đó nước ta mới được tự-chủ.

Giải nghĩa. — Hùng cường = giỏi và mạnh. — Nội-loạn = cuộc rối loạn trong một nước, khi người cùng nước ấy đánh lẫn nhau. — Khởi-nghĩa = vì một việc chánh đáng mà nổi lên chống cự lại. — Tự-chủ = mình cai-trị lấy mình.

Học chữ. — Nội-thuộc — một đạo quân — hùng-cường — sáp-nhập — thành-công — người thủ-lĩnh — khởi-nghĩa — tự-chủ,

Câu hỏi. — Tại sao quân Tàu đánh được nước ta? — Cuộc đời người Tàu lâu hay chóng? — Người thủ-lĩnh nào ở nước ta đánh đuổi được người Tàu đi?

Địa-đồ nước Tàu và nước Việt-Nam

Ông Ngô-Quyền đánh đuổi người Tàu ra khỏi nước Nam.

Ông tôi năm nay đã ngoài sáu mươi tuổi. Đầu râu tóc bạc, da đã nhăn (nhăn), má đã lõm (cọp), lưng đã còng⁽¹⁾, đi đâu phải chống gậy.

Ông tôi không phải làm việc gì nặng nhọc nữa. Thường ở nhà coi-sóc cho cha mẹ tôi và dạy bảo chúng tôi. Thành-thoảng lại kể chuyện cổ-tích cho chúng tôi nghe, chúng tôi lắm lắm thích lắm. Những khi đi học về, thường thường tôi lại đem những chuyện nhà trường nói cho ông tôi nghe. Ông tôi lại nhân đây mà giảng-giải cho tôi học được nhiều điều khác nữa.

Giải nghĩa. — Lõm = trũng xuống — Cổ-tích = chuyện đời xưa.

Bài tập

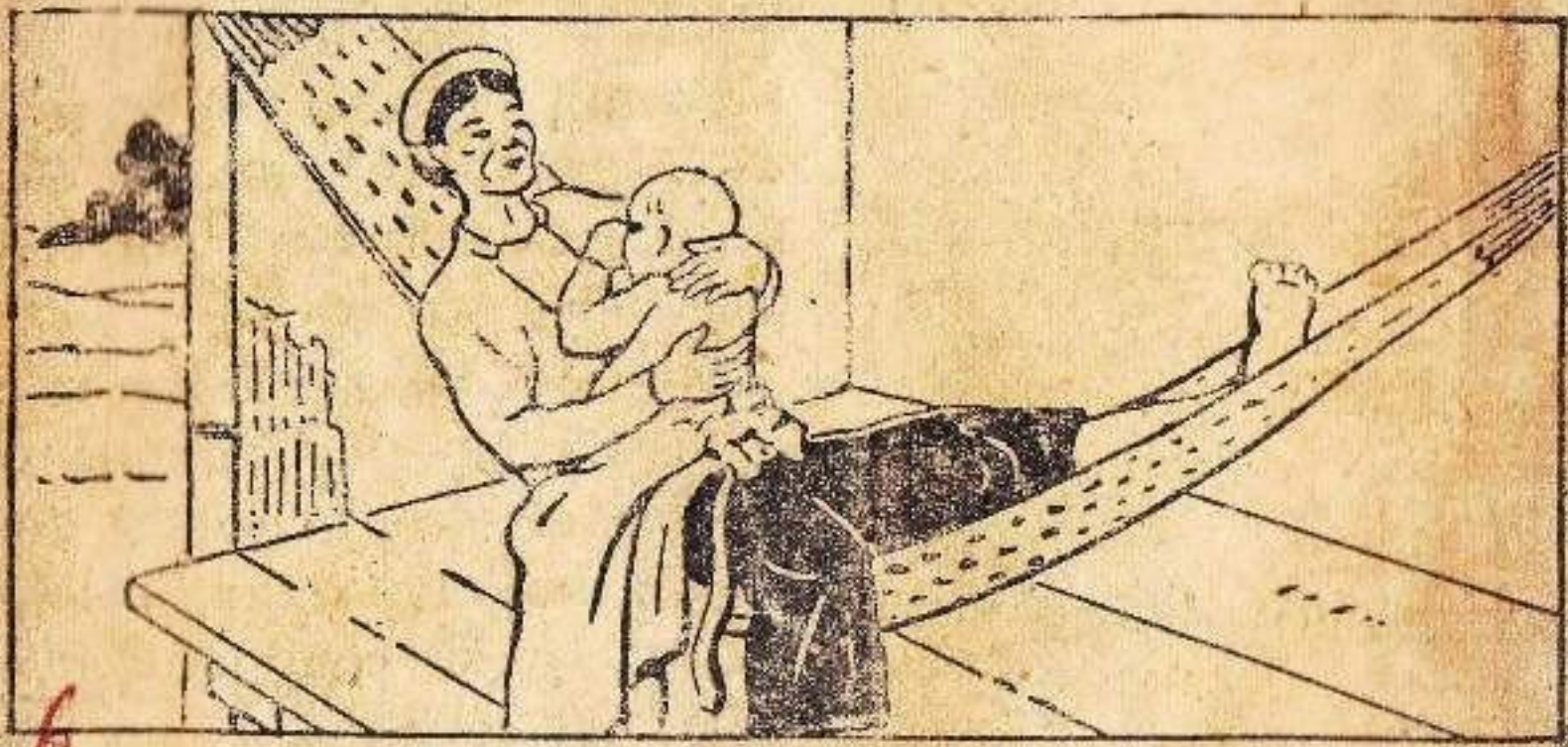
Đọc tiếng. — Giãn, — lõm, — kể

Ông kể chuyện cho cháu nghe chuyện.

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sai này: Da trẻ con thì phẳng, da người già thì... — Người này gầy (ốm, lớn) lắm, hãy còn ít tuổi mà má đã... — Ông tôi hay... cổ-tích cho tôi nghe.

(1) còng

Ông tôi già mà vui tính.

Bà ru cháu

Trưa mùa hè, trời nắng chang-chang, gió im phăng-phắc.
Trong nhà, ngoài ngõ, vắng-vẻ, tĩnh-mịch. Ở một chái bên,
bà ôm cháu vào lòng. Hai bà cháu nằm trên cái võng,
đưa đi đưa lại, tiếng kêu-kéo cà kéo-kết, theo một điệu.

Bà cất tiếng hát, bà ru:

« Cái ngủ mày ngủ cho lâu,

« Mẹ mày đi cây ruộng sâu chưa về... »

Cháu nghe êm tai, ra chừng *thiu-thiu ngủ*, mà bà cũng
ra dáng *lìm-him hai con mắt*...

« Ừ, cái ngủ mày ngủ cho say,

« Mẹ mày vát và chân tay tôi ngày... »

Giải nghĩa. — Một điệu — cứ thế mãi, không thay đổi. — *Thiu-thiu ngủ* = sắp ngủ, — *Lìm-him hai con mắt* = ý nói hai con mắt chập chờn sắp ngủ. Lìm-him có nơi gọi là riu-riu.

Bài tập

Học tiếng — Võng, — lòng, — ngủ, — mắt, — ru.

Đặt câu — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: Bà ôm cháu vào... — Hai bà cháu nằm trên... — Bà cất tiếng... Cháu thiu-thiu... bà cũng lìm-him hai con...

Bà đánh võng ru cháu.

Đầm sen

Trong *đầm*, gì đẹp bằng sen,
Là xanh, *bông* trắng, lại chen *nhị* vàng.
Nhị vàng, *bông* trắng, lá xanh,
Gần bùn mà chẳng hôi tanh mùi bùn.

Đại ý — Bài này nói cây sen mọc chỗ bùn mà vẫn giữ được hương thơm sắc đẹp. Cũng như người hiền, dầu ở với người gian ác thế nào cũng không bỏ cái lòng ngay thẳng của mình.

Giải nghĩa. — *Đầm* = vũng nước to mà không sâu. — *Bông* = cũng nghĩa như hoa. — *Nhị* = phần ở giữa cái hoa, có hương thơm. Có nơi gọi là nhụy.

Bài tập

Làm văn. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: Làng ta có cái... đến mùa nực có nhiều sen. — Có thứ sen... trắng, có thứ sen... đỏ. — Người ta lấy... sen để ướp chè. — Sen mọc ở... lên mà không có...

Làm văn — Trả lời những câu hỏi sau này: Sen thường mọc ở đâu? — Cây sen thế nào? — Lá nó thế nào? — Hoa nó thế nào? — Người ta dùng sen để làm gì?

Gần bùn mà chẳng hôi, tanh mùi bùn.

Đền thờ hai bà họ Trưng (Hanoi)

Bà Trưng-Trắc là con gái một quan lạc-tướng, lấy ông Thi-Sách là lạc-tướng một châu nay thuộc tỉnh Vĩnh-yên. Bà giận vì quan thái-thủ Tào là Tô-dĩnh *chánh sách tàn bạo*, bèn đứng lên *xướng-xuất* cùng với em là Trưng-Nhi, chống và các *tù-trưởng* trong nước nổi lên. Bà đánh đầu được đây, quân Tào phải chạy trốn cả. Bà bèn tự-xưng làm vua, đóng đô ở Mê-linh, thuộc tỉnh Phúc-yên bây giờ.

Nhưng hai năm sau, vua Tào sai một viên tướng tên là Mã-viện đem một đạo quân sang đánh nước ta. Bà Trưng-Trắc bị thua nhiều lần, sau cả hai chị em đều chết. Nước ta lại phải phụ thuộc nước Tào như trước.

Hai chị em bà Trưng thực là hai vị Nữ-anh-hùng đầu tiên ở nước ta.

Giải nghĩa. — *Xướng-xuất* = chỉ bảo cho người ta theo. — *Tù-trưởng* = người *quan* anh cai quản một bọn.

Học chữ — Chánh-sách — xướng-xuất — tù-trưởng — tự-xưng — đóng đô.

Câu hỏi. — Kể chuyện hai chị em bà Trưng nổi lên đánh người Tào. — Sau hai bà bị ai đánh thua?

Hai chị em bà Trưng là hai vị nữ anh hùng nước ta

Thừa-Cung chần lợn đi qua tràng-học

Thừa-Cung nhà nghèo mồ-côi cha từ lúc hầy còn nhỏ. Khi mới lên tám, làm nghề chần lợn (heo) để *nuôi thân*. Trong làng có ông Từ-Từ-Thịnh mở tràng dạy học, học-trò xa gần đến học đông lắm. Thừa-Cung cứ mỗi khi chần lợn qua tràng, thấy tiếng giảng sách, thì đứng lại nghe, trong lòng lấy làm vui thích lắm, muốn đi học. Sau anh ta xin đến ở nhà học để dọn-dẹp, quét-tước. Từ-Từ-Thịnh thấy Thừa-Cung mặt mũi khôi-ngô, thuận cho ở. Lúc *rảnh việc*, anh ta chỉ chăm-chăm chúi-chúi học-hành. Được vài ba năm Thừa-Cung thành một người học-trò giỏi, có tiếng thời bây giờ.

Nghèo mà chịu học như vậy, chẳng đáng khen lắm ru?

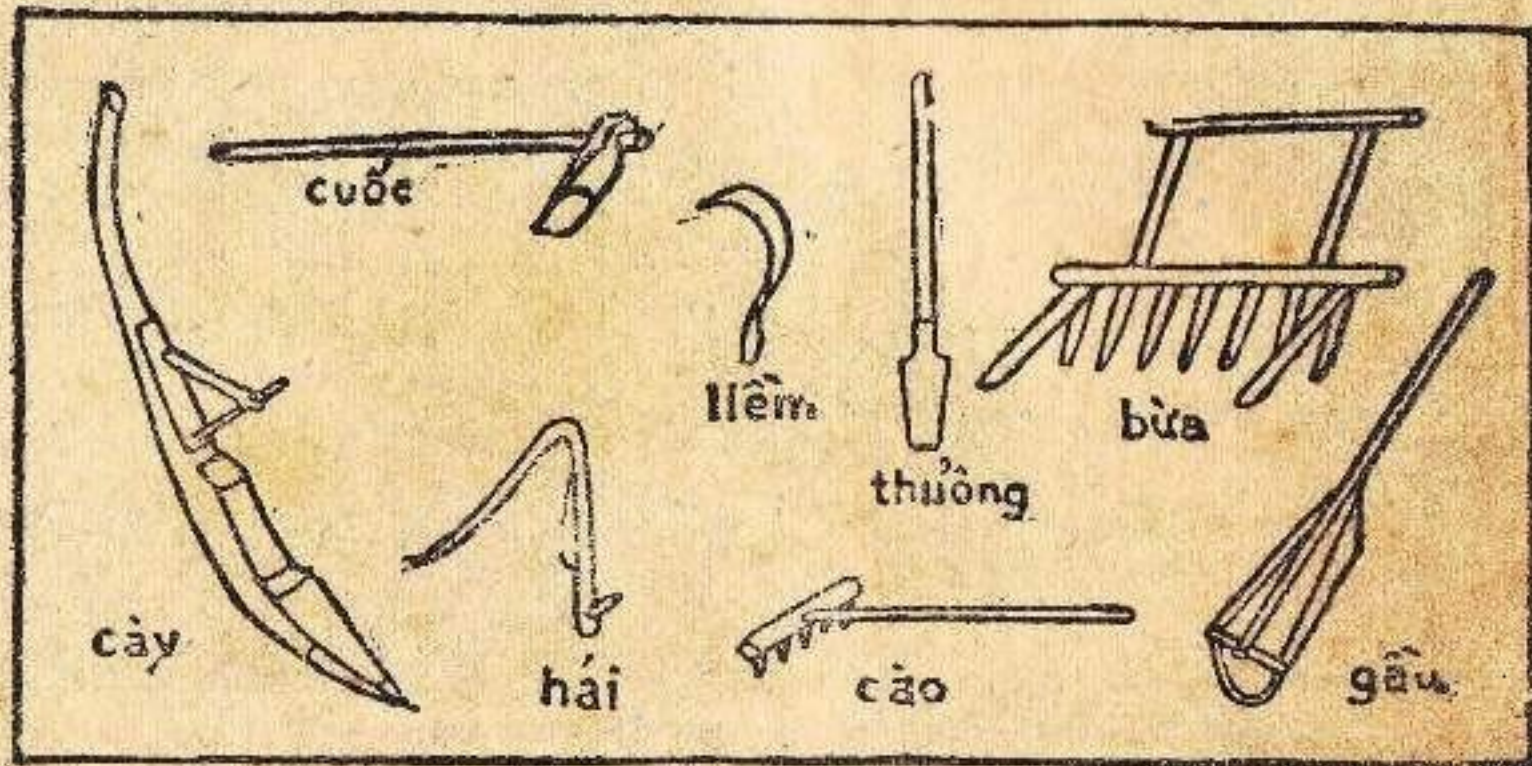
Giải nghĩa — *Nuôi thân* = kiếm ăn cho khỏi đói. — *Rảnh việc* = không có việc gì làm.

Bài tập

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: Con mà cha mẹ chết sớm cả gọi là con... — Thấy đồ dạy học thì phải... — Công việc kẻ tội-tố ở trong nhà là phải... — Ai có... thì mới thành được người học-trò giỏi.

Làm văn — Trả lời những câu hỏi sau này: Tại làm sao Thừa-Cung phải đi chần lợn? — Khi Thừa-Cung đi qua tràng học thì làm thế nào? — Thừa-Cung làm thế nào mà sau thành được người học-trò giỏi?

Nghèo mà chăm học thực là đáng khen

Đồ làm ruộng

Muốn xới đất lên, thì người ta dùng cày hay dùng cuốc và cào. Cày và bừa thì dùng ở ngoài đồng, phải có trâu bò kéo. Cuốc và cào thì dùng ở vườn-tược, tay người ta làm lây. Đào đất thì người ta dùng cái thuổng (xuổng, thêu), hay là cái mai. Đập đất cho nhỏ, thì người ta dùng cái vỡ bằng gỗ. Giũi cỏ cho sạch, thì người ta dùng cái nạo. Còn nhiều nơi người ta dùng quả-lăn bằng gỗ hay bằng đá để lăn cho nhỏ đất, hoặc để *trang* cho phẳng mặt đất. Đến mùa lúa chín, thì người ta dùng cái hái (văng) để gặt, cái liềm để cắt rạ. Hết thấy những đồ ấy là đồ cần dùng cho những nhà làm ruộng.

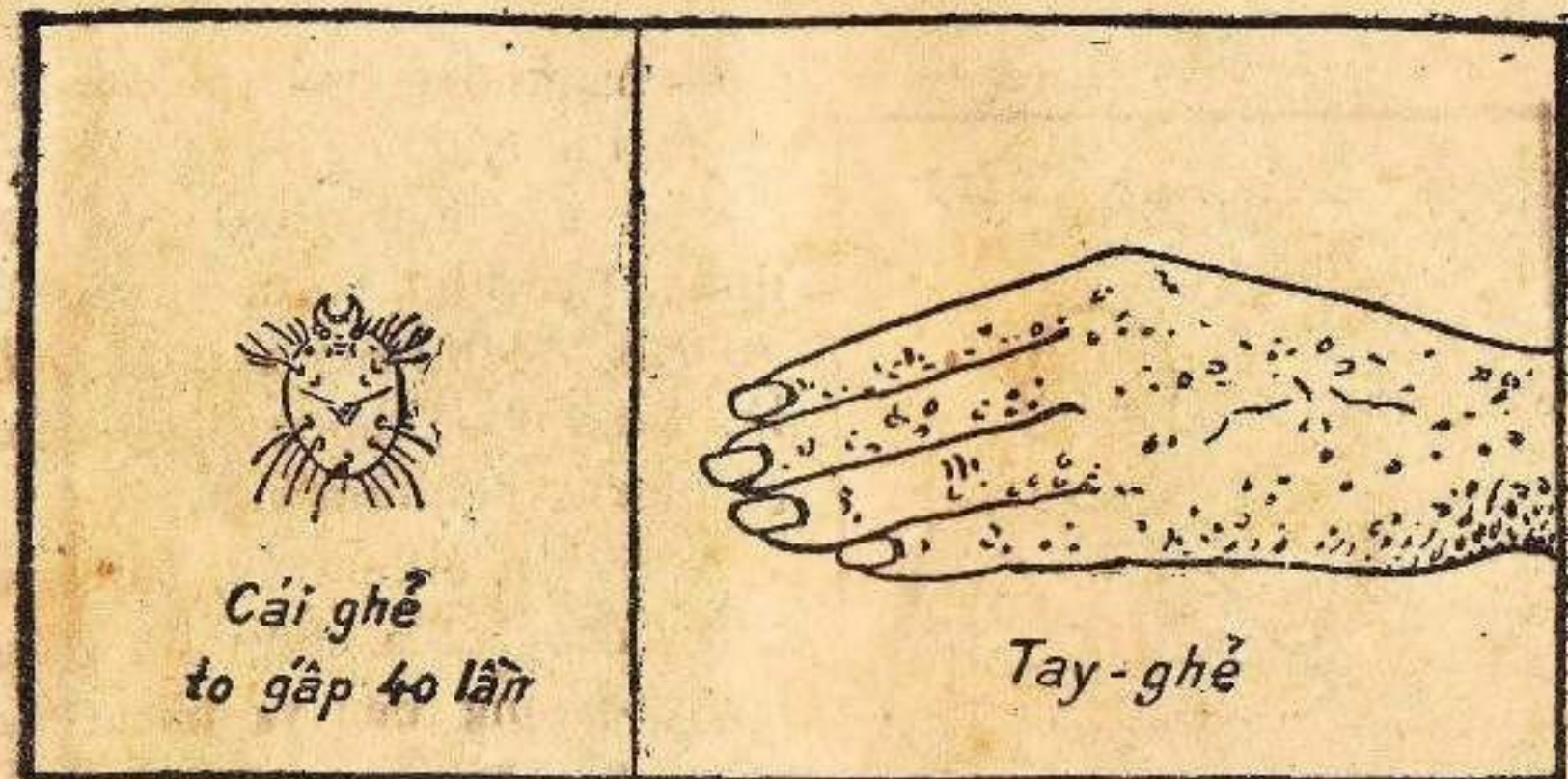
Giải nghĩa. — *Giũi* = nạo cho sạch. Có nơi gọi là *xùi*. — *Trang* = san cho phẳng.

Bài tập

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau đây : Người ta dùng cái... hay cái... để đào đất. — Cái... thì để đập đất. — Mặt đất không... thì đàn ra. — Người đi gặt thì cần phải có cái...

Làm văn. — Kể những công việc người đi gặt.

Cày và bừa thì phải có trâu bò kéo

Bệnh ghẻ là một bệnh ở ngoài da, do con ghẻ mà sinh ra

Ai có bệnh ấy, thì lúc đầu ngứa-ngáy, khó chịu. Sau thấy có những nốt (mụn), trước còn mọc ở kẽ tay, cổ tay, nếu không chữa ngay thì dần dần⁽¹⁾ lan ra khắp cả mình mẩy.

Bệnh ghẻ là một bệnh hay lây, nghĩa là có thể truyền người nọ sang người kia được. Người ta thường lây bệnh ấy, là vì hay ở chung-chạ với người có ghẻ, hoặc chung chăn⁽²⁾ chiếu, chung quần áo với họ.

(Còn nữa)

Giải nghĩa. — *Lan* = ăn rộng mãi ra — *Chung-chạ* = ở lẫn với nhau.

Bài tập

Học tiếng. — Bệnh ngoài da, — bệnh hay lây, — con ghẻ, — nốt ghẻ, — ngứa-ngáy, — chung-chạ.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Bệnh ghẻ là gì ? — Con ghẻ là gì ? — Bệnh ghẻ sinh ra thế nào ? — Bệnh ghẻ hay lây làm sao ?

Bệnh ghẻ hay lây

(1) lần lần — (2) mền,

Muốn không mắc phải bệnh ghẻ, thì ta chớ nên dùng những đồ-đặc mà người có ghẻ đã dùng. Ta lại phải ở cho sạch-sẽ, vì ở bản⁽¹⁾ thường sinh ra ghẻ lở. Bệnh ghẻ không nguy-hiểm gì, nhưng ghẻ tởm lắm.

Ai mắc phải bệnh này, thì nên chữa ngay. Mà chữa thì phải lấy xà-phòng đen và bàn chải cứng mà xát vào những chỗ ghẻ cho bật máu ra, rồi tắm rửa cho thật sạch. Đoạn lấy thuốc ghẻ mà bôi. Còn quần áo thay ra thì phải bỏ vào nước sôi mà nấu. Cứ làm như vậy, thì chẳng bao lâu khỏi (lành) ghẻ.

Giải nghĩa. — *Nguy-hiểm* = có thể hại đến sức khỏe hay tính-mệnh. — *Xà-phòng* = do tiếng Pháp savon mà ra. Xà-phòng dùng để tắm giặt cho sạch.

Bài tập

Học tiếng. — Mắc bệnh, — chữa bệnh, — bệnh nguy-hiểm, — xà-phòng đen, bàn chải cứng.

Xát ghẻ

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Muốn không mắc phải bệnh ghẻ, ta phải giữ-gìn thế nào? — Tại sao người có bệnh ghẻ lại ghẻ tởm? — Cách chữa bệnh ghẻ thế nào?

Ghẻ thường tại bản mà sinh ra.

21. — Nhờ có cuộc nội thuộc nước Tàu, 23 mà người Việt-Nam được những gì.

Nhà chòi ở Văn-miếu

Trong thời nội-thuộc, người Tàu dạy ta dùng cây và trâu bò để làm ruộng; mở trường học dạy chữ nho và đạo thánh hiền; họ lại đem những lễ-nghi, phong-tục nước Tàu mà truyền-thụ cho ta như lễ cưới-xin, ma-chay, cách thù-ứng, cách ăn-mặc, thờ tổ-tiên, thờ thánh-hiền, đạo Khổng, đạo Phật; nhất là họ làm cho nước ta thành ra một nước có chế-độ vững bền; trong nhà thì thuộc quyền người cha, ngoài xã-hội thì biết giữ trật-tự và kỷ-luật.

Giải nghĩa. — *Đạo* = khuôn phép của các bậc thánh-hiền đặt ra cho ta theo. — *Thù-ứng* = tiếp đãi người ngoài. — *Chế-độ* = cách sắp đặt trong nước cho đâu ra đấy. — *Trật-tự* = có thứ-bậc trên dưới. — *Kỷ-luật* = phép-tắc ai nấy đều phải theo.

Học chữ — Đạo thánh-hiền — lễ-nghi — phong-tục — truyền thụ — thù-ứng — chế-độ — trật-tự — kỷ-luật.

Câu hỏi — Người Tàu dạy dân ta những gì? — Nhờ người Tàu, nước ta có những chế-độ gì?

Người Tàu dạy ta học chữ nho.

Sửu xem sách

Sửu chăm học lắm. Khi ngồi trong lớp học thì nó cúi đầu nòm vào bài, lắng tai nghe lời thầy dạy. Bao nhiêu tâm trí đem vào sự học cả. Nó không nhìn ngang, nhìn ngửa, không thụ ngẫm, nghịch trộm anh em.

Ở nhà, lúc nó chơi, thì hẳn ra chơi, mà lúc nó học bài hay tập viết, thì chỉ chăm học, chăm viết mà thôi, chứ chẳng bao giờ nghĩ lảng đi đâu cả. Nó học-tập như vậy, trách nao mà chẳng mau tân-tới.

Giải nghĩa. — Ngâm = giấu giếm không cho ai biết — Trộm = cũng nghĩa là ngâm.

Bài tập

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Khi Sửu ngồi trong lớp học thì nó thế nào? — Những trẻ lười-biếng thì hay làm gì? — Tại sao Sửu học trông tân-tới?

Ta phải nên chăm học.

Bính trốn học đi chơi

Bính là một đứa học-trò lười biếng (nhác-nhờn). Sáng ngày dạy trưa nên đi học trễ, mà tiếng rằng đi học, nhưng chẳng mấy khi nó thuộc bài và làm đủ bài. Khi nó ở nhà cha mẹ sai làm việc gì, thì lìm đường trốn-tránh. Cả ngày chỉ thích chơi bời lang-thang ở ngoài đường, ngoài ngõ. Cha mẹ nó đánh mắng luôn và thầy giáo cũng quở phạt luôn.

Nếu nó cứ lười biếng như thế mãi, thì về sau chắc sẽ phải khổ suốt đời. Những người lười biếng thì không làm gì nên thân. Ta chớ nên lười biếng.

Giải nghĩa. — Lang-thang = vu-vẩn ngoài đường. — Quở = cũng nghĩa là mắng.

Bài tập

Học tiếng. — Trễ nài, — lười biếng, — trốn tránh, — quở phạt.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Thế nào là học-trò lười biếng? — Lúc đi học thì nó thế nào? — Khi ở nhà thì nó thế nào? — Những người lười biếng thì ngày sau thế nào?

Ta chớ nên lười biếng

嘉隆元年三月二十五日

敕

敕中軍正管龍特銅鑄
欽差屬內該奇阮文
勝跨浪雄風凌波巨
忠風雲契從龍之會
遇蒼有緣舟楫擣使
馬之功涉用攸利既
彰偉績宜修殊恩特
准陞為正管龍特銅
鑄欽差屬內掌奇勝
阜候官率內艦整水
一二二隊員軍等聽
候中軍戎務尚其勵
有嚴有翼之能式共
武服奮如輪如影之
勞幾建武功辰命式
欽令各勿替欽哉故

Một đạo sắc của vua Gia-long (trích ở *Bulletin des Amis du Vieux Hué*)

Thời nội-thuộc nước Tàu, có mấy ông thái-thủ Tàu sang cai-trị nước ta, mở trường học và *khuyến-kích* việc học chữ nho.

Đến khi nước Việt-Nam đã lấy lại quyền tự-chủ rồi, thì chữ ấy vẫn dùng để viết các *công-văn* như *chỉ-dụ*, *chế*, *sắc* nhà vua, tờ sức, tờ bẩm của các quan, luật-lệ, đơn-từ và cả những giấy-má việc tư nữa, như *thư-tín*, *khế-uớc*, *chúc-thư*, *văn-tê*; chữ ấy vẫn dạy trong các trường học và dùng trong việc thi-cử, còn tiếng ta thì không dùng đến. Chữ ấy các nhà văn-sĩ ta phải nhiều cũng dùng để làm thơ văn, sách vở nữa.

Chữ nho ở bên nước ta không đọc như người Tàu đọc, lại đọc một cách riêng của ta và đã có lắm chữ thành hẳn tiếng ta rồi. Bởi vậy ta nay cũng phải học và biết ít nhiều để nói tiếng ta và viết văn ta cho thông.

Giải nghĩa. — *Khuyến-kích* = khuyên-nhủ, thúc-giục. — *Công-văn* = giấy-má việc quan. — *Chỉ-dụ* = mệnh-lệnh nhà vua ban ra. — *Chế, sắc* = nhời vua viết ra phong thưởng tước phẩm cho các quan, — *Khế-uớc* = giấy giao-kèo của hai bên về việc mua, bán, cầm, cố vãn vãn. — *Chúc-thư* = nhời người chết dặn lại.

Học tiếng. — Khuyến-kích — công-văn — chỉ-dụ — chế, sắc — tờ sức — tờ bẩm — khế-uớc — chúc-thư — văn-tê — nhà văn-sĩ — thông.

Câu hỏi — Chữ nho mang sang nước ta từ bao giờ? — Chữ ấy ngày xưa thường dùng để làm gì? Chữ nho ở bên ta đọc ra cách thế nào? Có nhiều chữ nho đã thành ra tiếng gì? — Tại làm sao ngày nay ta cần phải học chữ nho?

Ta nên học chữ nho.

Hai cậu bé kéo xe giúp ông lão

Trời nắng to. Đường thì dốc. Một ông lão đẩy cái xe lợn (1). Trên cái xe có ba bèn con lợn to, chân trời, bụng phơi và mồm kêu eng-éc. Ông lão cò đẩy cái xe, mặt đỏ bừng, mồ-hôi chảy, mà xe vẫn không thấy chuyển.

Mấy cậu bé đang chơi trên bờ đê, thấy thế, vội chạy tới, xúm lại, buộc dây vào đầu xe mà kéo hộ.

Xe lên khỏi dốc, ông lão cảm ơn các cậu và các cậu cũng lấy làm vui lòng, vì đã giúp được việc cho người.

Giải nghĩa. — *Xe lợn* = thứ xe một bánh để chở lợn, gà và các đồ vật. — *Chuyển* = nhúc-nhích, động-dậy.

Bài tập

Học tiếng. — Đường dốc, — xe lợn, — mồ-hôi, — chuyển, — bờ đê

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Trời nắng làm sao? — Đường đi thế nào? — Một ông lão đang đẩy cái gì? — Xe không chuyển được là tại làm sao? — Những cậu bé chạy lại làm gì? — Những cậu bé ấy làm như vậy, các anh nghĩ thế nào?

Ta nên giúp đỡ lẫn nhau.

Anh Trung, nhân ngày chủ nhật, cùng với lũ trẻ rủ nhau ra công (1) xóm chơi. Lũ trẻ đang nô đùa với nhau, bỗng trông thấy một người ở đằng xa chòng gậy đi đến. Người ấy què một chân, đi khập-khễnh. Lũ trẻ cười ầm cả lên.

Anh Trung mắng lũ trẻ mà bảo rằng : « Người ta là một người tàn-tật, thì chúng ta lại càng phải giữ lễ phép lắm ; sao các anh trông thấy lại cười ầm lên như vậy, chẳng hóa ra là vô-hạnh lắm ru ».

Lũ trẻ nghe nói, không dám cười nữa. Khi người què đến, anh Trung đứng nép ra bên

Đứng nép bên đường để người tàn-tật đi

đường để cho người ấy đi, cả lũ trẻ cũng bắt-chước như vậy.

Giải nghĩa. — *Nô đùa* = chơi nghịch với nhau, có nơi gọi là trờng đờn hay là chơi đờn. — *Vô hạnh* = không có nết na, không biết giữ lễ-phép.

Bài tập

Đặt câu. — *Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này :* Làng nào cũng có... đến đêm thì đóng lại. — Người kia ngã, què mất một chân, bây giờ đi... — Khi gặp người già yếu hay tàn-tật, thì ta phải... cho người ta đi... — Những đứa trẻ hay cười chế những người tàn-tật, là đứa...

Làm văn. — *Trả lời những câu hỏi sau này :* Thế nào gọi là người tàn-tật ? — Tại làm sao ta phải giữ lễ phép với người tàn-tật ? — Người không giữ lễ-phép với người tàn-tật là người thế nào ?

Không nên nhạo báng những người tàn-tật.

(1) cửa ngõ.

Người đi bừa

Oa trời mưa nắng phải thì,
Nơi thì bừa cạn, nơi thì cày sâu.
Công-lênh chẳng quản lâu lâu,
Ngày nay nước bạc, ngày sau cơm vàng.
Xin ai đừng bỏ ruộng hoang,
Bao nhiêu tấc đất, tấc vàng bấy nhiêu.

Giải nghĩa — *Bừa cạn, cày sâu* = bừa chỗ cạn, cày chỗ sâu. — *Nước bạc* = nước ngập cả ruộng, trắng xóa, nghĩa là ruộng chưa cấy, chỉ có nước thôi. — *Cơm vàng* = ý nói có gạo thóc quý như vàng, cũng có ý nói thóc lúa chín đỏ như vàng. — *Tấc đất tấc vàng* = ý nói mỗi tấc đất thật quý như vàng. — *Hễ ai có ruộng đất mà chăm chỉ làm-lụng thì là tiền của ở đó.*

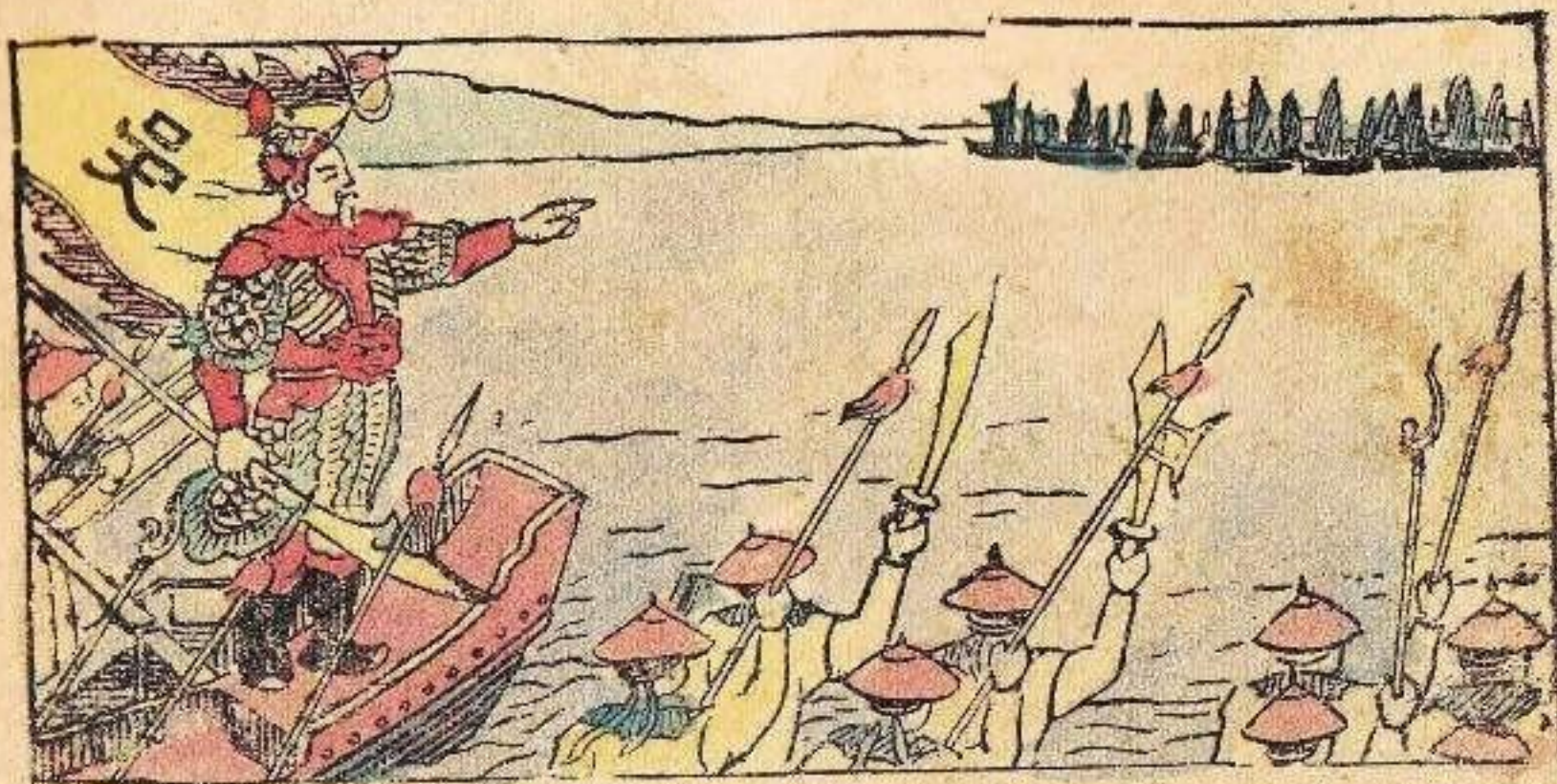
Bài tập

Học tiếng. — Phải thì, — công-lênh, — ruộng hoang. — bao nhiêu, — bấy nhiêu.

Đặt câu. — *Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này :* Ai đã đi làm ruộng thì không quản... — Năm nào mưa nắng... là năm ấy được mùa. — Ruộng bỏ không cày cấy là... — Người đi học mất... công là lợi...

Làm văn. — *Trả lời những câu hỏi sau này :* Người đi cày làm thế nào mà cày ? — Lưỡi cày làm bằng gì ? — Hình lưỡi cày thế nào ? — Ruộng bỏ không cày thì gọi là ruộng gì ?

Bao nhiêu tấc đất, tấc vàng bấy nhiêu

Ngô-Vương-Quyền đánh giặc Nam-hán

Một đạo quân Tàu đi đường bèn vào sông Bạch-đăng. Ông Ngô-Quyền sai quân lấy gỗ đẽo nhọn bịt sắt cắm xuống lòng sông rồi trờ nước thủy-triều lên, cho thuyền nhẹ ra khiêu-chiến quân giặc. Được ít lâu ông giả cách thua. Ngược dòng sông chạy. Quân Tàu đuổi theo, nhưng ngay lúc đó nước thủy-triều xuống, thuyền của họ chạm vào cọc vỡ nát cả. Quân Tàu bị một trận thua to.

Được trận rồi ông Ngô-Quyền lên làm vua, đóng đô ở Cổ-loa (nay thuộc huyện Đông-anh, tỉnh Phúc-yên). Ông trị vì được sáu năm. Từ lúc ông lên làm vua là hết cuộc nội-thuộc nước Tàu và cả đầu thời-kỳ tự-chủ trong lịch-sử nước Việt-Nam.

Giải nghĩa. — Sông Bạch-đăng = nhánh sông Thái-bình chảy gần tỉnh lỵ Quảng-yên. — Nước thủy-triều = nước biển mỗi ngày dâng lên lại rút xuống. — Khiêu-chiến = kêu cho người ta đánh nhau với mình.

Học tiếng. — Đường biển, — khiêu-chiến, — trị-vì, — thời-kỳ tự-chủ.

Câu hỏi — Kể lại trận đánh ở Bạch-đăng. — Đánh được quân Tàu rồi ông Ngô-Quyền làm gì?

Ông Ngô-Quyền đóng đô ở Cổ-Loa.

Trời mưa

Khi ta nấu nổi nước, thì ta thấy hơi bốc lên nghi ngút như khói. Gá ta lấy cái vung úp lên trên miệng nồi một lát, thì thấy ở cái vung có giọt nước chảy xuống. Vậy mây ở trên trời cũng giống như hơi ở nồi nước. Nhưng mây là hơi nước ở sông, ở bể bốc lên, mà thành ra. Lúc đầu thì mây là những giọt nước nhỏ mà nhẹ, rồi dần dần⁽¹⁾ lên trên cao, gặp khí lạnh, hợp lại thành ra giọt nước lớn và nặng. Khi giọt nước nặng quá, thì rơi⁽²⁾ xuống, thành ra mưa.

Nước mưa một phần thấm xuống đất, một phần chảy vào ao, vào ruộng, hay là chảy vào ngòi, vào sông, rồi lại ra bể.

Giải nghĩa. — Nghi-ngút = hơi hay khói bốc lên nhiều. — Vung = cái nắp dậy trên cái nồi.

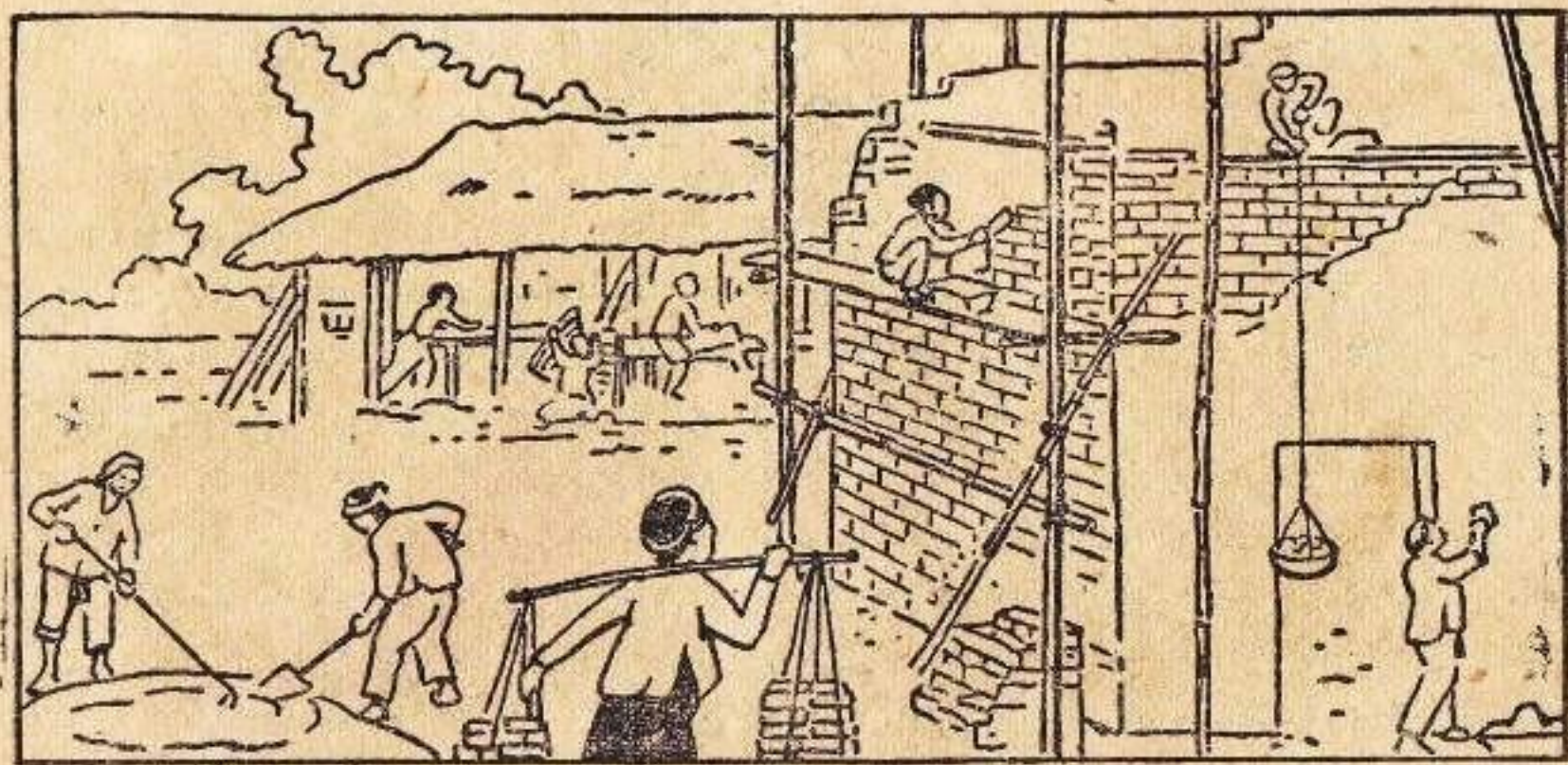
Bài tập

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này : Mây che kín trời một... là có mưa. — Trời mưa lâu thì... và... đầy những nước. — Khi mây gặp... thì thành ra mưa.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Nước mưa từ đâu thành ra? — Mưa thì có ích lợi gì? — Không mưa thì làm sao? — Mưa nhiều thì đồng điền ở nhà-quê thế nào?

Hạt mưa ở trên trời sa xuống.

(1) lần lần — (2) rớt.

Thợ làm nhà

Làm một cái nhà gạch, phải dùng biết bao nhiêu thứ thợ?

Đào móng, đổ nền, phải có thợ đào (1). Đặt móng xây tường phải có thợ nề (2). Làm cột, làm kèo, làm gác, làm cửa phải có thợ mộc.

Lại còn thợ chạm, chạm cửa võng; thợ thèc làm máng; thợ sơn sơn cửa.

Ấy là ta không nói những thợ cưa gỗ, nung (3) vôi, làm gạch cùng những thợ lắp kính, lắp khóa v.v...

Làm cho thành một cái nhà, phải dùng biết bao nhiêu thợ thuyền và tốn biết bao nhiêu công của.

Giải nghĩa. — Cửa võng = gỗ chạm lộng, thường đặt ở gian (căn) giữa nhà, từ bên nọ sang bên kia.

Bài tập

Học tiếng. — Thợ nề, — thợ mộc, — thợ chạm, — thợ cưa, — thợ đào.

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: ... đào móng, đổ đất... xây tường, lợp mái... làm những đồ gỗ. — ... sẽ gỗ ra từng tấm. — ... đục chạm những cửa võng, cửa bức bàn.

(1) thợ làm đất — (2) thợ nề — (3) đốt

Thợ mộc làm những đồ gỗ

Chăn trâu

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Ta thường chăn trâu ở đâu? — Ta chăn trâu để làm gì? — Đi chăn trâu có gì là thú vị?

Dắt trâu ra đồng cho nó ăn cỏ

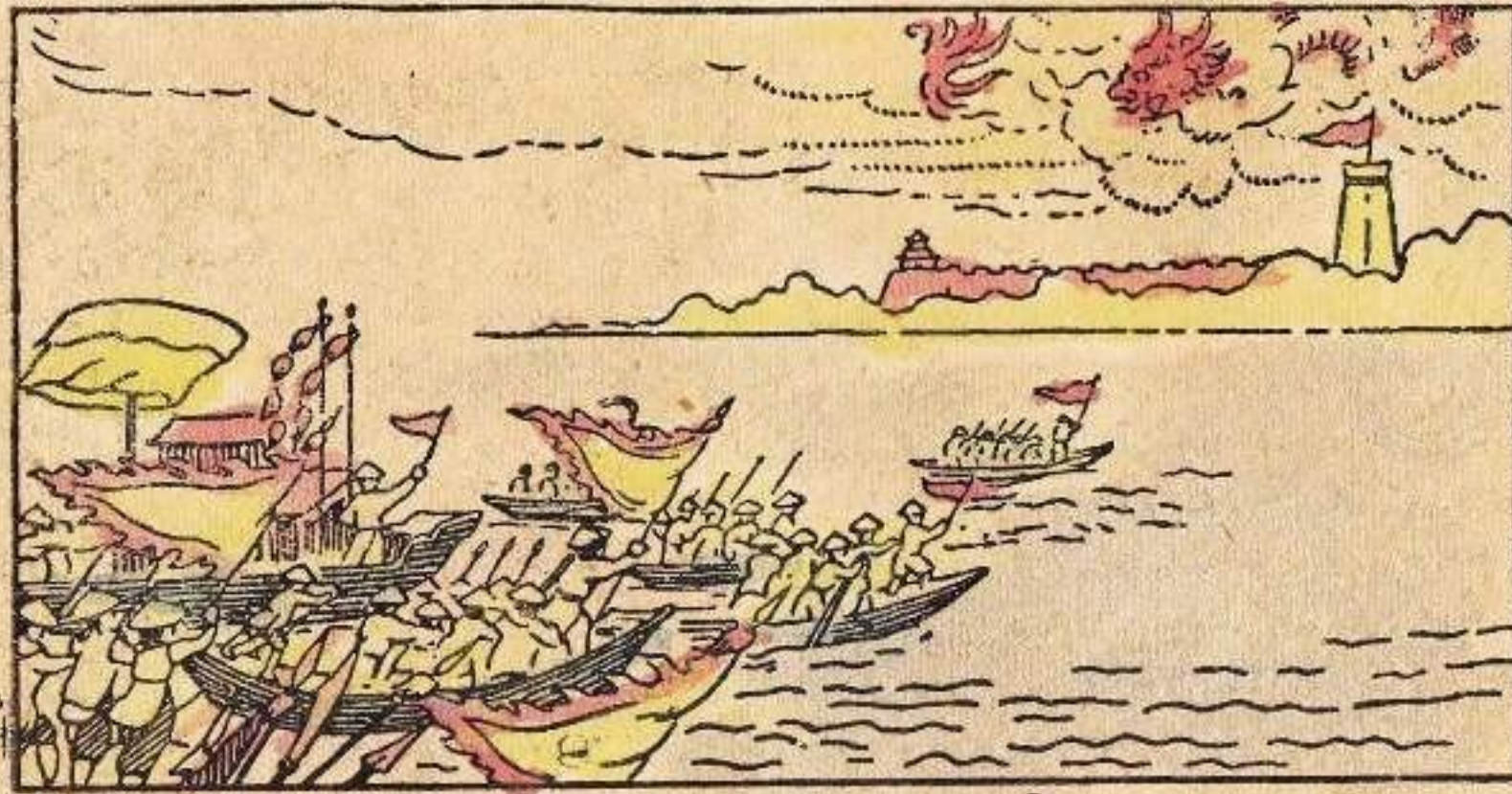
(1) ngành.

Ai bảo chăn trâu là khổ?
— Không, chăn trâu sướng lắm chứ! Đầu tôi đội nón mê như lọng che. Tay cầm cành (1) tre như roi ngựa, ngất-ngheo ngồi trên mình trâu, tai nghe chim hót trong chòm cây, mắt trông bướm lượn trên đám cỏ. Trong khoảng trời xanh, là biếc, tôi với con trâu thành-thời vui thú, tưởng không còn gì sung-sướng cho bằng!

Giải nghĩa. — Nón mê = nón rành. — Ngất-ngheo có ý nói ngồi trên mình trâu lầy lẫm dầy dầy.

Bài tập

Học tiếng. — Nón mê, — ngành tre, — lọng, — roi, — chim hót, — bướm lượn, — xanh biếc.

Vua Lý Thái-tổ dời đô ra Thăng-long

Vua Lý Thái-tổ thấy đất Hoa-lư là chỗ nhà Đinh và nhà Lê đóng đô trước chật hẹp quá, mới dời đô ra thành Đại-la là nơi *thủ-phủ* nước ta về cuối thời nội-thuộc Tàu. Sử chép rằng khi thuyền rồng nhà vua ra đến nơi, thì thấy một con rồng vàng bay lên trời. Nhà vua cho là *điềm* tốt mới đổi tên là Thăng-long nghĩa là « Rồng lên ». Thê là thành Thăng-long, tức là thành Hà-nội bây giờ, thành ra *kinh-đô* nước Việt-Nam.

Giải nghĩa. — *Thủ-phủ* = chỗ các quan cai-trị một hạt đóng. →

Điềm = cái chứng triệu gì cho ta biết rằng công việc sau này tốt hay xấu. —

Kinh-đô. — chỗ có triều-đình nhà vua. —

Học tiếng. — Dời đô — thủ-phủ — điềm.

Câu hỏi. — Tại sao vua Lý Thái-tổ lại dời đô ra Hà-nội? — Vì sao ngài đổi tên thành Đại-la là thành Thăng-long?

Thành Thăng-long là thành Hà-nội ta ngày nay.

Một người đi du-lịch đã nhiều nơi. Hôm về nhà, kể quen người thuộc, làng xóm, láng giềng đến chơi đông lắm. Một người bạn hỏi: « Ông đi du sơn du thủy, thê tât đã trông thấy nhiều cảnh đẹp. Vậy ông cho ở đâu là thú hơn cả? » Người du-lịch đáp lại rằng: « Cảnh đẹp mắt tôi trông thấy đã nhiều, nhưng không đâu làm cho tôi cảm động, vui thú bằng lúc trở về chôn quê hương, trông thấy cái hàng rào, cái tường đất cũ kỹ của nhà cha mẹ tôi. Từ cái bụi tre ở xó vườn, cho đến con đường khúc-khuyết trong làng, cái gì cũng gọi ra cho tôi những mỗi cảm tình *chứa-chan*, kể không sao xiết được ».

Giải nghĩa — *Du-lịch* = (du là chơi, lịch là trải) người đi chơi, trải nhiều nơi. — *Du sơn du thủy* = chơi chỗ sông, chỗ núi, những chỗ phong cảnh đẹp. — *Chứa-chan* = nhiều, bề-bộn.

Bài tập

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: Người ta đi đâu xa về thì... đến thăm hỏi đông lắm — Cái nhà tôi đã ba đời nay rồi, cho nên trông nó... làm — Có đi ra ngoài mới biết nhớ... nhà mình.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Quê hương anh ở đâu? — Nhà-quê anh có cái gì đẹp hơn cả? — Anh đã được đi những nơi nào rồi?

Người đi du-lịch về nhà

Chỗ quê hương đẹp hơn cả

Đứa bé⁽¹⁾ yêu-mền cha mẹ, vâng lời thầy dạy, là đứa ngoan. Đứa bé kính nể anh chị, nhường-nhịn các em, cũng là đứa ngoan. Đứa bé biết giữ lễ phép, ăn ở tử-tê với cả mọi người, cũng là đứa ngoan. Ngoan thì ai cũng yêu, cũng khen, cũng *chiều-chuộng*.

Còn những đứa bé không kính mền cha mẹ, không nghe lời thầy dạy, không nhường-nhịn anh em chị em và *xác-láo* với cả mọi người, đều là những đứa hư cả. Hư thì ai cũng ghét, cũng chê, cũng *mắng-mổ* (là mắng). Vậy các trẻ con đứa nào cũng nên ăn ở cho ngoan-ngoãn.

Giải nghĩa. — *Chiều-chuộng* = theo ý mình mà làm cho mình bằng lòng. — *Xác-láo* = vô phép, ngược đãi người bề trên, cũng như hỗn-hào, xác-xược.

Bài tập

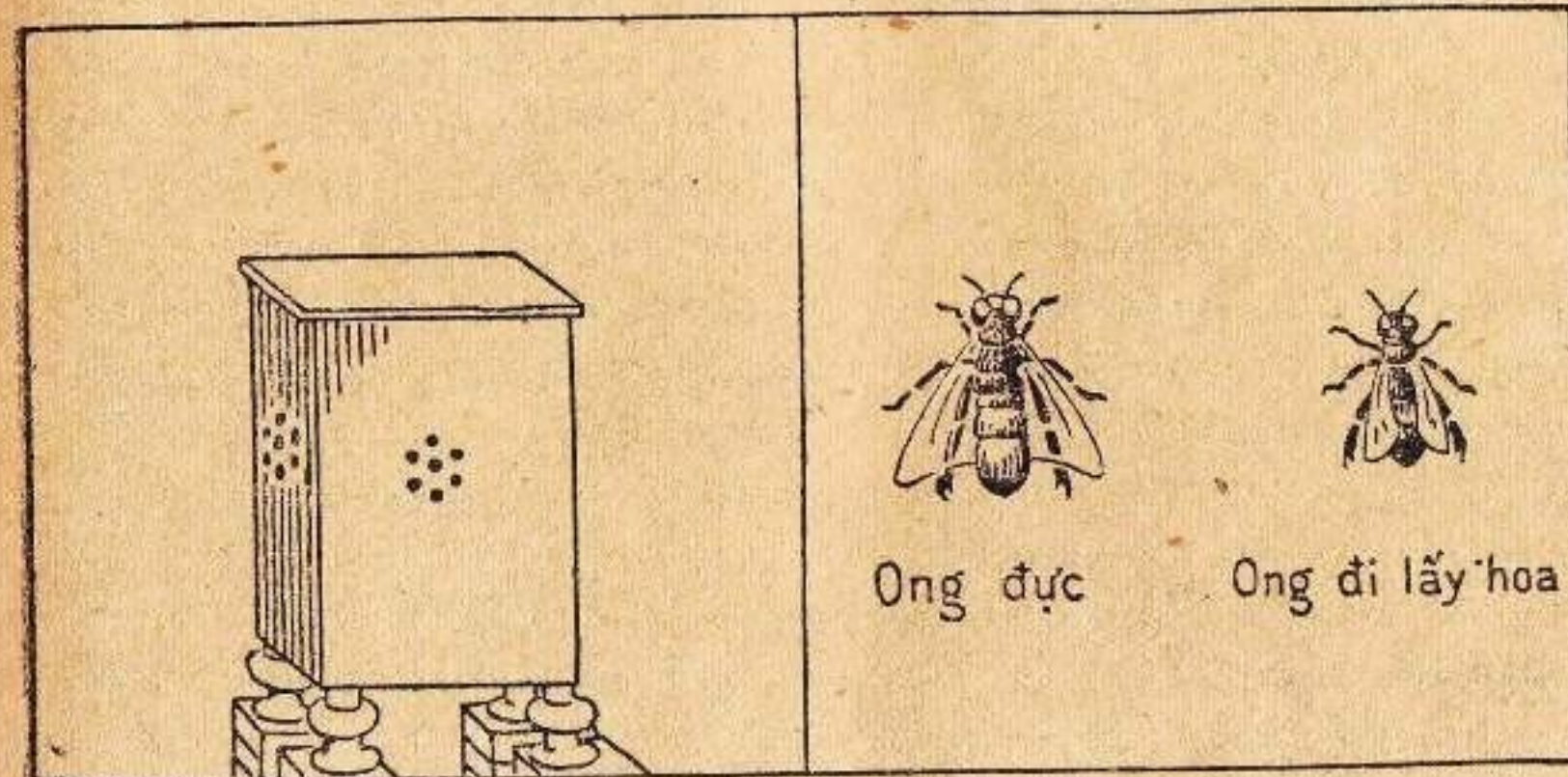
Học tiếng — Kính nể — nhường-

Đứa bé ngoan và đứa bé hư
nhịn — mắng-mổ — ngoan-ngoãn.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Trẻ con thế nào là ngoan? — Thế nào là hư? — Ngoan thì được gì? — Hư thì thế nào? — Một đứa trẻ đã trót hư thì làm thế nào cho được ngoan?

(1) nhỏ.

Ngoan được khen, hư phải chê

Tổ ong

Hai con ong

Người ta nuôi ong, phải làm tổ⁽¹⁾ cho nó ở. Ong ở từng đàn. Những ngày nắng ráo, thì từ sáng đến tối nó bay đi tìm hoa, lấy *nước mật hoa* đem về làm mật, lấy *phấn hoa* đem về làm sáp.

Ta nuôi ong để lấy mật và lấy sáp. Mật để ăn, sáp để làm nèn (cây đèn); ta lại còn dùng *sáp ong* để đánh các đồ-đạc bằng gỗ cho bóng. Ong có ngòi (đọc) đốt đau: ai vô ý mà đèn gần tổ ong, thường bị nó đốt.

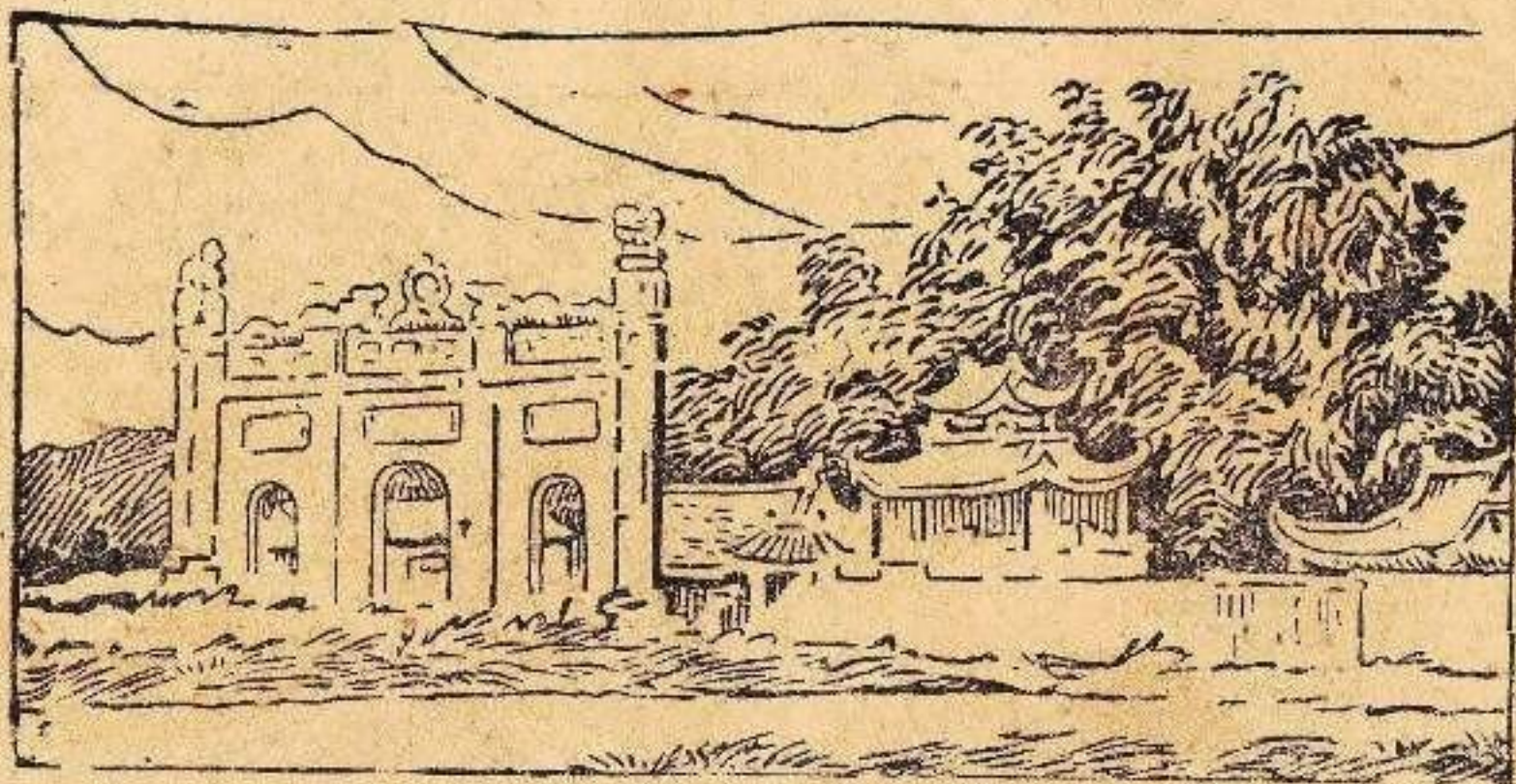
Giải nghĩa. — *Nước mật hoa* = nước có vị ngọt ở trong hoa. — *Phấn hoa* = phấn vàng bám ở nhị hoa. — *Sáp ong* = một chất dẻo, có sắc vàng, lấy ở tổ ong ra. — *Nến* = thứ nèn làm bằng sáp ong ta gọi là nèn sáp.

Bài tập

Học tiếng. — Tổ ong, — sáp ong, — phấn hoa, — đánh bóng, — ngòi, — đốt.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Người ta nuôi ong ở đâu? — Khi nắng ráo thì ong làm gì? — Mật ong dùng làm gì? — Sáp ong dùng làm gì? — Lại gần tổ ong thì thế nào? — Tại làm sao?

Người ta nuôi ong để lấy mật và sáp

Đền Kiếp-bạc ở Hải-dương

Hồi nước Việt-Nam phải quân Mông-cổ sang đánh, vua ta giao *bình quyền* cho ông Trần-quốc-Tuân. Ông đánh trận đầu, vì quân Mông-cổ nhiều hơn quân ta, nên ông bị thua. Vua thầy thề mới bảo ông rằng: « Thề giặc mạnh lắm, *trăm* sợ đánh nhau mãi khổ dân. Hay là *trăm hàng* cho dân khỏi khổ? » Ông tâu rằng: « Bệ-hạ phán thề, thực là có bụng thương dân lắm; nhưng dám xin Bệ-hạ biết cho rằng cái đạo làm vua, trước hết phải gìn-giữ lấy *giang sơn* tiên-tổ để lại cho đã. Nếu Bệ-hạ muốn hàng, xin hãy chém đầu thần đi đã ». Vua nghe nói thề, vững dạ, không nghĩ đến việc ra hàng nữa.

Giải nghĩa. — *Bình quyền* = quyền rèn tập, coi bảo quân lính. — *Trăm* = tiếng vua dùng để chỉ mình như ta nói « tôi », « ta », v. v. . . — *Hàng* = chịu phục, thôi không dám kháng cự lại, mà theo quyền phép người. — *Giang sơn* = đất cát của một nước.

Học tiếng — Bình quyền — thề giặc — phán — giang sơn — hàng.

Câu hỏi — Khi quân Mông-cổ sang đánh nước Việt-Nam thì vua giao việc gì cho ông Trần-Quốc-Tuân? — Khi vua bàn với ông ra hàng thì ông tâu gì?

Thề quân Mông-cổ rất mạnh

Mẹ bảo: Khi có mồ hôi chớ uống nước lã

Khi chơi đùa có chạy nhanh (1) lắm.

Khi mồ-hôi chảy, chớ có uống nước lã, chớ có đứng chỗ *luồng gió* (gò lộng).

Trời mưa ẩm ướt, chớ có chơi đùa dầm chân ở dưới nước.

Đi đường gặp mưa, quần áo có ướt phải thay ngay.

Những khi ngủ, phải đắp bị g. ăn uống phải có điều-độ.

Khi ốm đau, không nên ăn đồ độc: có *kiêng* có lạnh.

Giải nghĩa. — *Luồng gió* = lối gió thổi mạnh. — *Kiêng* = giữ không ăn hay không làm những cái gì có thể hại đến sức khỏe.

Bài tập

Học tiếng. — *Luồng gió*, — ẩm ướt, — của độc, — kiêng.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Khi chơi không nên làm gì? — Khi mồ-hôi chảy, không nên làm gì? — Khi trời mưa ẩm ướt và khi quần áo bị ướt, nên làm thế nào? — Khi ngủ, khi ốm nên phòng giữ những gì?

(1) nhanh.

Khi có mồ hôi không nên uống nước lã

Trên bàn thờ, đồ đồng, đồ sơn bóng lộn (trong bóng), đèn nến (1) sáng choang, khói hương nghi-ngút, trông thật là nghiêm-trang. Thấy tôi đứng ở trước, châm một nắm hương, cắm vào bình hương, lạy hai lạy, rồi quỳ xuống hai tay chấp đê ngang trán, miệng lầm-nhầm khấn. Thấy tôi khấn và lạy xong, thì đèn những người trong họ và chúng tôi cứ lần lượt vào lạy, mỗi người bốn lạy. Lễ xong một chốc hết tuần hương, thì cổ bàn trên bàn thờ hạ xuống, dọn rượu, cả nhà hội-hợp ăn uống rất vui vẻ.

Giải nghĩa. — *Bóng* = nhẵn và sáng trông nhấp-nhánh. — *Lầm-nhầm* = nói sẽ trong mồm, người ngoài không nghe tiếng. — *Tuần hương* = một lượt hương cháy hết.

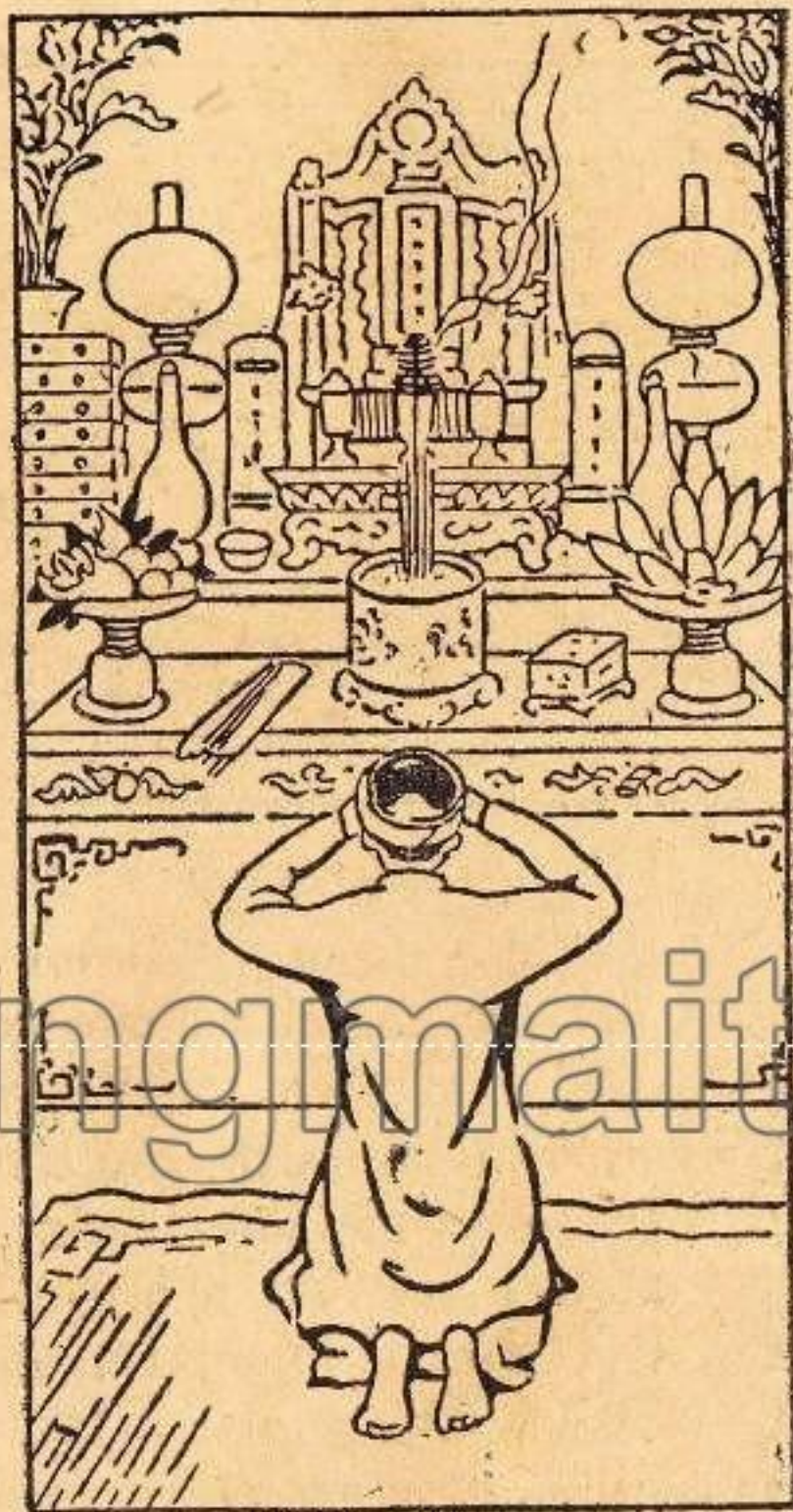
Bài tập.

Học tiếng. — *Bóng*, — *nghi-ngút*, — *lầm-nhầm*.

Đặt câu. — *Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau đây:*
Đồ đồng năng đánh thì... — Lúc nào nấu cơm thì trên nóc bếp khói lên... — Thấy tôi... khấn trước bàn thờ.

(1) sấp.

Khói hương bay nghi-ngút

Khấn tổ tiên

Cả nhà đang ăn cơm

Cậu Tí đi học về một chốc, thì cha ở ngoài đồng cũng vác cây, dắt (dắt) trâu, về đến nhà.

Cơm đã chín. Mẹ và chị dọn ra để trên giường. Cả nhà ngồi ăn. Cơm dẻo, canh rau, chẳng có gì là *cao lương mỹ vị*. Nhưng cơm sốt, canh nóng, bát đĩa sạch-sẽ, cả nhà ăn uống ngon miệng no-nê.

Nhất là cha mẹ, con cái, trên thuận dưới hòa, một nhà đoàn-tụ *sum-hợp* với nhau, thì ẩu cơm rau cũng có vị lắm.

Giải nghĩa. — *Cao-lương mỹ-vị* = đồ ăn quý, đắt tiền — *Sum-hợp* = hợp mặt đông đủ. — *Có vị* = ăn ngon miệng.

Bài tập

Học tiếng. — *Chín*, — *nóng*, — *sốt*, — *dọn*, — *no-nê*, — *ngon* miệng.

Đặt câu. — *Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau đây:*
Cơm thôi đã vừa... đến nơi. — Mâm bát đã... đủ trên giường.
— Cơm... canh... cả nhà ăn uống... — Bữa cơm rau ăn như thế mà...

Làm văn. — *Trả lời những câu hỏi sau đây:* Ai nấu cơm, dọn cơm? — Những ai ngồi ăn cơm? — Cơm ăn có những gì? — Ăn uống như thế, sao mà ngon miệng?

Cơm sốt canh nóng, ăn ngon.

Lê-Lai bị quân Tàu bắt

Vua Lê-Lợi bây giờ ở Chử-linh bị quân Tàu vây riết lắm; quân giặc sắp hạ được đồn, vua Lê tất bị giết. Vua mới hỏi tướng-tá rằng: « Ai dám thay trăm ra phá vòng vây, đánh nhau với giặc? Người ấy sẽ bị giặc bắt, còn trăm thì nhân lúc giặc lui, mộ thêm quân, họp binh lại, mưu sự báo thù ». Ông Lê-Lai ra nhận việc ấy.

Ông mặc áo ngự-bào, cưỡi voi ra ngoài đồn, tự xưng là « Bình-dịnh-vương » là hiệu vua Lê-Lợi bây giờ. Quân nhà Minh tưởng là vua Lê-Lợi thực, xúm nhau lại bắt ông giết đi.

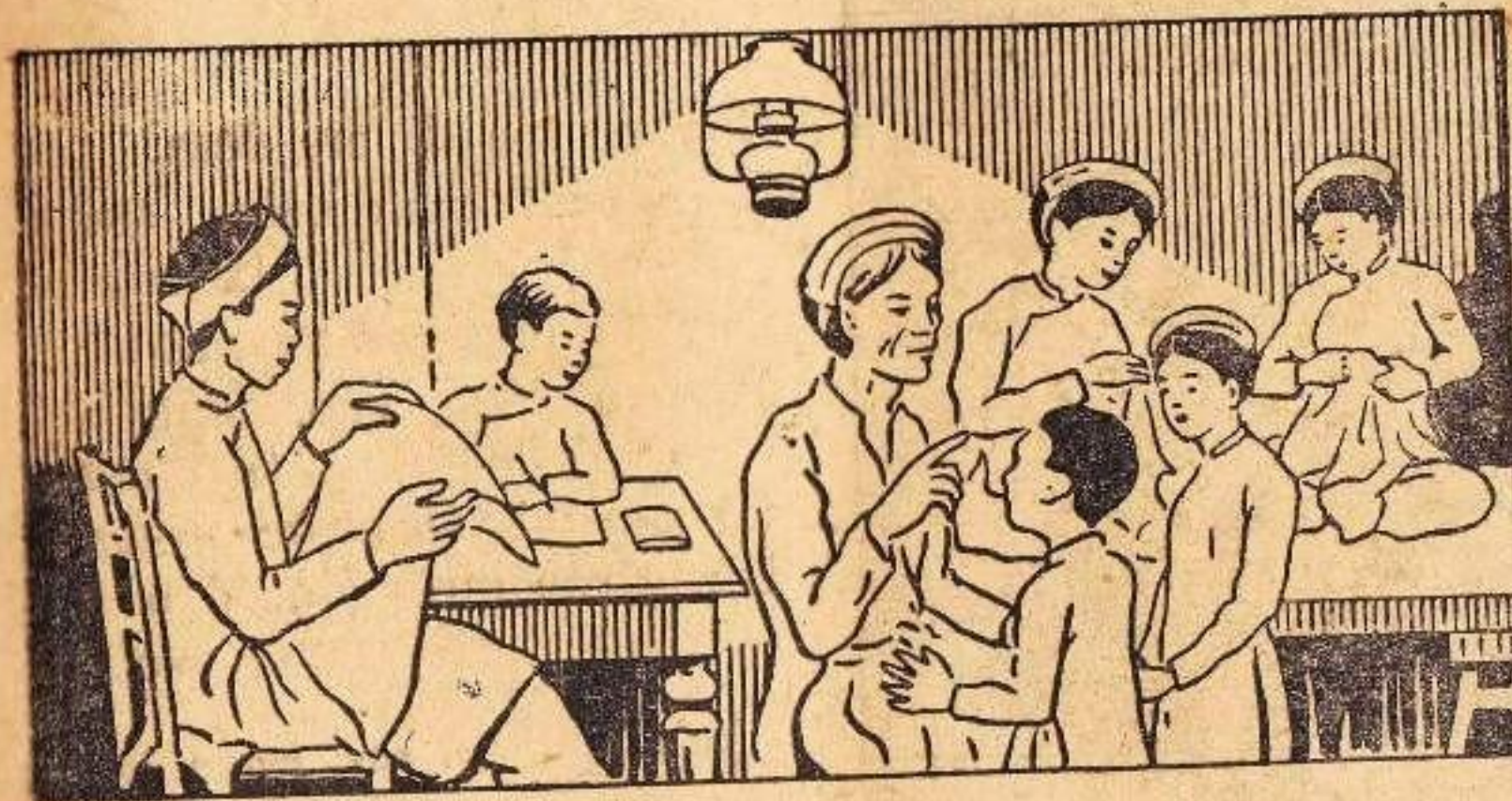
Ông Lê-Lai liệu mình như thế thành ra cứu được vua Lê-Lợi thoát nạn, mà nhân đó nước ta mới được tự chủ, khỏi phải quân Tàu áp-chế.

Giải nghĩa. — Vây = cho quân đứng quây xung-quanh mà đánh. — Riết = quân vây rất nhiều mà đánh rất hăng. — Hạ = đánh lấy được. — Ngự-bào = áo vua mặc. — Áp-chế = đè nén, hà hiếp.

Học tiếng — Vây, — hạ, — tướng-tá, — áo ngự-bào, — thoát nạn.

Câu hỏi — Vua Lê-Lợi bị vây ở đâu? — vua hỏi tướng tá thế nào? — Ông Lê-Lai làm gì?

Ông Lê-Lai cứu vua khỏi chết, cứu nước khỏi khổ

Một nhà sum-vầy buổi tối

Cơm nước xong, trời vừa tối. Ngon đèn treo, thấp ở giữa nhà. Cha ngồi đọc nhật-báo. Anh đang ngồi cúi xuống xem sách hay lắm bài. Mẹ và chị, kim chỉ và may. Ở bên cạnh hai đứa em nhỏ đang nghe bà kể câu chuyện cổ tích, thỉnh-thoảng lại khúc-khích cười với nhau rất vui-vẻ.

Ban ngày đi làm ăn khó nhọc; tối đèn cả nhà được đông đủ sum-vầy như vậy, tưởng không có cảnh nào vui hơn nữa.

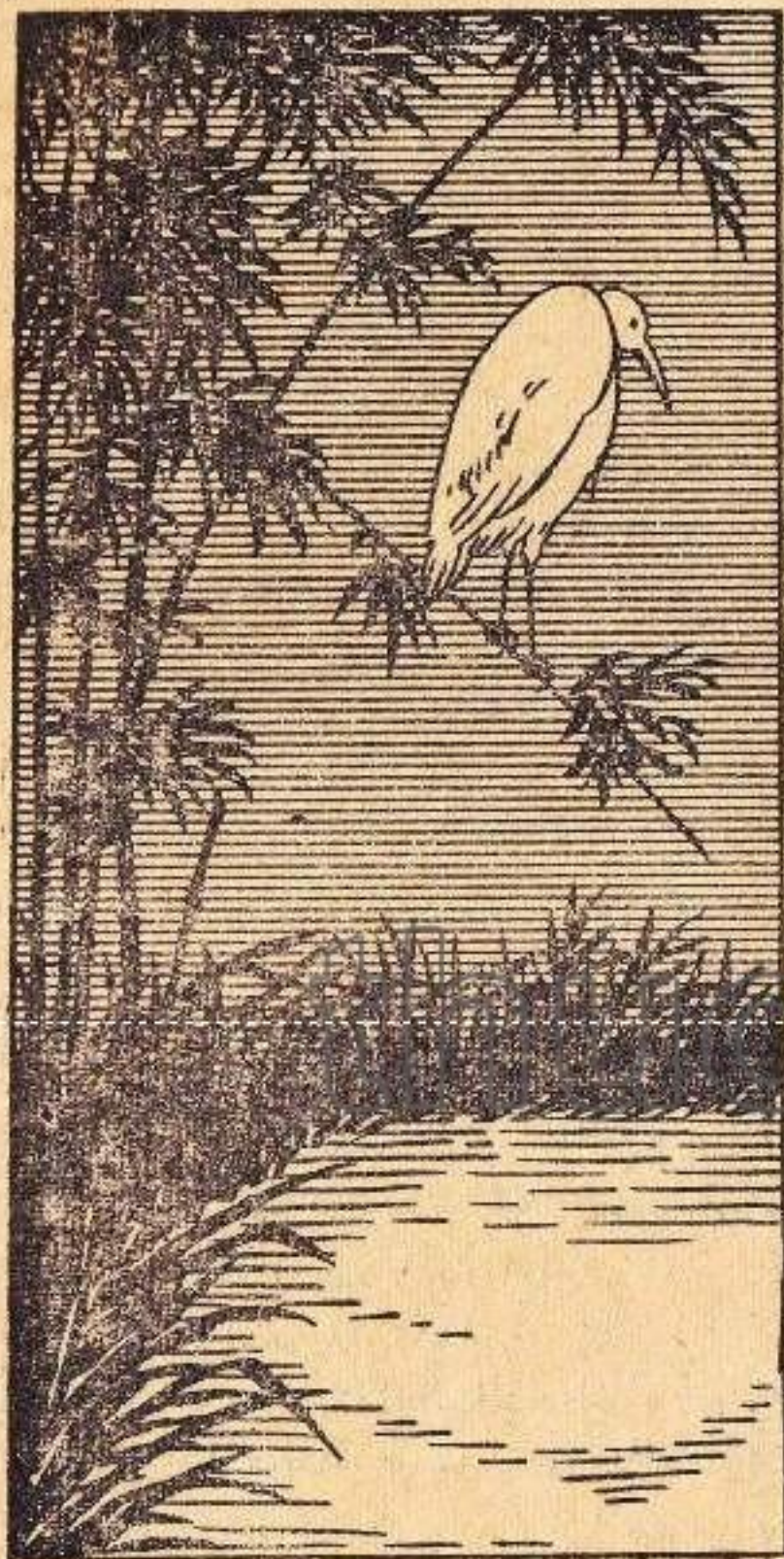
Giải nghĩa. — Chuyện cổ tích = chuyện đời xưa. — Sum-vầy = hội-hợp, quây-quần với nhau.

Èai tập

Học tiếng. — Sum-vầy, — vui, thỉnh - thoảng.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Trời tối, ngon đèn thấp ở đâu? — Trong nhà, cha, mẹ, chị, em làm gì? — Cái cảnh một nhà sum-vầy với nhau như thế, anh nghĩ làm sao?

Một nhà sum-vầy vui-vẻ

Con cò mà đi ăn đêm

Con cò mà đi ăn đêm,
Đậu phải cành mềm lộn cổ
[xuống ao.
Ông ơi ông vớt tôi nao!
Tôi có lòng nào, ông hãy
[xào măng.
Có xáo thì xáo nước trong,
Đừng xáo nước đục đau lòng
[cò con.

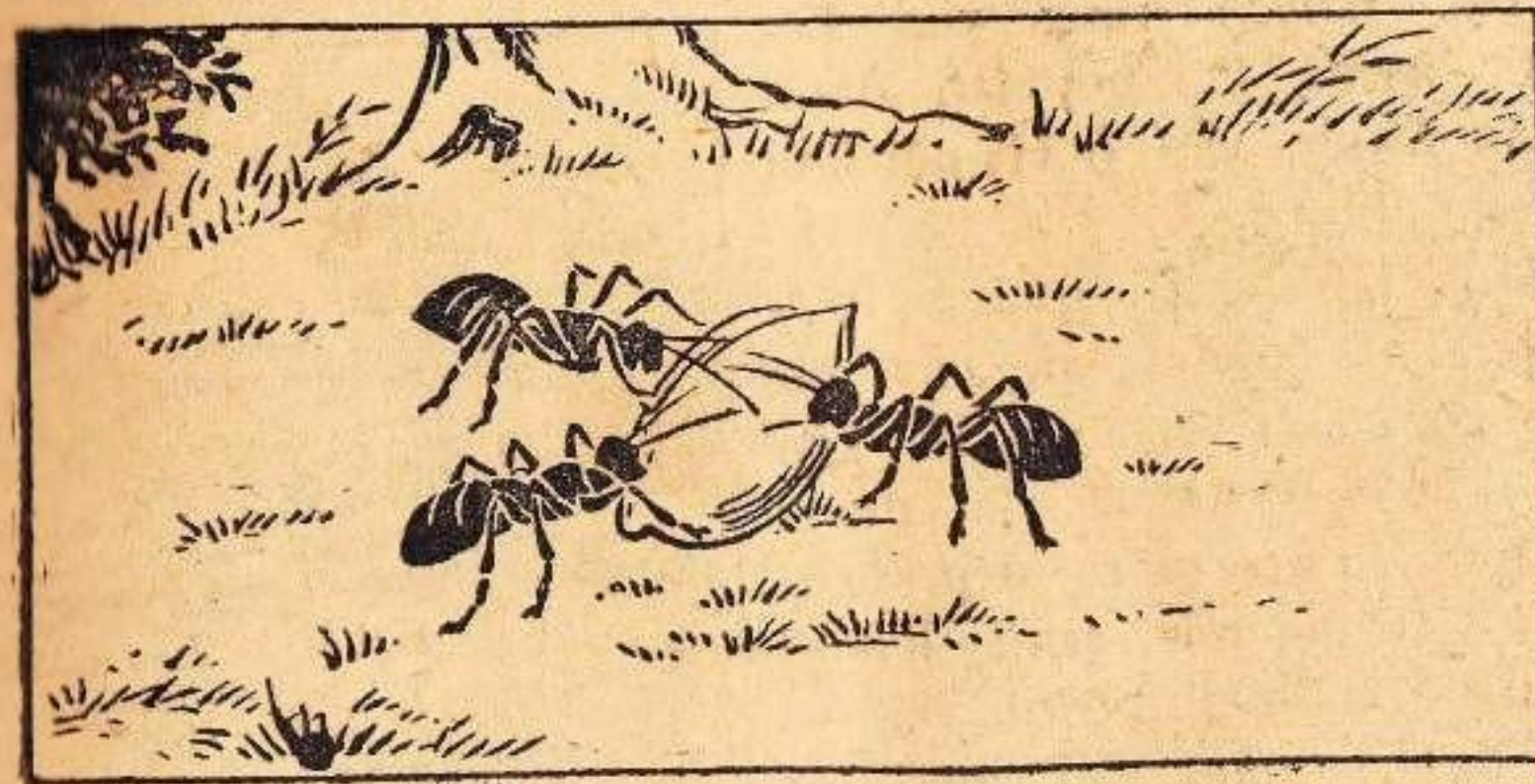
Đại ý. — Bài này mượn chuyện con cò mà ngụ ý luân lý rất cao. Con cò sa xuống nước, người ta bắt được sắp đem làm thịt, mà nó vẫn xin nấu bằng nước trong, để cho chết cũng được trong sạch. Cũng như người ta nghèo khó đi làm ăn lỡ sa-cơ thất-thể, bị phải tai nạn, nhưng bao giờ cũng giữ lấy tấm lòng trong sạch, không làm điều gì ô-úế.

Giải nghĩa. — Lộn-cổ = rơi đầu xuống. — Vớt = lôi ở dưới nước lên. — Xáo măng = nấu lẫn với măng để làm món ăn.

Bài tập

Đặt câu — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau đây:
Con vạc thì thường hay... Đừng uống... mà độc. — Con chim đậu trên... tiếng hót-véo-von. Con gà rơi vào bể phải... nó lên.

Phải giữ tấm lòng cho trong sạch

Kiến tha mồi

Nước mềm, đá rắn (cứng), thề mà nước chảy mãi, đá cũng phải mòn. Sợi dây nhỏ, cây gỗ lớn, vậy mà dây cưa mài gỗ cũng phải đứt. Con kiến nhỏ, cái lỗ (lỗ) to, thề mà kiến tha lâu cũng đầy lỗ.

Người ta cũng vậy, *phàm* làm việc gì dầu thấy khó cũng đừng nên ngã lòng. Gặp việc gì khó ta cũng cứ vững lòng mà làm, cứ cò vào, cò nũa, cò luôn mãi, thì việc dầu khó đến đâu, cũng có ngày ta làm nên được. Những kẻ hay ngã lòng chẳng bao giờ làm được việc gì cả.

Giải nghĩa. — Tha = cắn vào mồi mà mang đi. — Phàm = gồm tất cả

Bài tập

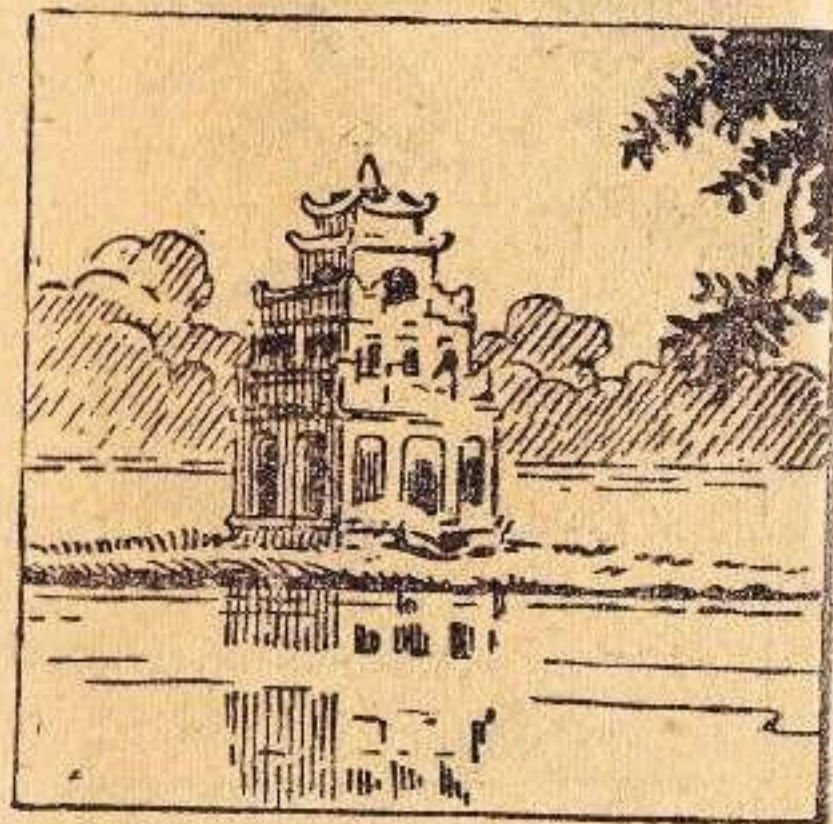
Đọc tiếng. — Mềm, — rắn, — mòn, — cưa, — đứt, — vững lòng, — bền chí.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau đây: Gặp việc khó ta phải làm thế nào? — Những kẻ hay ngã lòng thì thế nào? — Tại sao nước làm cho đá phải mòn? — « Kiến tha lâu có ngày đầy lỗ » nghĩa là thế nào?

Gặp việc khó ta chớ nên ngã lòng

Tục truyền rằng vua Lê-Lợi, trước khi nổi lên đánh quân Minh, vẫn ở Hà-nội làm nghề đánh cá.

Một hôm ngài quăng lưới xuống hồ Hoàn-kiểm, bây giờ còn gọi là hồ Tả-vọng, lúc kéo lên không được cá, lại được một thanh gương rất đẹp, lưới rộng, cứng mà sáng loáng. Ngài được thanh gương ấy, rồi lên đánh quân Tàu, đuổi ra ngoài nước, rồi lên ngôi vua ở Thăng-long (Hà-nội bây giờ).

Hồ Hoàn-kiểm

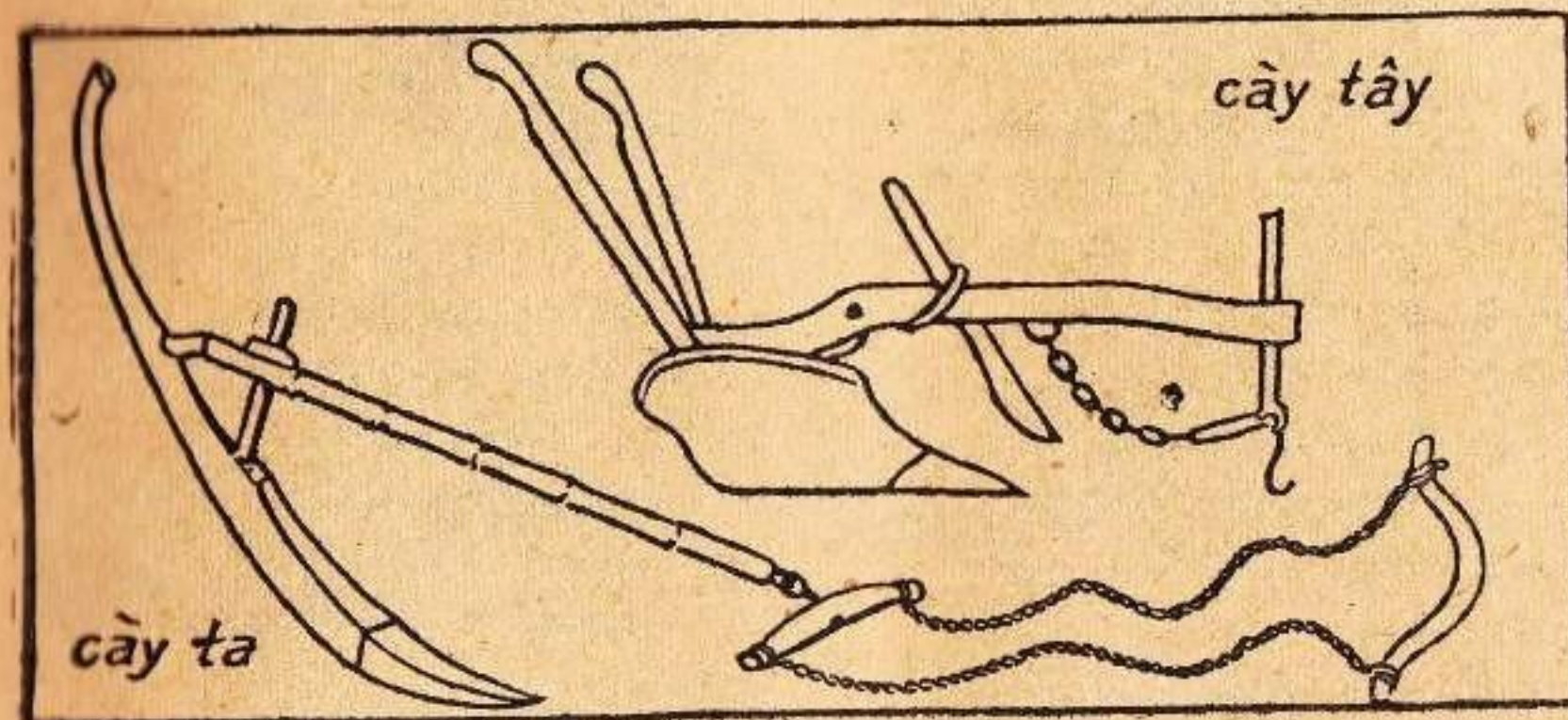
Một hôm ngài ngự thuyền chơi trên hồ; ngài thấy có một con rùa to nổi lên, bơi lại gần ngài. Ngài sợ, lấy gương gạt ra, nhưng con rùa ấy đẹp lấy gương rồi biến mất. Ngài bây giờ mới biết rằng con rùa ấy là vị thần hồ đã giúp ngài đánh quân Tàu. Sau người ta xây ở giữa hồ một cái tháp gọi là « Quy-sơn tháp » (tháp Núi-rùa), còn cái hồ ấy thì gọi là « Hoàn-kiểm hồ » (hồ giả gương).

Giải nghĩa — Ngự = tiếng đề chỉ những việc vua làm, hay là những cái gì vua dùng như: ngự lãm (vua) xem, ngự thuyền (vua đi thuyền), ngự bào (áo vua mặc).

Học tiếng. — Thanh gương — lên ngôi — dáp.

Câu hỏi — Một hôm vua Lê-Lợi đánh cá bắt được gì? — Từ hôm đó giờ đi ngài làm gì? — Lên ngôi vua rồi ngài làm gì? — Thanh gương của ngài biến đi ra làm sao?

Con rùa thần nổi lên mặt nước.

Cây tây và cây ta

Cái cây là đồ làm ruộng cần nhất. Cái cây của ta dùng còn đơn-sơ lắm, gân hết làm bằng gỗ. Thân cây, náng cây, chỗ tay cầm (seo cây) toàn bằng gỗ cả. Cái bấp cây thì bằng tre hay bằng gỗ. Chỉ có cái lưỡi và cái diệp là bằng sắt mà thôi. Cái cây tây thì gân hết làm bằng thép cả, và đủ bộ-phận hơn cây ta. Bên Tây nhiều khi lại còn ghép mấy cái cây vào một cái bấp, rồi dùng máy kéo. Bên ta dùng cây máy không tiện, vì ruộng ta bùn-lầy, lại chia ra từng miếng nhỏ hẹp. Sự cây bừa của ta *quanh đi quăn lại* chỉ nhờ sức trâu bò mà thôi.

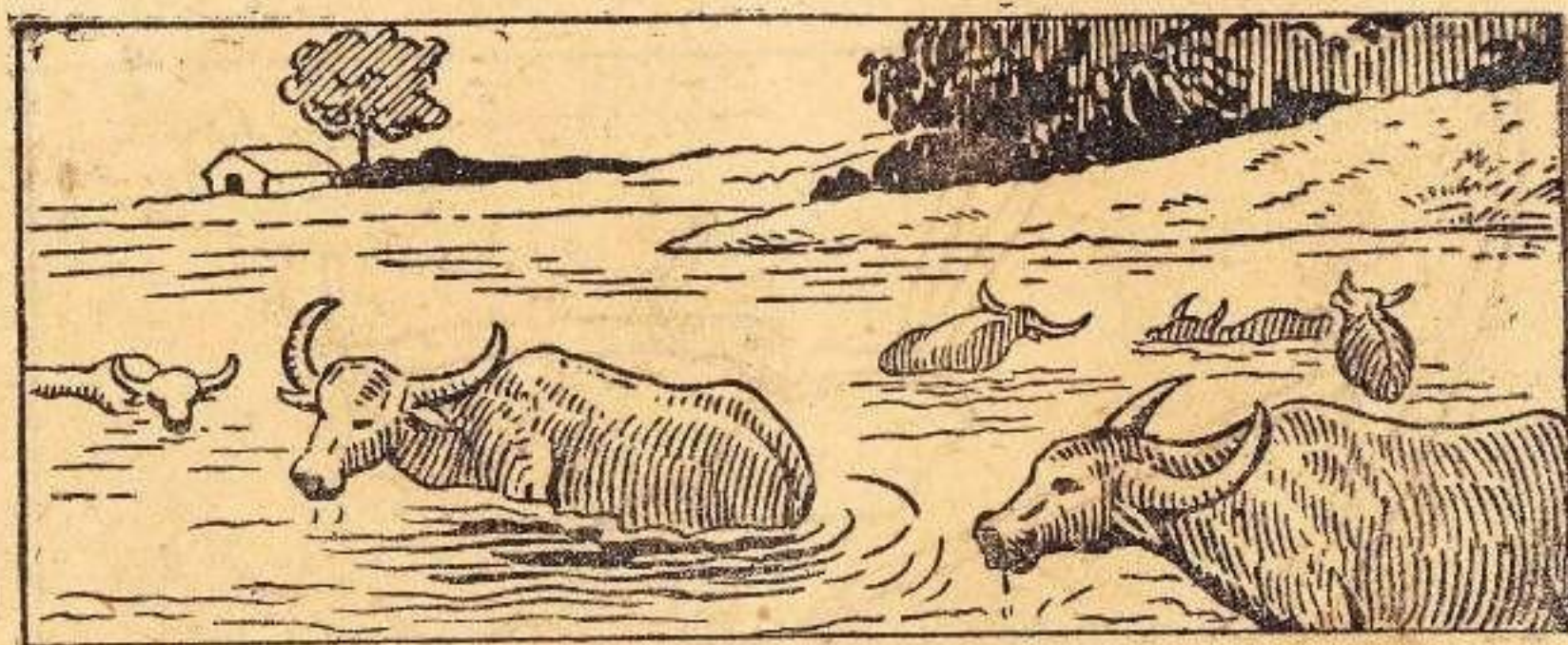
Giải nghĩa. — *Diệp cây* = một miếng gang hay một miếng sắt để gân liền ở trên cái lưỡi, để khi cây nó lật đất ra hai bên. — *Quanh đi quăn lại* = chỉ có thế mà thôi, không có gì khác nữa.

Bài tập

Đặt câu — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: Đồ làm ruộng của ta còn... lắm. — Cái... cây của ta thì nhọn và hẹp. — Cái cây của tây thì các... đủ hết cả. — Cây của... thì kéo bằng ngựa.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Những đồ làm ruộng của ta cần có những gì? — Ta dùng những giống gì để cây bừa?

Có cây ruộng mới có thóc gạo

Trâu ở dưới đầm

Trâu lớn hơn bò và sức mạnh hơn. Lông đen, cứng và thưa, thỉnh-thoảng có con lông trắng. Măt *lờ-dờ*, sừng to và cong lên. Trâu xem nặng-nề và chậm-chạp hơn bò. Tính nó thuần và hay chịu khổ. Ăn đồng ít, mỗi ngày chỉ vài ba nắm cỏ khô cũng đủ. Nó ưa *đắm* (mẹp) xuống nước, xuống bùn, và có thể lội qua sông, qua đầm được.

Trâu dùng để cày ruộng, kéo xe, hoặc kéo *che đập mía*. Thịt trâu không ngon bằng thịt bò. Da trâu dùng để bịt trống hay làm giày dép. Sừng trâu dùng làm các đồ vật như: cán dao, lược, ống thổi, v. v. - .

Trâu thật là con vật có ích. Ta vẫn cho vào hạng *lục súc* rất có công với người.

Giải nghĩa. — *Lờ-dờ* = trông không nhanh trai. — *Đắm* = lặn xuống cho có nước, có bùn. — *Che đập mía* = máy ép mía. — *Lục-súc* = Sáu giống vật của người ta nuôi: trâu, ngựa, dê, gà, chó, lợn.

Bài tập

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau đây: Con trâu tuy to, nhưng... hơn con bò. — Ở làng tôi có cái... thường cho trâu đi ăn phải lội qua. — Cái tù-và này làm bằng... — Nhà kia nuôi một đàn trâu để kéo...

Làm văn. — Tả hình một con trâu mà anh đã trông thấy.

Trâu to hơn và khỏe hơn bò.

Chim hết ăn giun

Chim là loài ăn những *côn-trùng* làm hại lúa. Nhờ có chim mới *trà* được những giống ấy. Chim có thể đuổi bắt *côn-trùng* ở trên không, hay nhặt (lặt) (1) nó ở ruộng cấy. Chim chính là *tuần ngoại* của ta đó. Người làm *tuần-ngoại*, thì chỉ giữ được kẻ trộm cắp *hoa màu* (2) mà thôi, chứ chim làm *tuần-ngoại*, thì mới giữ nổi các loài sâu bọ dàu dàu cũng vào lọt.

Vậy loài chim có ích cho nhà nông lắm. Chớ nên giết hại nó.

Giải nghĩa. — *Côn-trùng* = nói chung các loài sâu bọ. — *Trừ* = làm mất đi, giết đi. — *Tuần-ngoại* = tuần coi lúa má ở ngoài đồng. — *Hoa màu* = các thứ cây ăn được trồng ở nơi cận như: ngô, khoai, rau, đậu.

Bài tập

Học tiếng. — Trừ, — *côn-trùng*, — *tuần-ngoại*, — *hoa màu*.

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau đây: Loài chim... được những *côn-trùng* ăn hại lúa. — Châu-chấu là một thứ... có cánh. — Làng nào cũng phải có... để giữ lúa và *hoa-màu*. — Người ta trồng... về vụ tháng tư, tháng năm.

Không nên giết hại loài chim vì nó có ích cho người làm ruộng

(1) lượm — (2) đồ hoa quả.

Vua Lê Thánh-tôn sai quan làm bộ quốc-sử và vẽ địa-đồ nước ta. Ngài họp tập các nhà *đanh-sĩ* thời bấy giờ và khuyên - khích việc văn - học, ngài có soạn ra nhiều thơ chữ nho và *thơ nôm* nữa.

Ngài tìm cách mở mang nghề làm ruộng và nghề chăn nuôi. Ngài cho khai-khẩn những đất hoang, mở ra hơn bốn mươi sở đồn-diễn cho dân nghèo khổ có việc mà kiếm ăn. Ngài lập ra nhà tế-sinh để nuôi những người già yếu tàn tật, không có nơi nương tựa; khi nào có dịch tễ thì sai quan đem thuốc phát cho các người mắc bệnh.

Ngài lại đánh lấy được nước Chiêm-thành nữa.

Nói tóm lại đời vua Lê Thánh-tôn là một thời-kỳ vẻ vang nhất trong lịch-sử nước Nam.

Giải nghĩa. — *Đanh-sĩ* = người làm văn có tiếng. — *Thơ nôm* = thơ tiếng ta.

Học tiếng. — Bộ quốc sử, khai-khẩn, — đồn-diễn, — nhà tế-sinh.

Câu hỏi — Về đời nhà Hậu Lê, có ông vua nào giỏi nhất? — Ngài làm gì để khuyến khích người làm ruộng? — Ngài đánh lấy nước nào?

Vua Lê Thánh-tôn đánh được nước Chiêm-thành

Hồng đức luật

Cận học-trò nhường chỗ cho ông cụ

Một lũ học-trò ngồi *xúm-xít* ở hàng nước, đang cười cười nói nói. Có một ông cụ lưng còng, tóc bạc, cũng muốn vào hàng nước nghỉ. Nhưng mấy cái ghế *chật ních* cả rồi, cụ cứ loay-quay (xa-xảo) đứng ở ngoài.

Một cậu học-trò ít tuổi nhất, thấy thế, vội-vàng đứng ngay dậy, nhường chỗ mời cụ ngồi. Sau lại cầm hộ cả cái điều đưa cho cụ hút thuốc. Mấy cậu ngồi bên cạnh, bây giờ cùng bảo nhau ngồi dón lại cho rộng chỗ.

Cụ già ăn thuốc xong, khen các cậu rằng:

« Các cậu là học-trò trảng nào, mà khéo học được những điều lễ phép như thế! Lão đây thật lầy lăm quý-hóa cái nết của các cậu ».

Giải nghĩa. — *Xúm-xít* = đông người tụ họp với nhau một chỗ. — *Chật ních* = Chật lăm, không còn chỗ nào — *Lão* = tiếng người già tự xưng.

Bài tập

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau:
Học-trò ngồi. .. ở hàng nước. — Mấy cái ghế đều. .. cả. — Có ông cụ ở ngoài. — Một cậu học-trò. .. nhường chỗ cho cụ. — Mấy cậu nữ dón lại cho rộng chỗ.

Kính lão đắc 0

Ông Lưu-Khoan thuở xưa là một ông quan có tiếng nhân-tử. Một hôm, ông mặc áo, đội mũ *chính-tề*, sắp đi châu. Con *thị-tì* bưng bát cháo lên hầu. Chẳng may lỡ tay, đánh đổ cháo ra áo châu. Con *thị-tì* sợ hãi, vội-vàng lấy tay vuốt chỗ cháo đổ. Ông Lưu-Khoan *không đổi sắc mặt*, từ từ nói rằng: « Mày có *bồng* tay không? »

Ôi! tay người ta *bồng* thì đau-dớn nhiều, áo quý mà *hoen* bẩn (2) là việc nhỏ. Ông Lưu-Khoan biết quên cái áo bị bẩn của mình, mà chỉ nghĩ đến tay *bồng* của người *đầy-tổ*, thật là một người có *đại-độ*, biết thương kẻ dưới..

Giải nghĩa. — *Chính-tề* = ngay-ngắn, đứng đắn. — *Thị-tì* = đầy-tổ

Mày có *bồng* tay không? — *Không đổi sắc mặt* = ý nói không có giận-dữ chút nào. — *Hoén* = giọt mồ, giọt cháo rơi vào vải, lụa, làm cho mất màu đi. Có nơi gọi là *quen*. — *Đại-độ* = bụng rộng-rãi, biết dong-thứ người ta.

Bài tập

Học tiếng. — Đi châu, — đánh đổ, — vuốt, — *bồng*, — *dong*.

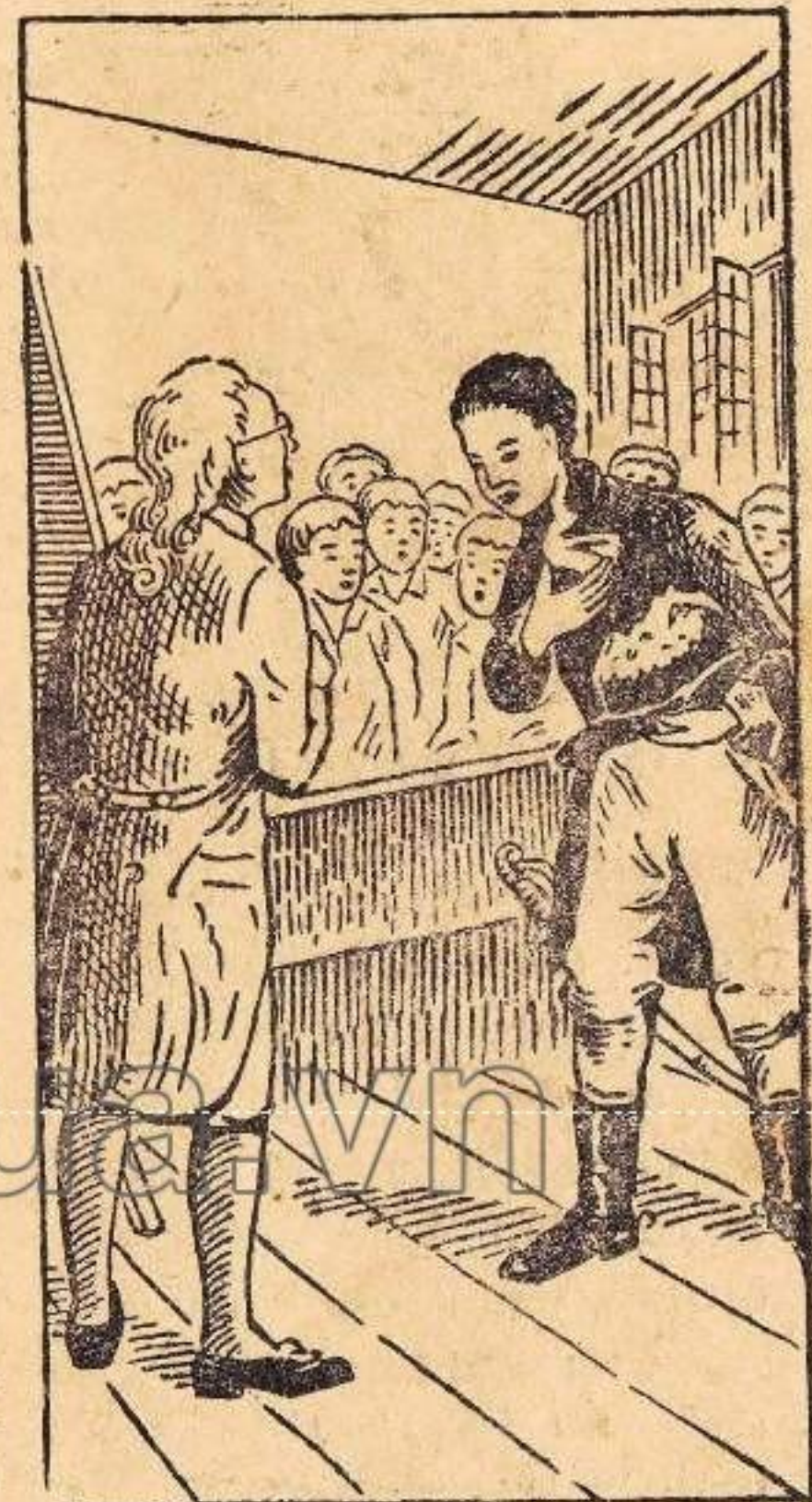
Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: Biết... kẻ dưới, mới là lượng trên. — Đời trước, sáng nào các quan cũng phải... vua. — Thằng kia bưng mâm cơm, lỡ tay... cả. — Nó đánh đổ cháo ra áo, phải đem... đi. — Nó nghịch lửa... tay.

(1) phỏng — (2) vẩy ố.

Cả nên biết thương kẻ tội-tổ

Ông Carnot xưa là một ông quan to nước Pháp, một hôm nhân lúc *rảnh việc*, về chơi quê nhà. Khi ông đi ngang qua trường học ở làng, trông thấy ông thầy dạy mình lúc nhỏ, bây giờ đã đầu tóc bạc phơ, đang ngồi trong lớp dạy học. Ông ghé vào thăm trường và chạy ngay lại trước mặt thầy giáo, chào hỏi lễ phép mà nói rằng: « Tôi là Carnot đây, thầy còn nhớ tôi không? » Rồi ông ngỏm lại khuyên bảo học-trò rằng: « Ta *bình-sinh*, nhất là ơn cha, ơn mẹ, sau ơn thầy ta đây, vì nhờ có thầy chịu khó dạy bảo, ta mới làm nên sự *ngiệp* ngày nay ».

Giải nghĩa. — *Rảnh việc* = thông-thả, không có việc làm. — *Bình-sinh* = sống ở đời. — *Sự nghiệp* = công-cuộc của mình đã làm nên.

Ông Carnot chào thầy học

Bài tập

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Ông Carnot, một ông nhân lúc rảnh việc, đi đâu? — Ông đi qua làng thấy gì? — Lúc ông thăm trường thì ông làm gì? — Ông khuyên bảo học trò thế nào?

Học-trò phải biết ơn thầy

Xưởng danh tại tràng hương-thi

Ngày xưa, học-trò chữ nho đi thi để có chân *khoa mục* và ra làm quan. Thi có hai khoa: *thi-hương* và *thi-hội*.

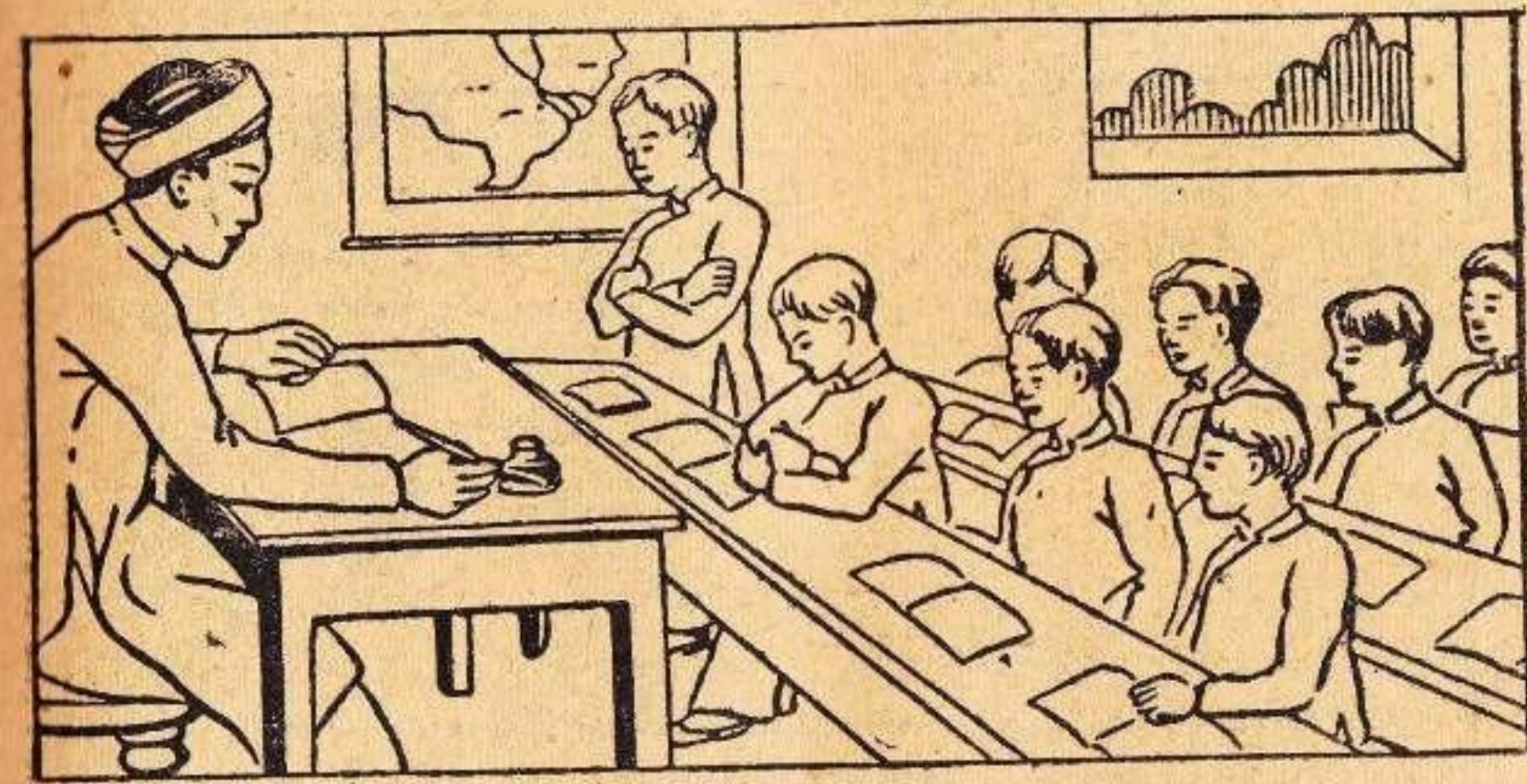
Những người đậu thi hương chia ra làm hai hạng: một là *hương-cống* sau gọi là *cử-nhân*, hai là *sinh-đồ* sau gọi là *tú-tài*. Còn người đậu thi hội thì có ba hạng gọi là *tiến sĩ* (nhà Trần gọi là *thái-học-sinh*). Vua Lê Thái-Tôn muốn cho việc thi cử thêm bề trọng thể, mới lập ra lệ *xưởng-danh* và lệ *vinh-quy*. Ngai lại sai khắc lên những người đậu *tiến-sĩ* vào bia đá. Những bia đá ấy nay còn dựng ở nhà văn-miếu ở Hà-nội và Huế.

Giải nghĩa. — *Khoa mục* = thi đậu, có bằng sắc nhà vua ban cho — *Thi hương* = khoa thi mở ở các hạt trong nước để tuyển lấy *tú-tài* và *cử-nhân*. — *Thi-hội* = khoa thi mở ở kinh - đô tuyển lấy *tiến-sĩ*. — *Hương-cống*, *cử-nhân* = người thi hương đậu cao từ 50 trở lên. — *Sinh-đồ*, *tú-tài* = người thi hương đậu thấp từ 50 trở xuống. — *Vinh-quy* = thi đậu về làng được người rước-sách linh-dinh.

Học tiếng. — Chân *khoa-mục*, — thi hương, — thi hội, — *xưởng-danh*, — *vinh-quy*.

Câu hỏi — Những người đậu các khoa thi ngày trước thì gọi là gì?
— Vua Lê Thái-Tôn đặt ra lệ gì để việc thi-cử thêm bề trọng thể?
— Những tấm bia khắc tên những người đậu *tiến-sĩ* nay dựng ở đâu?

Ngày xưa thi đậu thì được *vinh-quy*.

Thằng Bút đọc bài ở lớp học

Thằng Bút học bài *ngụ-ngôn*. Nó đọc cả bài hai ba lượt. rất có ý và *nhận nghĩa* cho thật hiểu.

Nó đọc câu đầu, rồi không nhìn vào sách mà đọc lại. Nó đọc *thong-thả*, rõ ràng, không sai chút nào.

Nó đọc sang câu thứ hai. Thuộc rồi, đọc lại cả với câu đầu. Rồi nó học luôn như thế cho đến câu cuối cùng.

Sau Bút học lại cả bài, năm bảy bận. Lúc bấy giờ, gấp sách lại, đọc lâu-lâu, chắc mai vào lớp không sợ *ngắc-ngứ* (1) (*trúc-trắc*).

Giải nghĩa. — *Ngụ-ngôn* = chuyện đặt ra, có ý để dạy bảo người ta. — *Ngắc-ngứ* = đọc vấp-vấp, không trôi chảy. Có nơi gọi là *ngắc-ngắc*.

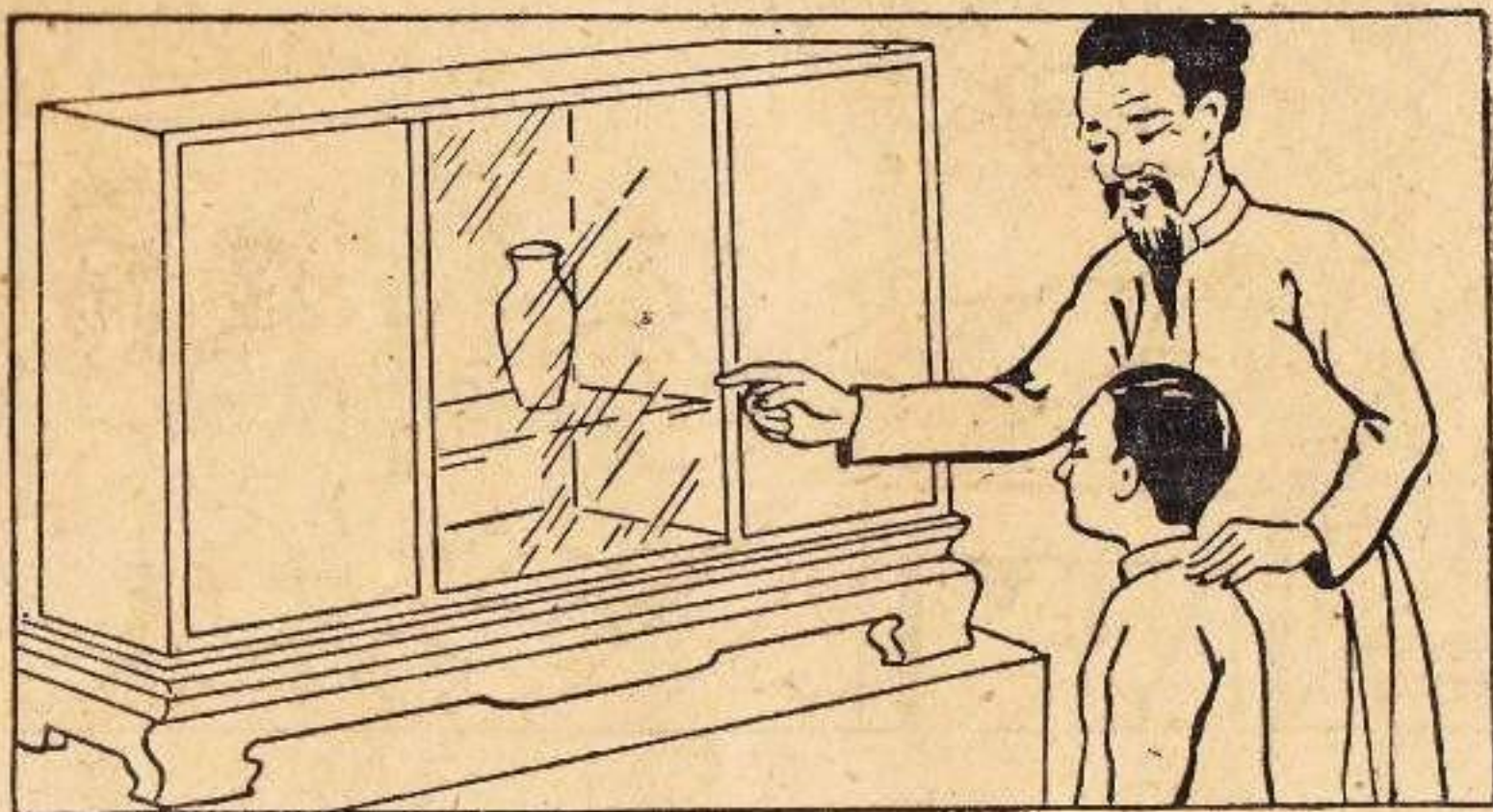
Bài tập

Học tiếng — Ý-tức, — *thong-thả*, — rõ-ràng, — lâu-lâu, — *ngắc-ngứ*

Bắt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này:
Học bài phải có ... cho thật hiểu nghĩa. — Khi học phải cho ... và ...
— Đã gọi là học thuộc lòng, thì phải cho ... chứ có ...

(1) ngập-ngừng

Đọc bài thuộc lâu lâu

Cha bảo con : « Ngọc có giữa, có mãi mới có giá »

Ngọc kia chẳng giữa, chẳng mãi,
Cũng thành vô dụng, cũng hoại ngọc đi.
Con người ta có khác gì,
Học hành *quí giá*, ngu-si *hư đời*.

Những anh *mít-đặc* thời thời,
Ai còn mua chuộc, đón mời làm chi.

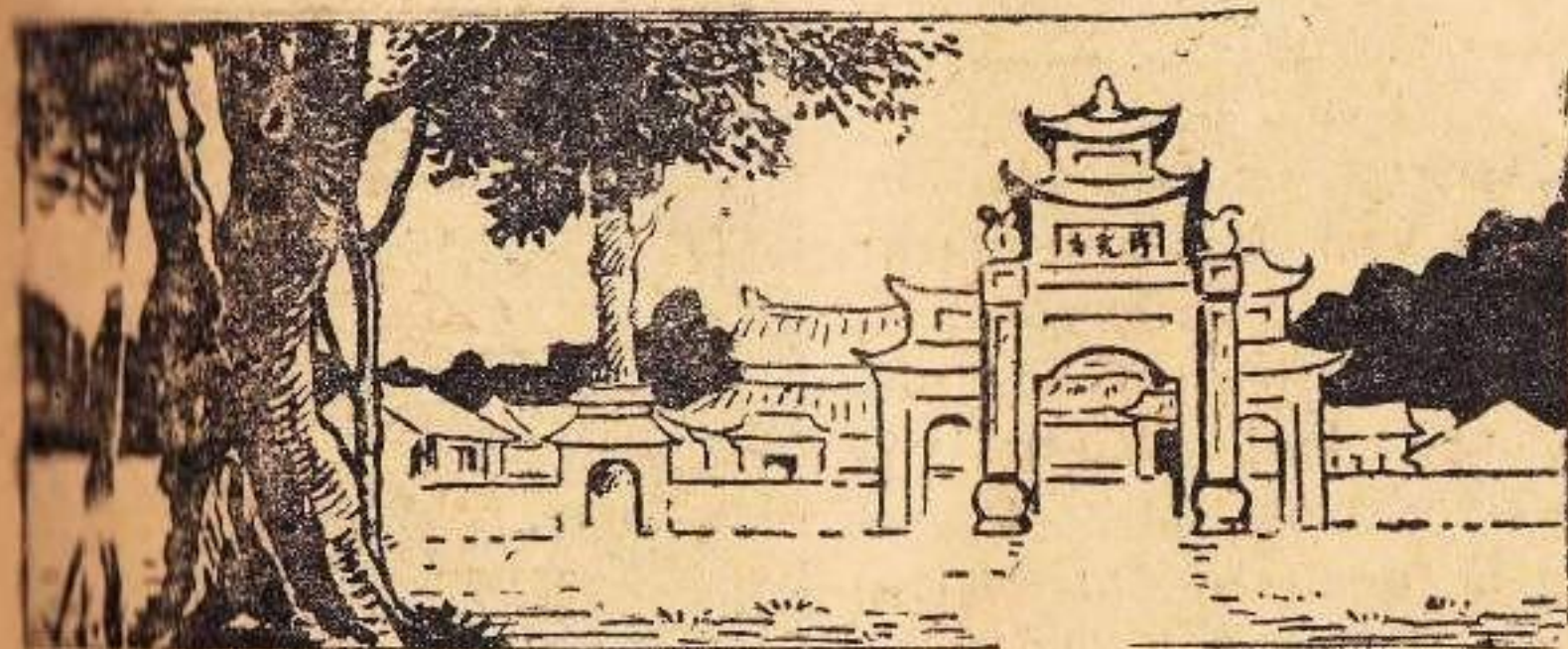
Đại ý — Bài này nói người ta không học, thì ngu dốt, chẳng biết nghĩa lý gì. Vì như hòn ngọc dầu quý, nhưng không giữa, không mãi, thì cũng chẳng thành đồ mà dùng được. Vậy người ta ai ai cũng phải học thì mới khôn.

Giải nghĩa. — *Vô dụng* = không dùng được việc gì. — *Quý giá* = tôn trọng lên. — *Hư đời* = hỏng cả đời người, chẳng làm được việc gì. — *Mít-đặc* = dốt chẳng biết một tí gì cả.

Bài tập

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Ngọc mà không giữa thì thế nào? — Người mà có học thì thế nào? — Người mà không học thì thế nào?

Làm người phải học.

Một cảnh chùa

Chùa làng tôi lợp bằng ngói, đằng trước có sân. Bên cạnh có ao, xung-quanh có vườn. Ở trước sân có *tam-quan*, trên là gác chuông, dưới là cửa đề ra vào. Trong chùa, trên bộ cao, thì có nhiều tượng Phật bằng gỗ, sơn son thếp vàng. Sau chùa thì có nhà tổ và chỗ các sư ở. Hai bên thì là nhà khách. Ngoài sân chùa thì có bia đá, ghi công đức những người đã có công với nhà chùa. Ngoài vườn có vài ngọn tháp, là mộ những vị sư đã tịch ở đây.

Ngày rằm, mồng một, cứ đến tôi, tôi thường theo bà tôi lên chùa lễ. Sư cụ tụng kinh, gõ mõ, ngồi ở trên; bà tôi và các già ngồi ở dưới, vừa lễ vừa na-mô Phật.

Trên bàn thờ thì đèn nến ⁽¹⁾ sáng choang, khói hương nghi-ngút, trông thật nghiêm-trang.

Giải nghĩa. — *Tam-quan*, = cửa chính của nhà chùa, có ba cửa ra vào. — *Nhà tổ* = nhà thờ những vị sư đã tu ở chùa đã tịch rồi.

Bài tập

Học tiếng. — Tam - quan, — nhà tổ, — bia, — tháp, — tụng kinh.
Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này :
Ở trên ... là gác chuông. — Chùa nào cũng có ... ở đằng sau. — Ở ... ghi công đức những người có công với chùa.
... là mộ các nhà sư. — Sư gõ mõ ...

(1) sập

Nhà sư gõ mõ tụng kinh

Bây giờ là lúc nhà Hậu Lê đã suy. Vua thì nhu-nhược hèn yếu. Trong nước có nhiều giặc-giã nổi lên. Gặc đèn đánh phá kinh thành, vua phải chạy trốn. Mạc - Đăng - Dung là quan coi *lính túc-vệ* ra cầm quân đánh giặc, tan rỗi, nhân dịp ấy giữ lấy binh-quyền và các quyền hành trong nước, việc gì cũng quyết định cả. Vua thân thê lo sợ, chạy trốn, định lấy quân các nơi về đánh Đăng-Dung. Nhưng Đăng-Dung bắt được vua, đem giết đi rồi tự xưng làm vua mà lập ra nhà Mạc.

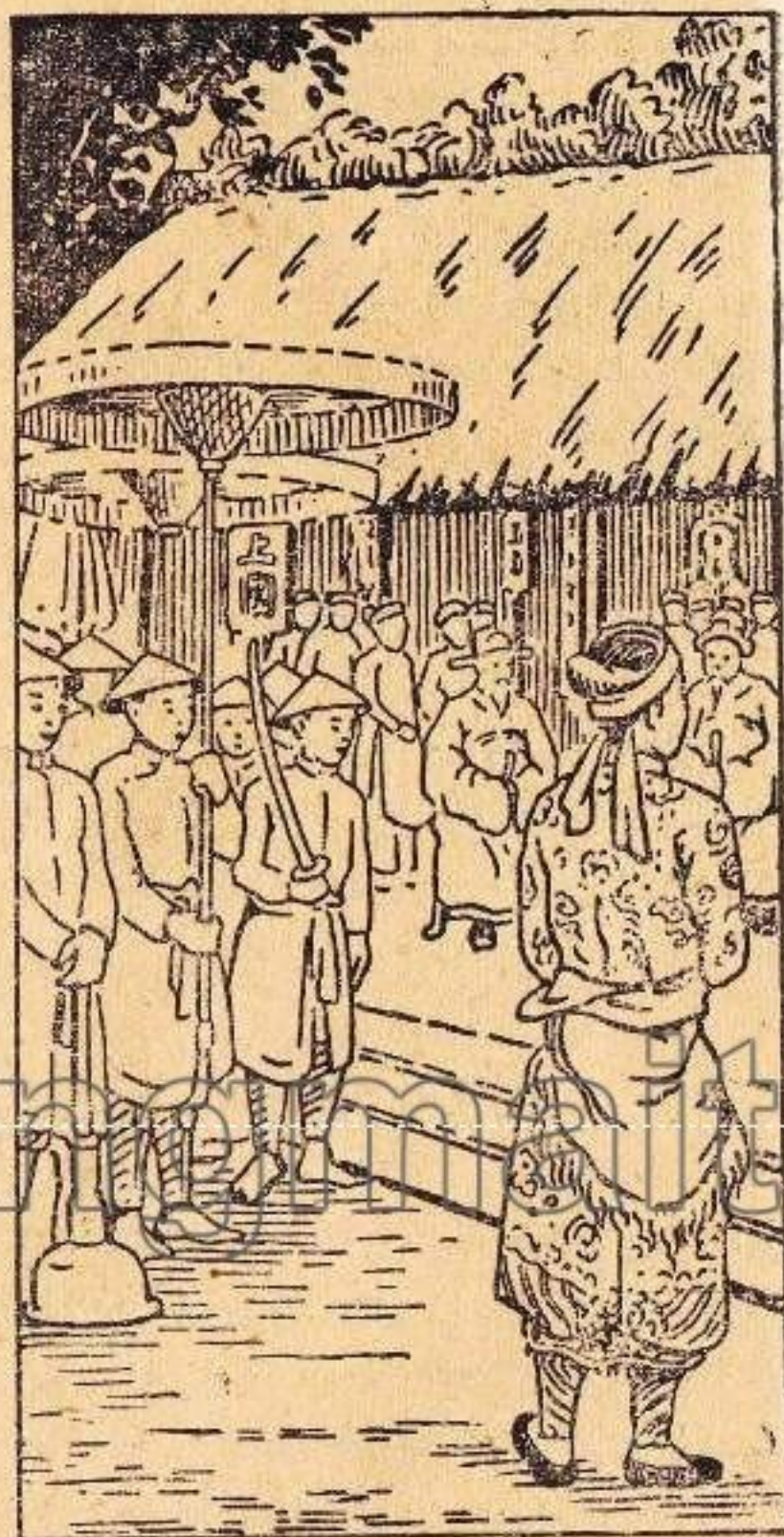
Tuy Đăng-Dung đã lên ngôi rồi, nhưng trong nước còn nhiều người theo về nhà Lê.

Giải nghĩa. — *Thoán nghịch* = người bày-tôi làm phản đánh lại nhà vua cướp lấy ngôi. — *Lính túc-vệ* = lính theo hầu, trông nom cho vua phòng những kẻ phản-trắc.

Học tiếng. — Thoán nghịch, — nhu-nhược, — lính túc-vệ, — quyền hành.

Câu hỏi — Mạc-Đăng-Dung làm thế nào mà cướp được ngôi nhà Lê?

Về cuối đời nhà Lê, trong nước có nhiều giặc giã.

Mạc-Đăng-Dung vào thi võ

Về mùa đông, gặp khi mưa dầm gió bắc, thì phong cảnh nhà-quê trông thật *tiêu-diêu* buồn-bã. Ngoài đồng thì nước giá, thỉnh-thoảng mới thấy lác-đác có người cấy hay bừa. Người nào người nấy *cặm-cui* (lụi-cui) mà làm, không chuyện-trò vui-vẻ như khi ấm-áp. Trong làng thì đường-sá vắng tanh, *bùn-lầy* dền mắt cá. Xung-quanh mình, không có một tiếng động, chỉ nghe gió thổi vào bụi tre ù-ù, giọt nước rơi xuống đất lách-lách.

Giải nghĩa. — *Tiêu-diêu* = vắng vẻ buồn-bã. — *Giá* = lạnh cóng chân tay. — *Cặm-cui* = cặm đầu làm, không nghĩ đến việc khác. — *Bùn-lầy* = đất lũng-bống nước.

Bài tập

Học tiếng. — Mưa dầm, — Cảnh mưa dầm
gió bắc, — giá, — lác-đác, — cặm cui, — ấm-áp.

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này : Khi nào trời ... thì đường-xá lộn. — Về mùa đông, nước hay ... — Khi nào ... thì rét. — Mưa dầm mây, không khi nào to, chỉ ... vài hạt rồi lại lạnh. — Người thợ này chăm việc cả ngày ... làm chẳng mấy lúc nghỉ. — Về mùa xuân, khi trời ...

Mưa dầm lâu cũng lết.

Chạy mưa

Giải nghĩa. — *Đen nghịt*. = đen khắp cả, không hở chỗ nào. — *Chỗ trú* = chỗ nghỉ, chỗ tránh mưa, — *Bước rào căng* = bước rào cho nhanh. Có nơi gọi là *sấn chân*. — *Chạy* = đây là cắt đồ vào nhà.

Bài tập

Học tiếng. — Đen nghịt, — bước rào căng, — chỗ trú, — áo toi.

Đặt câu. — *Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này:*
Trên trời mây kéo... cả, là điềm sắp mưa. — Trời cơn mưa, phải... mà về kéo ướt. — Đi đường mà gặp mưa thì phải tìm... — Người nhà-quê đi lâm, trời mưa, mặc...

(1) ngược — (2) coi — (3) mền.

Mây kéo đen nghịt một góc trời

Cô Mảo kéo đuôi con mèo

Cô Mảo *thơ-thần* ngồi chơi một mình ở trong vườn. Cô thấy con mèo lượn qua, cô gọi, cô vẫy⁽²⁾ lại. Mèo dèn *lần-quần* ở bên cạnh, cái đuôi ve-vẩy như vui mừng, cái đầu ngẩng lên như chào hỏi. Miệng thì kêu « meo meo » ra đáng bằng lòng lắm.

Cô Mảo chơi với con mèo cũng lây làm vui thích. Cô lấy tay vuốt ve nó, ôm nó để ngồi vào trong lòng. Nhưng được một chốc, cô nắm đuôi con mèo kéo một cái thật mạnh. Mèo bị đau, giận quá, giơ ngay chân ra cào cào một cái, xước cả tay, rồi bỏ mà đi mất.

Cô Mảo *xít-xa*, lại *thơ-thần* ngồi một mình ở trong vườn. Thề mới biết người ác chẳng ai chơi với.

Giải nghĩa — *Thơ-thần* = buồn-bã, vì chỉ có một mình. — *Lần-quần* = quanh ở bên mình không rời đi chỗ khác. — *Xít-xa* = ý nói đau-dớn, muốn kêu cho ra tiếng. Có nơi gọi là *thít-tha*.

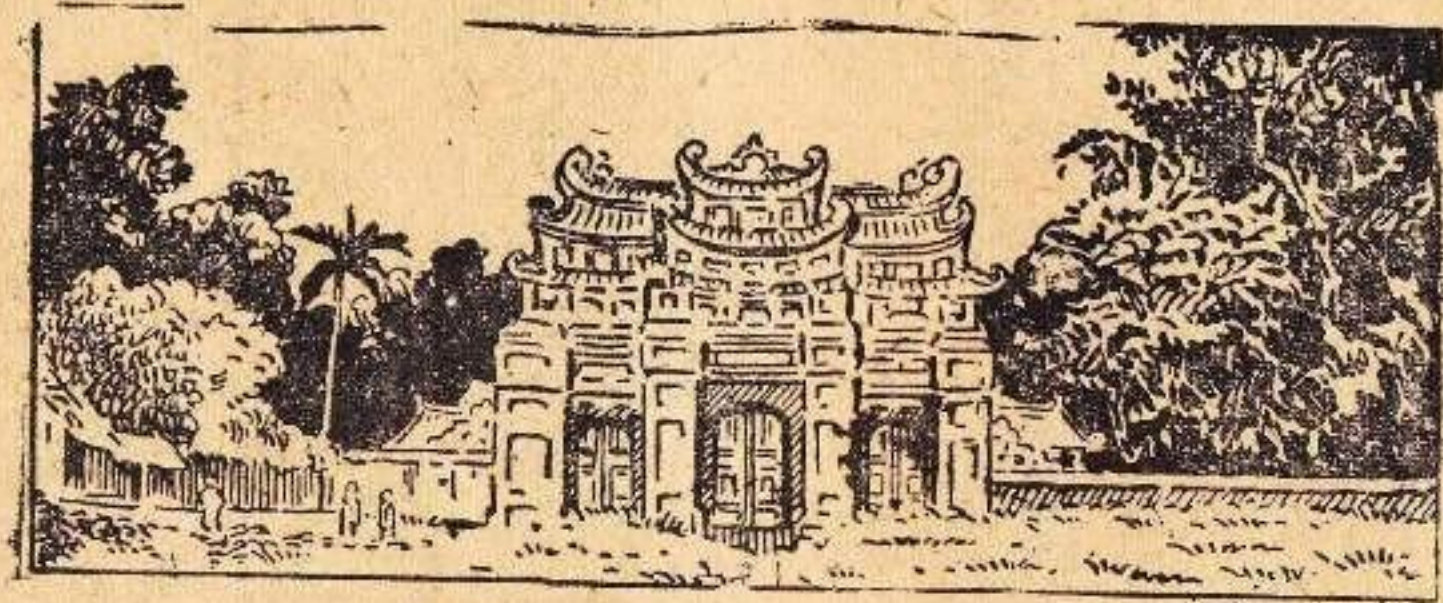
Bài tập

Học tiếng. — *Thơ-thần*, — lượn, — *lần-quần*, — ra đáng, — xui giục, — cào, — xước tay, — *xít-xa*.

Làm văn. — *Trả lời những câu hỏi sau này:* Mảo ngồi một mình ở đâu? — Có con vật gì lượn qua? — Mảo gọi mèo đến làm gì? — Lúc trước hai bên chơi với nhau tử-tế thế nào? — Về sau xảy ra chuyện làm sao? — Ý bài này muốn dạy ta gì?

Không ai muốn làm bạn với người ác.

(1) nhỏ — (2) ngoạc.

Triệu-tướng : Cửa tam-quan

Khi nhà Mạc đã cướp ngôi vua rồi, thì ông Nguyễn-Kim là người *trung-thành* với nhà Lê, chạy trốn sang Lào. Người Lào giúp ông lương và tiền để ông đánh nhà Mạc phò nhà Lê. Ông lập ông hoàng-tử Ninh là dòng dõi nhà Lê lên làm vua, rồi *chiêu-tập* những người còn có bụng giúp nhà Lê.

Lúc ông đã đủ quân lính lương thực rồi, ông bèn về nước, đánh lấy đất Thanh-hóa, Nghệ-an, rước vua Lê về, rồi lập một Triều-đình ở phía Nam. Năm sau ông đem quân ra Bắc đánh nhà Mạc, nhưng đến nửa đường thì bị một người hàng-tướng nhà Mạc đánh thuộc độc chết.

Ông Nguyễn-Kim thực là một người có công *khôi-phục* lại Nhà Lê.

Đến thờ ông nay ở Triệu-tướng trong Thanh-hóa.

Giải nghĩa. — *Trung-thành* = có bụng chỉ thờ một người hay một họ đã cho mình ăn lộc. — *Chiêu-tập* = họp lại làm một đảng. — *Khôi-phục* = đánh lấy lại nước, lại quyền.

Học tiếng. — *Trung-thành*, — *phò*, — *chiêu-tập*, — *khôi-phục*.

Câu hỏi. Tại làm sao ông Nguyễn-Kim lại trốn sang Lào? — Ông ấy lập ai lên làm vua? — Ông ấy mất bao giờ và tại làm sao mà mất?

Ông Nguyễn-Kim là một người bầy tôi trung.

Cô Năm chẳng học-hành, chẳng may vá gì. Cả ngày chỉ cái gương, cái lược, chải-chuốt, vuốt-ve, sắp sửa trong mình cho đẹp. Bà mẹ thấy vậy, một hôm mắng rằng : « Mày tưởng chỉ có môi son, má phấn, áo quần là-lợt mới là đẹp thôi ư? Không, con ơi! người ta đẹp không cốt gì ở cái trang-sức bề ngoài. Chỉ có người làm ăn chăm-chỉ *nết-na* từ-iê mới thật là đẹp mà thôi. Mày học-hành khá, khâu và giỏi, xếp đặt mọi việc trong nhà cho có ngăn nắp, ấy là cái đẹp của mày ở đây, con ạ ».

Giải nghĩa. — *Trang-sức* = quần áo, phần sắp cho đẹp. — *Nết-na* = tính tốt.

Bài tập

Học tiếng — Gương, — quần áo. — *phấn*, — *sắp* son.

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này : Người đàn bà soi..., đánh..., bôi..., sắp sửa...,

Làm văn — Trả lời những câu hỏi sau này : Cô Năm chỉ thích ngắm, vuốt thế nào? — Một hôm bà mẹ mắng cô làm sao? — Trong bài nói người ta cốt đẹp ở cái gì?

Cốt gở hơn tốt nước sơn

Cùng một ngày, bà mẹ may cho anh Giáp và anh Ất, mỗi người một cái áo *luong*. Thề mà chưa được bao lâu, áo của anh Ất đã *sòn* rách năm bảy chỗ, còn áo của anh Giáp vẫn nguyên lành như mới, Tại sao vậy? — Tại anh Ất có áo mà không biết giữ; lúc mặc thì *lê la* giày-vò; lúc cởi ra thì bẻ đầu quăng đây. Trách sao áo không chóng⁽¹⁾ rách được! Còn áo của anh Giáp thì vẫn nguyên lành, là vì khi nào mặc thì anh giữ-gìn sạch-sẽ, và khi nào cởi ra, thì anh chịu treo, chịu gấp cẩn-thận.

Các anh nên bắt-chước anh Giáp mà ăn mặc để cho khỏi tổn hại cha mẹ, và lại tập được cái tính tốt không *đuềnh-đoàng*⁽²⁾ (lài-xài).

Không giữ-gìn thì áo chóng rách.

Giải nghĩa. — *Luong* = có khi gọi là *the*, một thứ dệt bằng tơ và hay nhuộm thâm. — *Sòn* = sợi đã bẻ ra, sắp rách. — *Lê-la* = bẻ đầu cũng sà xuống, không giữ-gìn. — *Đuềnh-đoàng* = lười trễ không giữ-gìn cẩn-thận.

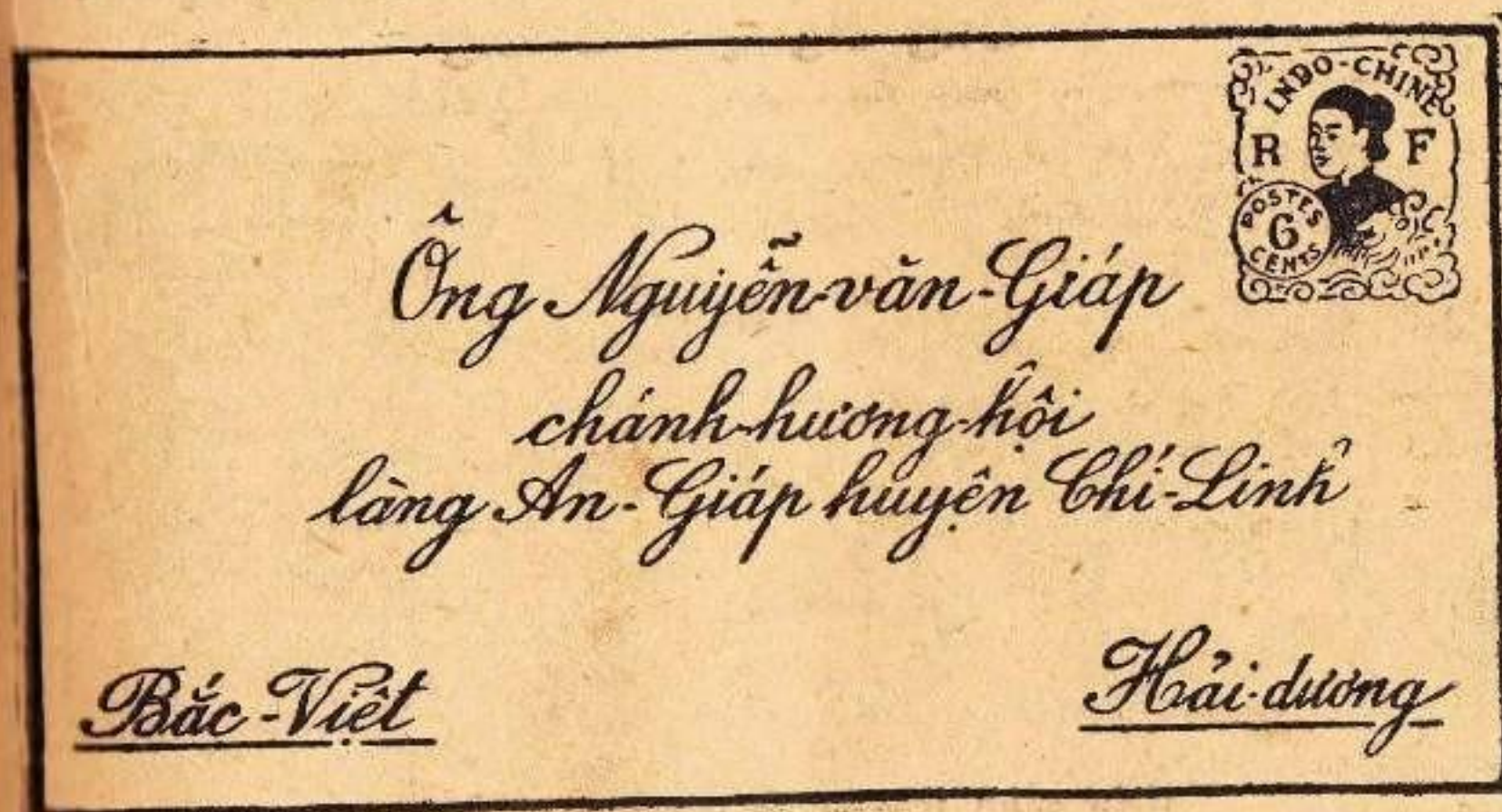
Bài tập

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: Mặc áo mà... thì chóng rách. — Giữ-gìn quần-áo là để khỏi... cha mẹ. — Khi cởi áo thì nên... lên hay là... lại.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Mặc quần-áo thì phải thế nào? — Tại làm sao mà quần-áo hay rách? — Đuềnh-đoàng thì hay thiệt hại thế nào?

(1) mau — (2) tâm-pháo.

Ăn mặc phải giữ-gìn cẩn-thận

Tôi viết thư cho anh tôi ở Hải-dương. Tôi lấy một tờ giấy trắng. Trên dòng đầu, tôi để ngày tháng, dưới tôi kể những tin-tức ở nhà cho anh tôi biết. Sau ôi chúc cho anh tôi mọi sự bình-yên, rồi tôi gấp⁽¹⁾ lại, bỏ vào phong-bì⁽²⁾ trên dán cái tem sáu xu. Xong tôi sai người nhà đem thư ra bỏ vào thùng nhà dây-thép ở cạnh ga. Thề là cái thư của tôi chỉ độ chiều mai là xuống tới Hải-dương, có người đem lại tận nhà cho anh tôi. Nhỡ mất có sáu xu mà được việc như thề, thật cũng là tiện-lợi.

Giải nghĩa — *Tem* = cái dấu in sẵn, phải mua, dán vào thư thì mới gửi được. — *Nhà dây thép* = nhà gửi các thư-lưu giấy-má. — *Ga* = nhà xe lửa.

Bài tập

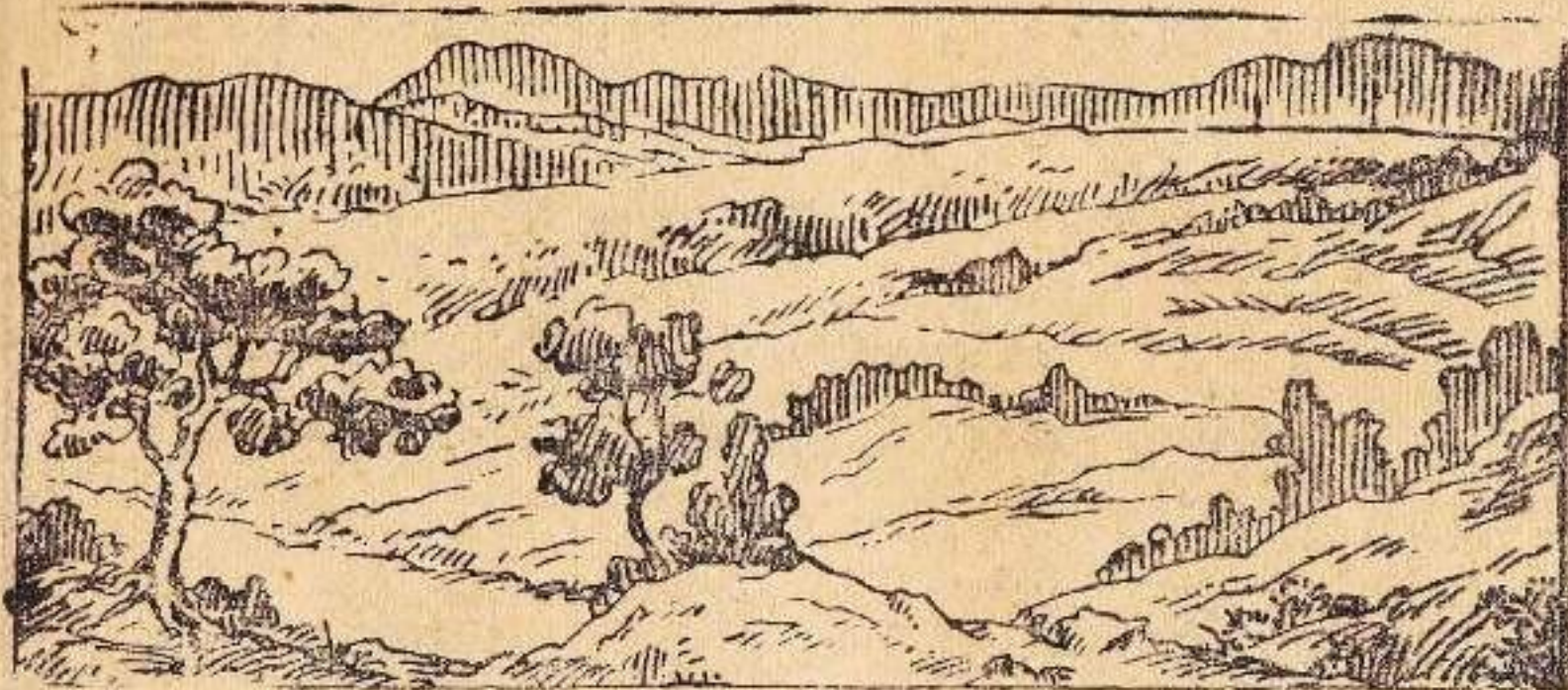
Học tiếng — Thư, — tem, — phong-bì, — thùng.

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: Người-ta viết, ... để thông tin cho nhau, — Thư viết bỏ vào... Trên phong-bì có dán... — Đoạn đem bỏ vào... nhà dây-thép.

Nhà dây-thép giúp ta được nhiều việc,

(1) xếp — (2) bao thư.

64. — Ông tổ sáng nghiệp ra nhà Nguyễn : Ông Nguyễn-Hoàng

Hiện cảnh trại Ai tử bây giờ (Quảng-trị)

Ông Nguyễn-Hoàng là con thứ hai ông Nguyễn-Kim, làm trấn-thủ đất Thuận-hóa.

Lúc ông đến nhậm-chức, dân ở đó mang đựng ông bảy chum nước. Ông lấy làm lạ ; người câu ông bảo ông rằng : « Thẻ là lòng trời bảo cho biết đó : đây là điềm tướng-công mở ra nước sau này đây ! » Vì chữ « nước » vừa có nghĩa là « nước uông » vừa có nghĩa là « đất nước ».

Về trấn Thuận-hóa rồi, ông bèn ra công làm cho trong hạt được yên-ôn, lập đồn canh giữ, khai-khẩn đất hoang, chọn dùng những người tài giỏi, hết sức làm cho dân sự mên phục. Ông thực là người gây-dựng ra cơ-nghiệp nhà Nguyễn ngày nay.

Giải nghĩa — Trấn — tên đặt cho những tỉnh lớn về đầu nhà Nguyễn. — Trấn thủ — quan cai trị một trấn. — Nhậm chức — bắt đầu nhận công việc làm quan.

Học chữ — Trấn-thủ, — nhậm chức, — mở nước, — cơ-nghiệp.

Câu hỏi — Ông Nguyễn-Hoàng là con ai ? — Lúc ông đến nhậm chức, dân ở đó mang đựng ông gì ?

Lòng trời tựa ông Nguyễn-Hoàng

65. — Thư gửi mừng thầy học

Ngày tháng năm

Thưa thầy,

Năm mới, con ở nhà được chúc mừng cha mẹ con. Con nào không được gần thầy để chúc mừng thầy.

Con còn bé dại, chưa biết viết thư thế nào cho hay. Con chỉ biết chúc thầy được mạnh khỏe, sống lâu, cũng như con đã chúc cho cha mẹ con vậy. Nhân dịp (nhịp) con lại xin hứa cùng thầy rằng : năm nay con hết sức học hành và không bao giờ dám quên công phu khó nhọc thầy dạy dỗ chúng con.

Học-trò kính lạy :

Nguyễn-văn.

Bỏ thư vào thùng

Giải nghĩa — Mừng tuổi, = mừng ai được thêm một tuổi ngày mừng một đầu năm. — Hứa = nhận làm một việc hay nhận cho cái gì.

Bài tập

Học tiếng. — Mừng tuổi, — chúc, — viết thư.

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này :
Năm mới, người ta . . . nhau. — Người ta . . . cho nhau những sự tốt lành. —
Năm thì đến nhà nhau, xa thì . . . cho nhau.

Mừng tuổi nhau năm mới

66. — Cái cò, cái vạc, cái nông

(Ca-dao). — Bài học thuộc lòng

Cò, vạc, nông ở ngoài đồng

Cái cò, cái vạc, cái nông.

Sao mày giậm lúa nhà ông, hỡi cò ?

— Không, không tôi đứng trên bờ.

Mẹ con cái vạc đồ ngờ cho tôi.

Chẳng tin thì ông đi doi.

Mẹ con nhà nó còn ngồi đây kia.

Đại ý. — Bài này lấy chuyện con cò, con vạc, con nông, mà ngụ cái ý chê người nhà-quê hay có tính xấu đôi co (chối) mách-lẻo.

Giải nghĩa — *Cái vạc* = cái vạc tức là con vạc, một thứ chim về loài cò, lông xám hay lốm-dốm, thường đi ăn về ban đêm. — *Cái nông* = một thứ chim thuộc về loài vịt, ta thường gọi là bồ-nông hay bẽ-bẽ, mình to bằng ba con vịt, mỏ dài và ở dưới có một cái túi để đựng cá. — *Đi doi* = đi doi co (chối) để đối tụng.

Bài tập**Học tiếng** — Đồ ngờ. — giậm. — chẳng tin. — bờ.

Đặt câu — *Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này :* Người ta đắp... để giữ nước ở ruộng hoặc để phân giới-hạn ruộng của mình. — Hai đứa bé kia đi bắt chuồn chuồn... cả lên ngõ của người ta. — Nó nói (thề) mà ông... thì đi hỏi xem. — Anh kia mất cái quần bút (cây viết), lại... cho tôi lấy.

Làm văn. — *Trả lời những câu hỏi sau này :* Con cò hình nó thế nào ? — Các anh biết mấy thứ cò ? — Giống cò ăn ở đâu và ăn những gì ? — Cò có hại gì cho ruộng lúa không ?

Cả không nên đôi co mách lẻo

67. — Chim sơn-ca (chuyện-chuyện)

Chim sơn-ca là một thứ chim ở ngoài đồng, mình và lông gần giống như chim cò, nhưng mỏ dài và chân nhỏ hơn.

Chim sơn-ca là giống chim hay hát, nhất là về mùa xuân. Thường thường nó vừa bay, vừa hát, càng bay cao, giọng càng véo-von. Tiếng hát to, có khi nó bay thật cao, trông không thấy, mà vẫn nghe tiếng hát. Khi không bay thì đậu ở dưới đất, chứ không đậu trên cành cây mà những lúc đậu ở dưới đất, thì không tốt bao giờ.

Người ta thường nuôi chim sơn-ca để nghe nó hát; song nuôi nó thì công-phu lắm, và phải bắt từ khi mới nở thì mới nuôi được.

Giải nghĩa. — *Véo-von* = cao giọng mà nghe hay. — *Đậu* = đứng một chỗ, nói về loài chim.

Bài tập**Học tiếng** — Chim sơn-ca, — hát, — véo-von, — đậu.

Đặt câu. — *Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này :* ... giống như chim sẻ. — Buổi sáng ra đồng, thường được nghe chim sơn-ca. — Giọng chim họa-mi nghe cũng... như giọng chim sơn-ca. — Chim sơn-ca... ở dưới đất chứ không đậu trên cao.

Chim sơn-ca hay hát về mùa xuân

Lũy Thầy ở Quảng-bình

Lũy Đông-hới là cái lũy chứa Nguyễn đắp lên để giữ bờ cõi cho quân Trịnh ở ngoài Bắc khỏi tràn vào. Lũy này bắt đầu từ cửa sông Nhị-hệ đến chân núi Đâu-mâu, cao gần 6 thước tây, dài 12 ki-lô-mét. Lũy đắp bằng đất, ngoài cắm dáo bằng gỗ lim, trong có đường cho voi ngựa đi lại. Lũy này kiên-cố lắm, thường quân Bắc vào đến đó là không tiến lên được nữa.

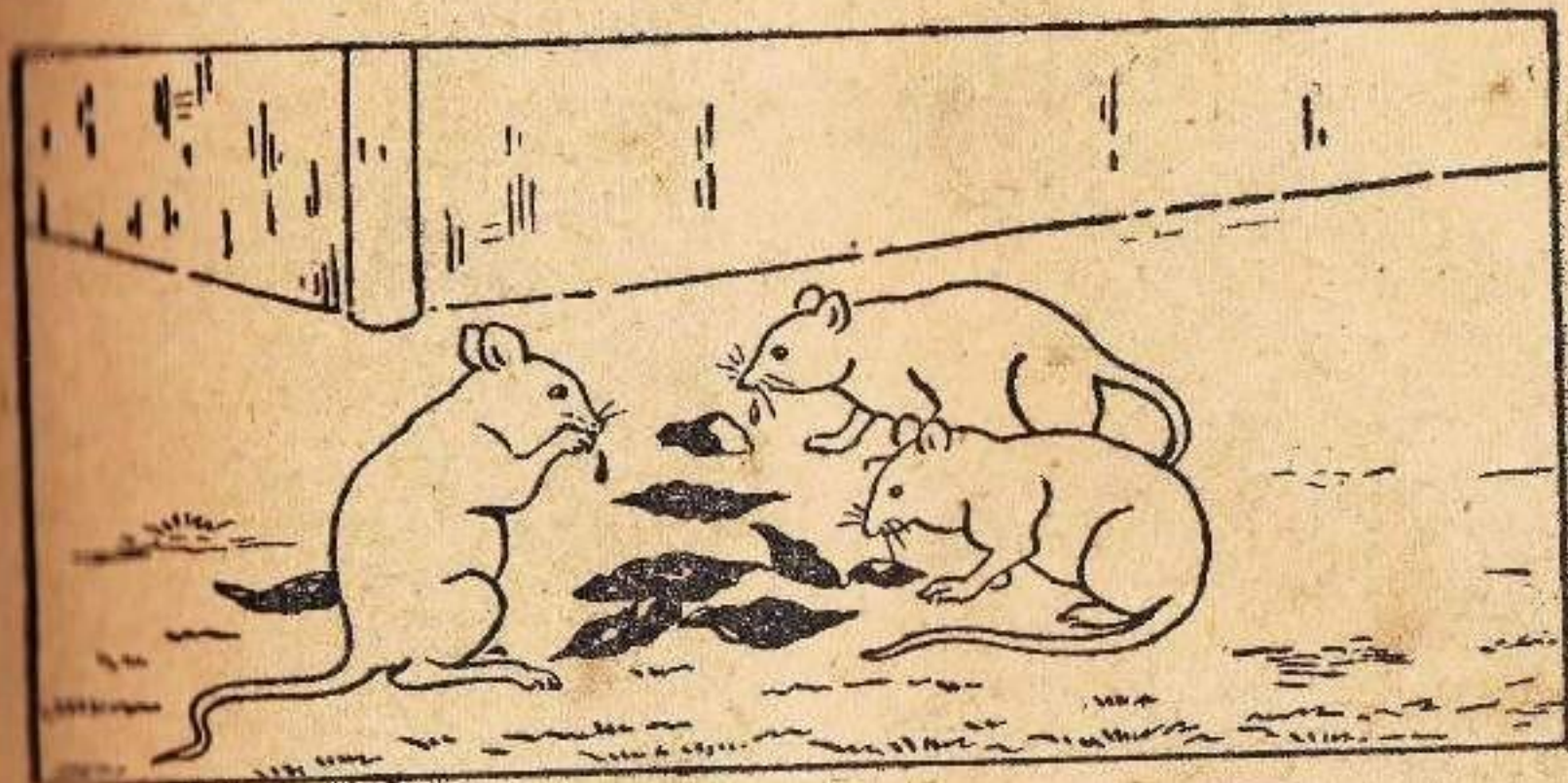
Lũy này tục gọi là lũy Thầy, vì người đời bấy giờ thường gọi ông Đào-duy-Từ là « thầy » mà ông Đào-duy-Từ là người vẽ kiêu và trông nom việc đắp cái lũy này.

Giải nghĩa. — Bờ cõi = chỗ hai nước giáp nhau. — Dáo = ván gỗ cắm xuống đất mà sát vào mặt lũy. — Kiên-cố = bền chặt, không ai phá được.

Học tiếng. — Lũy, — bờ cõi, — dáo, — kiên-cố.

Câu hỏi. — Lũy Đông-hới thế nào? — Tại sao người ta thường gọi lũy này là lũy « Thầy »?

Lũy để giữ bờ cõi

Ba con chuột

Con chuột, nính nhỏ, mõn nhọn, mắt to ⁽¹⁾, tai rộng, đuôi dài mà thót (nhọn). Lông nó ngắn và mềm. Chuột ở đâu cũng có, trong nhà, ngoài đồng, vườn-tược, rừng-rú. Chuột to ở dưới công gọi là chuột công, chuột nhỏ ở trong nhà gọi là chuột nhắt (lắt); chuột ở ngoài đồng gọi là chuột đồng. Nó ăn quả, ăn hạt, ăn củ, ăn cây, ăn giấy, cắn vải, cắn gỗ, cắn da, cái gì nó cũng gặm được. Răng chuột cứng và sắc, nên nó khoét được cả gỗ và rương. Lúc đói, nó cắn cả quần áo của ta nữa. Công chuột chỉ làm hại ta và lại nguy hiểm cho ta nữa, vì nó có thể đem binh dịch-hạch mà truyền đi mọi nơi.

Giải nghĩa. — Thót = dài mà đuôi cuối cứ nhỏ dần mãi đi. — Gặm = cắn bằng răng cửa. — Rương = hòm để đựng đồ.

Bài tập

Học tiếng. — Vườn-tược, — rừng-rú, — khoét thủng.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Hình-thù con chuột thế nào? — Ở đâu có chuột? — Nó ăn những gì? — Muốn trừ bớt chuột đi, thì ta phải làm thế nào?

Chuột chẳng được ích lợi gì cho ta cả.

Bính rửa tay

Một hôm cậu thàng Bính đến chơi, đang ngồi nói chuyện, thì thàng Bính chạy ra nghịch đất, rồi lấy tay *giụi* vào mắt. Bà mẹ trông thấy mắng rằng: « Tay mày bẩn ⁽¹⁾ thế mà *giụi* (chùi) vào mắt. Mày lại muốn mù như thàng Phác hay sao? Đi rửa ngay đi! » Bính nghe lời mẹ, vội vàng đi múc nước rửa.

Bà mẹ lại nói rằng: « Trẻ con ta nhiều đưa đau mắt cũng chỉ vì dơ-bẩn (nhớp-nhứa) thế mà thôi. — Ông cậu dúi: Phải, bính đau mắt nước ta nhiều thật, nhưng nghe nói rằng từ khi Nhà-nước đặt ra cuộc *y-tế*, các thầy thuốc tây đi chữa đã bớt được nhiều. — Bà mẹ nói: Thế là may lắm, chứ người ta còn có gì khổ bằng hư hai con mắt! ».

Giải nghĩa. — *Giụi* = lấy tay cọ vào mắt. — *Y-tế* = cuộc chữa thuốc giúp người bệnh tật.

Bài tập

Học tiếng. — Vội-vàng, — dơ-bẩn, — cuộc, — đỡ, — hỏng.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Thàng Bính chơi nghịch gì? — Mẹ nó thấy vậy, mắng nó thế nào? — Sau lại nói chuyện gì với cậu thàng Bính?

(1) dơ Ở sạch thì không hay đau mắt

Lý-trưởng thu thuế

Lý-trưởng là người của dân cử ra làm việc làng. Trong làng có việc gì ra đến Công-sở, thì lý-trưởng đi thay mặt dân. Công chức cao cấp có lệnh gì truyền về làng, cũng trách cứ ở lý-trưởng. Hương-hội có quyết định việc gì, thì lý-trưởng phải thi-hành. Nhưng công việc hệ trọng nhất của lý-trưởng là việc sưu thè. Vì bao nhiêu tiền *thuế đinh*, *thuế điền*, cùng một tay lý-trưởng thu để đem nộp quan cả. Xem thè thì công việc lý-trưởng nặng nhọc lắm.

Giải nghĩa. — *Thuế đinh* = thuế người. — *Thuế điền* = thuế ruộng.

Bài tập

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Lý-trưởng là thế nào? — Lý-trưởng làm những việc gì? — Công việc nặng-nề nhất của lý-trưởng là việc gì?

Lý-trưởng là người của làng cử ra.

Cậu Tô thờ-thần chơi một mình ở trong phòng. Bỗng chốc cậu trông thấy có quýt để trong nắp quả, trên bàn. Ôi chà! những quả quýt sao mà đỏ đẹp làm cho người ta thêm rỏ dãi (nhỏ nước miếng)! Không sao nhìn được, Tô chạy lại, lấy một trái bóc ăn.

Chiều đến, lúc mẹ về, gọi các con lại để cho quýt thì thấy mất một trái. Mẹ liền hỏi: « Đứa nào lấy quýt đây? » Tô đỏ bừng mặt, cúi đầu xuống, lẳng-lặng một lúc, rồi thú ngay rằng: « Thừa mẹ, con ».

Mẹ mắng: « A! thằng này ăn vụng ă! Ăn vụng xấu lắm, từ giờ phải chữa đi. Tao tha cho bạn này, vì mày đã biết thú thật mà nhận lỗi ».

Giải nghĩa. — *Thêm* = muốn ăn.
— *Lẳng lặng* = im không nói gì.

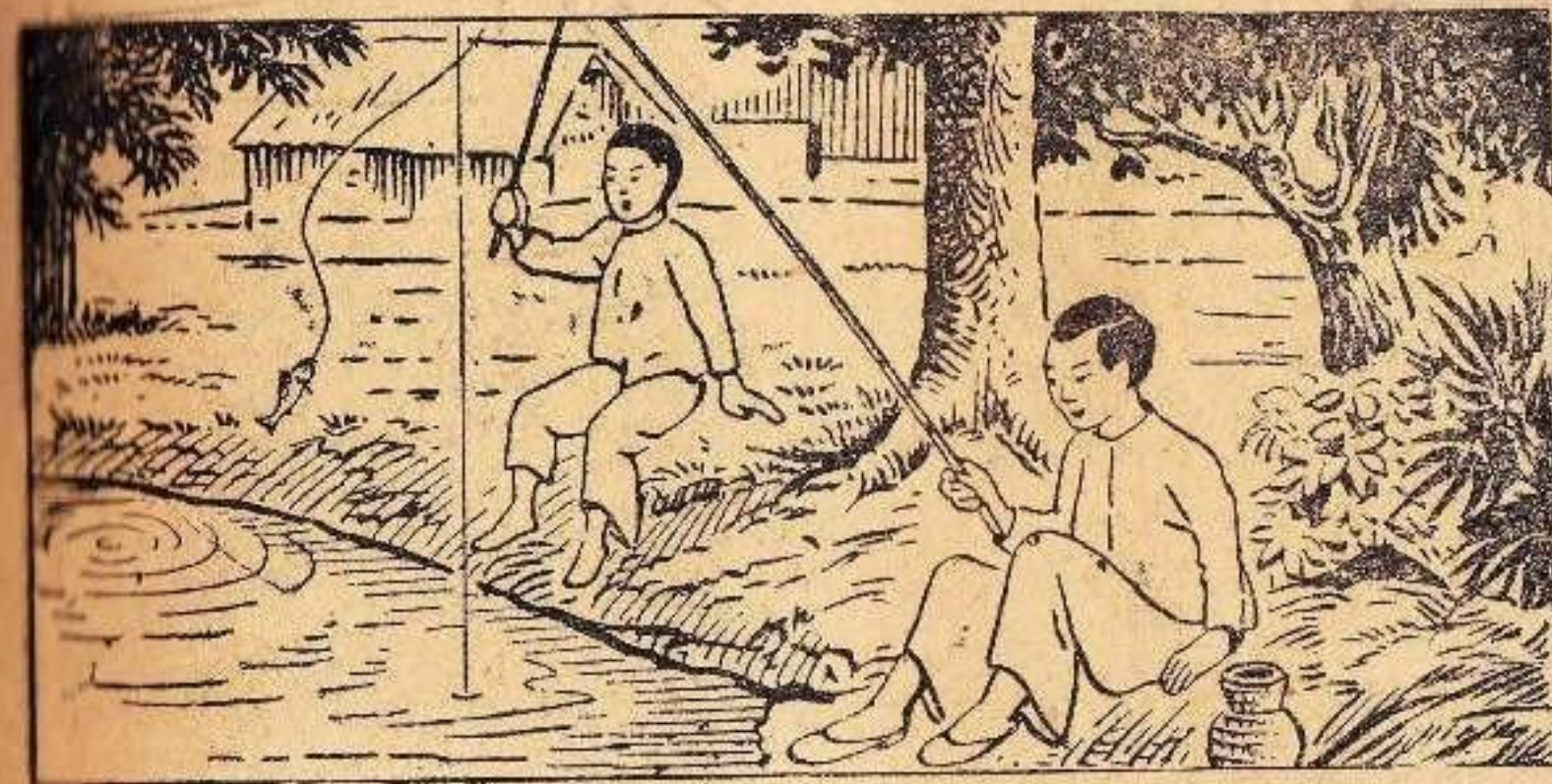
Tô lấy trộm quýt

Bài tập

Học tiếng. — Thờ-thần, — quả tròn, — thêm rỏ dãi, — đỏ bừng mặt, — lẳng-lặng, — thú thật.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Thằng Tô chơi một mình ở đâu? — Nó trông thấy gì? — Nó thêm rồi làm gì? — Chiều đến, mẹ nó thấy mất quýt, hỏi gì? — Tô thú thật làm sao?

Khi phạm lỗi, nên thú thật.

Câu cá.

Những ngày nghỉ học, thỉnh-thoảng tôi lại theo anh tôi đi câu cá. Anh tôi vác cần đi trước, tôi cầm mồi và sách giỏ theo sau. Chúng tôi thường hay câu ở các bờ ao, những nơi có bóng mát. Khi móc mồi rồi, thả xuống ao, phao nổi lênh - bênh. Lúc nào thấy phao động - đập ấy là cá cắn. Hễ phao chìm xuống, là anh tôi giật. Mà giật được con nào, tôi bỏ ngay vào giỏ. Anh tôi câu như thế, thường hay được cá rô cá giếc, cá trê, cá chép, bạn nào cũng được ít nhiều, có khi ăn đến hai bữa không hết.

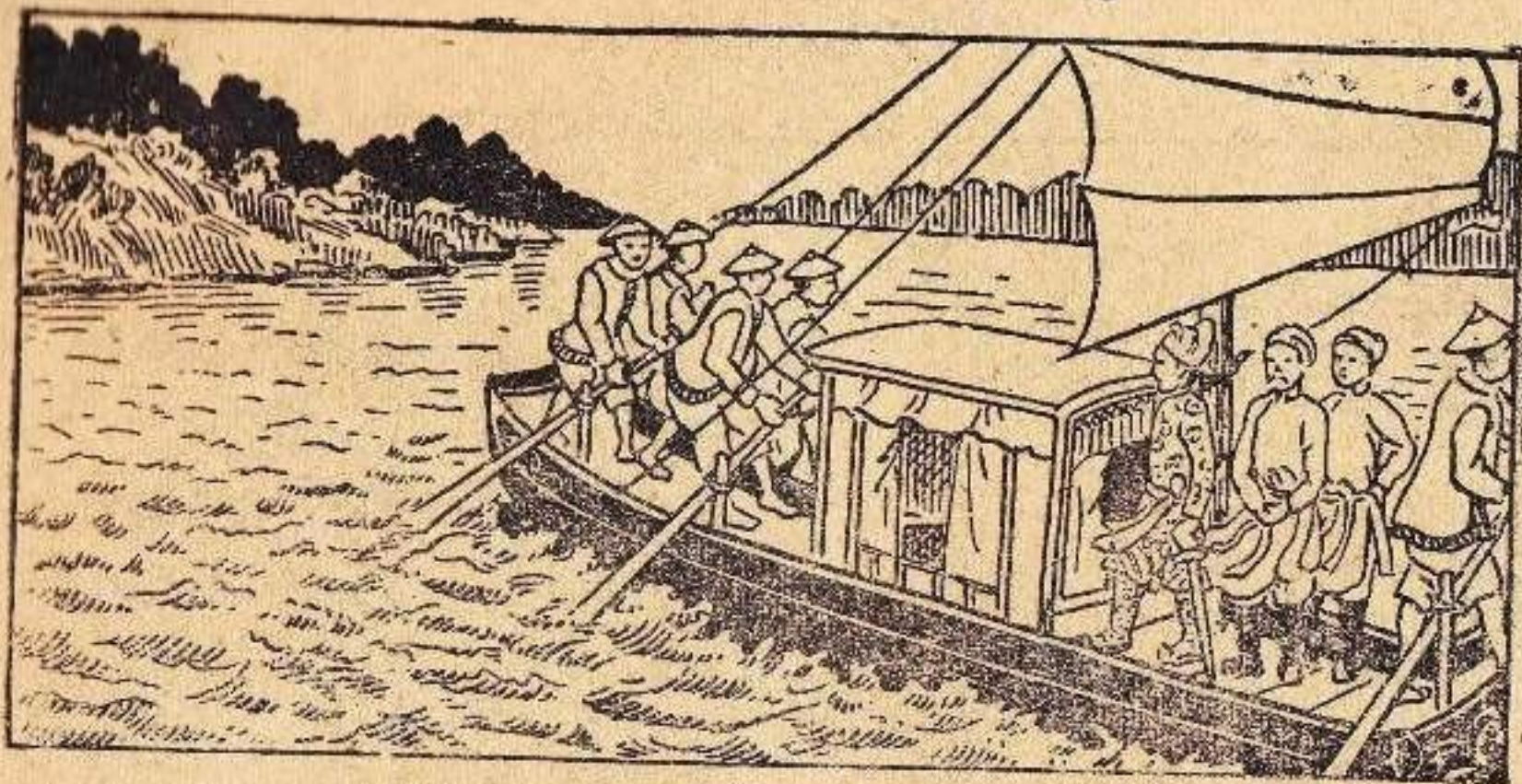
Giải nghĩa — *Câu* = bắt cá bằng cần câu. — *Phao* = ống lồng ngỗng hay miếng gỗ bộp, buộc vào chỉ để nổi trên mặt nước.

Bài tập

Học tiếng. — Cần câu. — phao, — mồi, — cá rô, — cá trê.

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: Những... làm bằng chóc. — Hễ thấy... động-dập là cá cắn. — Câu cá thường lấy giun hay châu-chấu làm... là thứ cá ở ao, bụng vàng, vẩy đen, tay rạch ngược dòng nước... đâu có ngạnh, có râu, mình không có vẩy.

Tôi theo anh tôi đi câu

Vua Gia-long lánh nạn ở Nam kỳ

Vua Gia-long, *hãy* là Nguyễn-phúc-Ánh, là cháu ông chúa cuối cùng nhà Nguyễn. Chúa Nguyễn bị quân Tây-sơn giết, ngài mới họp *thủ-hạ* lại, vào đánh lầy đất Nam-Việt.

Nhưng sau nhà Tây-sơn mang quân vào đánh, ngài bị thua. Ngài phải trốn sang Xiêm, rồi sai con là hoàng-tử Cảnh đi với ông Bá-da-lộc sang Pháp cầu cứu.

Sau ngài lại trở về Nam-Việt, đánh lầy được thành Sài-gòn. Được ít lâu thì có tầu chiến, quân, tướng và binh-khí bên Pháp sang giúp. Ngài bèn tiến ra Bắc, đánh lầy thành Qui-nhơn, Huế và Hà-nội. Ngài *thu-phục* được cả giang-sơn nước Việt-Nam, mới lên ngôi hoàng-đề mà lập ra cơ-nghiệp nhà Nguyễn.

Giải nghĩa. — *Hãy* = tên tục, cha mẹ đặt ra để gọi mình. — *Thủ-hạ* = người theo về với người khác, thuộc quyền người ta sai bảo. — *Thu-học* = lại lấy lại.

Học tiếng — Thủ-hạ, — cầu-cứu, — thu-phục, — lập ra cơ-nghiệp.

Câu hỏi — Vua Gia-long, sau khi chúa Nguyễn là chú ngài mất rồi thì ngài làm gì? — Ngài phải cầu cứu nước nào? — Nhờ có gì ngài mới đánh được nhà Tây-sơn?

Vua Gia-long sáng nghiệp ra nhà Nguyễn

Thợ cấy

Người ta đi cấy là công,
Tôi nay đi cấy còn trông nhiều bề:
Trông trời, trông đất, trông mây.
Trông mưa, trông gió, trông ngày, trông đêm.
Trông cho chân cứng, đá mềm.
Trời êm, hồ lành mới yên tâm lòng

Đai-ý. — Bài này nói người làm ruộng quanh năm ngày tháng cứ phải lo-lắng luôn, vì có được mưa thuận, gió hòa thì mới được mùa và mới có đủ ăn, và mong thiên-nạ được thái-bình.

Giải nghĩa. — *Trông* = mong-mỏi, ao ước. — *Chân cứng, đá mềm* = tục-ngữ, ý nói được khỏe mạnh để làm công việc. — *Yên tâm lòng* = khỏi phải lo sợ.

Bài tập

Đặt câu — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này:
Người ta đi cấy thuê và đi gặt thuê dè... — Người làm ruộng phải vất-vả...
nào cấy, nào cấy, nào tát nước, làm cỏ. — Đã cấy cấy mạ xuống ruộng rồi, người ta phải... được nắng, được mưa cho cây mạ chóng thành cây lúa tốt.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Mạ để làm gì? — Thế nào gọi là cấy? — Cấy mạ xuống ruộng rồi, người ta còn phải làm những việc gì cho cây lúa chóng tốt?

Có cấy, có cấy mới có thóc gạo mà ăn

Da bọc khắp thân-thể, che-chở cho các cơ-quan ở trong.

Da lại còn có công việc cần hơn nữa. Khi ta vận-dộng nhiều, hay mùa nực, ta uồng nước, ra nắng, thì thấy mồ-hôi chảy, mồ-hôi chảy, tức là đem những chất vô ích hay chất độc trong mình ra ngoài. Mồ-hôi chảy là do những lỗ chân lông rải-rác khắp trên mặt da.

Ta chớ để cho ghét bụi làm lấp những lỗ chân lông lại. Ta phải năng tắm rửa cho sạch-sẽ, để cho thông hơi, thì những cơ-quan trong người mới khỏe mạnh.

Giải nghĩa — Cơ-quan ở trong = là nói thịt, gân, mạch máu, v. v. — Do = bởi đó mà ra. — Năng = luôn luôn.

Lau mình.

Bài tập

Học tiếng. — Thân-thể, — cơ-quan, — mồ-hôi, — chất độc, — chân lông.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Da người ta làm những việc gì? — Lỗ chân lông là gì? — Bởi đâu mà mồ-hôi chảy ra ngoài? — Muốn giữ cho da sạch-sẽ thì ta phải làm gì?

Da phải giữ cho sạch

Đá bóng.

Người Ngô-Phổ hỏi ông Hoa-Đà cái cách giữ vệ-sinh thế nào, ông Hoa-Đà nói rằng : « Người ta phải làm-lung vận-dộng luôn, thì ăn uồng mới dễ tiêu hóa, huyết mạch mới dễ lưu thông và bệnh tật không sinh ra được. Cái chìa khóa mà không ai là vì dùng đèn luôn. Nước giữa dòng mà không đờ bám là vì chảy luôn. Người ta cũng vậy, có vận-dộng thì mới khỏe mạnh ».

Người Ngô-Phổ theo lời dạy ấy. Quả nhiên mỗi ngày một khỏe ra, và sống được ngoài chín mươi tuổi.

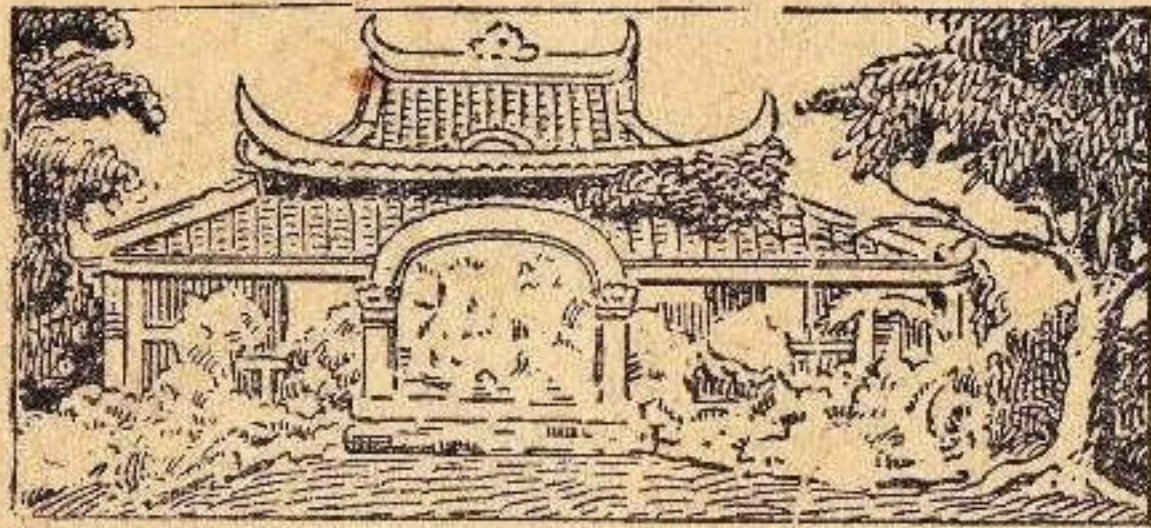
Giải nghĩa. — Hoa-Đà = một người chữa thuốc giỏi đời cổ. — Huyết mạch lưu thông = nói máu chạy luôn trong mạch máu. — Nước giữa dòng = nước ở giữa lòng sông.

Bài tập

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này : Người ta phải... luôn thì mới được mạnh. — Khi trong mình thấy... thì nên gượng mà vận-dộng cho khỏi. — Nước ở đầm, ở ao... là vì... đứng trên một chỗ, không chảy đi đâu được. — Trẻ con phải..., thì mới khỏe mạnh.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Tại làm sao người ta phải vận-dộng? Người không vận-dộng thì ra thế nào? — Tại sao mà máu chảy luôn không hơi tanh?

Có vận động thì huyết mạch mới lưu thông

Mả đức cha Bá-đa-lộc gần Sài-gòn.

Ông Bá-đa-lộc là người Pháp. Ông sang Nam-việt để truyền đạo Thiên-chúa. Đến đây thì ông gặp vua Gia-long bị nhà Tây-sơn đánh thua, đang phải trốn tránh. Ông thấy nhà vua *thê cùng lực tận*, ông bèn đi với hoàng-tử Cảnh về bên Pháp cầu cứu, rồi lại sang nước ta giúp vua Gia-long khôi phục lại cơ-nghiệp cũ.

Ông Bá-đa-lộc *thủy-chung* đến lúc chết vẫn là một người bạn tận-tâm và một người *phò-tá* sáng suốt của vua Gia-long: ông theo ngài trong các trận-mạc mà lại là thầy dạy hoàng-thái-tử học nữa.

Về phần vua Gia-long cũng yêu mến ông lắm. Lúc ông mất, ngài làm lễ chôn cất rất trọng thể: nhà vua, các quan, các *hoàng-thân*, *tôn-thất* đều đi đưa cả. Lăng ông xây ở gần thành phố Sài-gòn, trong khu vườn mà hồi sinh-thời ông, ông hay chăm nom trồng-trọt.

Giải nghĩa. — *Thê cùng lực tận* = chỉ còn một mình mình, không có ai giúp, mà phải chịu nhiều nỗi khổ-sở. — *Thủy chung* = từ trước đến sau. — *Phò-tá* = người giúp việc. — *Hoàng-thân* = người họ gần với vua. — *Tôn-thất* = người trong họ nhà vua.

Học tiếng — Truyền đạo, — khôi-phục, — thủy chung, — phò-tá.

Câu hỏi. — Ông Bá-đa-lộc là người nước nào? — Ông sang bên ta làm gì? — Ông có công gì với vua Gia-long?

Ông Bá-đa-lộc là một người bạn hiền của vua Gia-long

Ông thầy thuốc với ba người học-trò.

Một ông thầy thuốc già, chữa bệnh giỏi có tiếng. Phải khi ông ốm nặng, các học-trò đến châu-chực, thuốc thang non cạn. Ông *cổ-gượng* nói rằng: « Lão biết mình lão đã đến ngày *tận-số* rồi, nhưng lão có nhắm mắt, cũng *cam lòng*, vì lão có để lại cho đời được ba thầy thuốc rất hay ». Ông nói đến đây, nhọc quá, phải nghỉ. Các thầy thuốc học-trò thấy ông nói thế, đều lắng tai nghe, ai cũng nghĩ bụng, trong ba người ấy, thế nào cũng có tên mình. Ông nghỉ rồi lại nói: « Trong ba thầy thuốc ấy, thì hay nhất là thầy Sạch-sẽ, thứ nhì là thầy Điều-độ, thứ ba là thầy Thê-thao. Sau khi lão mất rồi, nếu các anh biết theo ba thầy ấy mà chữa cho người ta, thì *thiên-hạ* khổ được bao nhiêu là bệnh tật ».

Đại-ý. — Bài này là bài ngụ-ngôn, ý nói thầy thuốc nào cũng không bằng ăn ở sạch-sẽ, ăn uống điều độ, năng tập thể-thao.

Giải nghĩa — *Cổ gượng* = ra sức, gắng gượng mà nói, vì lúc ấy ông lang già đã yếu lắm rồi. — *Tận số* = hết số, sắp chết. — *Cam lòng* = thỏa lòng hả dạ. — *Thiên-hạ* = nói chung cả mọi người ta.

Bài tập

Học tiếng — Châu-chực, — lắng tai, — nghĩ bụng, — thuốc thang

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: Thầy yếu đau, thì học-trò phải... — Thấy dạy điều gì, thì học-trò phải... nghe. — Cha mẹ yếu đau, thì con cái phải... hầu-hạ.

Sạch-sẽ, Điều-độ, Thê-thao là ba thầy thuốc giỏi

Con Phong gấp áo.

Phong là một đứa bé có thứ-tự, ta nên bắt-chước.

Giải nghĩa. — *Ung-dung* = ôn-hòa, thư-thả. — *Gọn-ghe* = cái gì cũng có một chỗ để, không bỏ bậy, bỏ bạ.

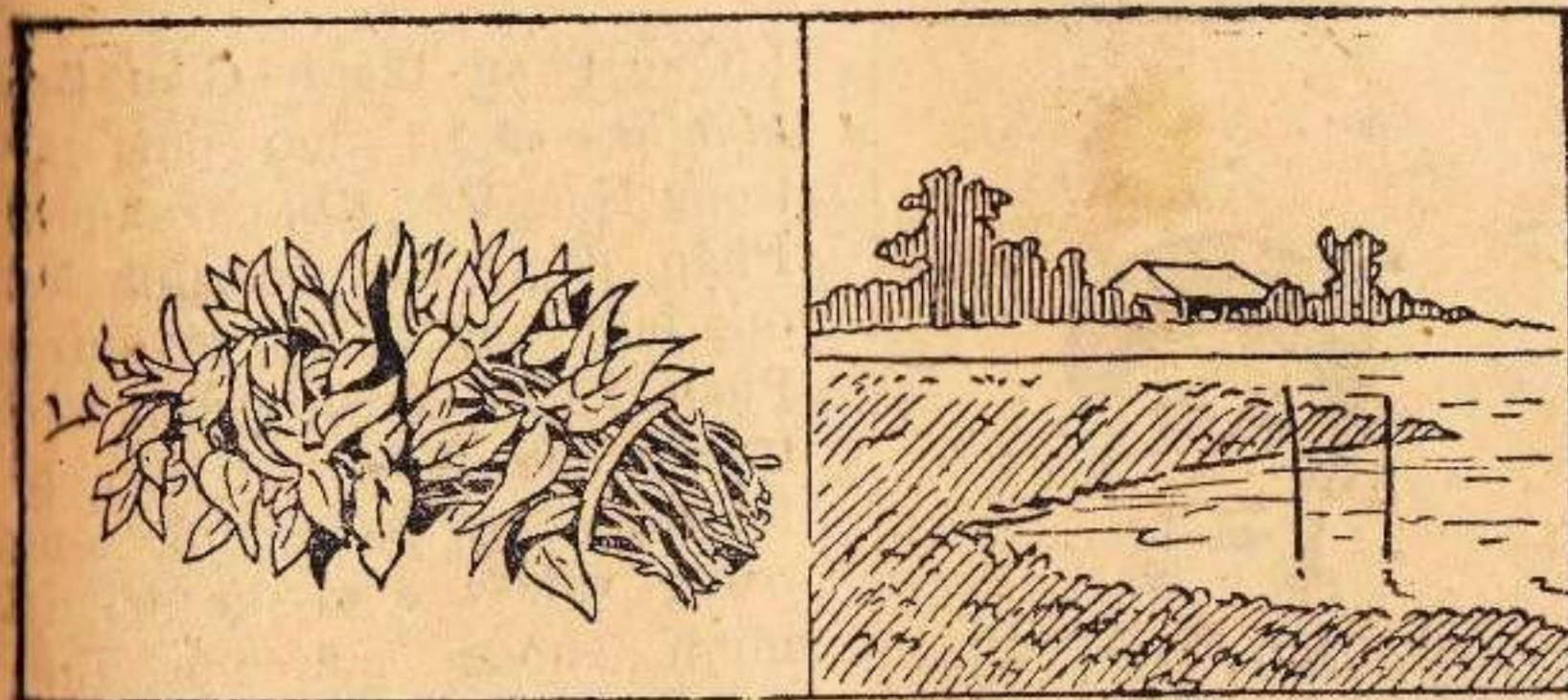
Bài tập

Học tiếng. — Thứ-tự, — ung-dung, — cần-thận, — hàng-lối, — gọn-ghe.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Trong cặp sách con Phong sắp những gì ? — Quần áo thay ra, nó treo hay xếp thế nào ? — Những chăn, gối, giày, guốc, đồ chơi. Phong xếp đặt làm sao ? — Có thứ-tự như Phong thì được những lợi gì ?

(1) viết. (2) mền.

Đồ-đạc xếp đặt có thứ-tự.

Bó rau muống.

Ao rau muống.

Rau muống mọc ở các ao hồ là một thứ rau ta rất hay ăn. Người ta hái và bó nhiều ngọn với nhau, thành từng mớ, các ngọn rau có lá, người ta nhặt (1) những lá sâu, lá úa và bỏ những cuống (cọng) già đi, rồi đem luộc, hoặc xào, hoặc nấu canh. Xào, thì phải có mỡ và thường cho thêm tỏi. Nấu canh, thì thường nấu với tương, hoặc nấu với cua đồng, *tôm he* hay sườn lợn (2). Rau muống luộc mà chấm với tương ăn cũng ngon còn nước luộc rau thì đem chan vào cơm mà ăn với cà, cũng thú vị.

Giải nghĩa. — *Lá sâu* = những lá sâu bọ đã cắn dở. — *Lá úa* = những lá vàng, không tươi tốt. — *Tôm he* = tôm bẻ.

Học tiếng. — Mọc, — hái, — bó, — mớ, — luộc, — xào, — nấu canh, — chấm tương.

Bài tập

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Rau muống mọc ở đâu ? — Tại sao những chỗ cao, rau muống không mọc được ? — Người ta hái rau muống thế nào ? — Ăn rau muống thế nào ? — Xào rau làm thế nào ? — Luộc rau làm thế nào ?

Còn ao rau muống, còn đầy chim tương

(1) lật. (2) heo,

Phan-thanh-Giản

Ông Phan - thanh - Giản làm *kinh-lược-sứ* ba tỉnh phía tây trong Nam-Việt. Khi chánh-phủ Pháp đánh tây ba tỉnh ấy, ông biết rằng chống với nước Pháp không được nào, mới truyền đem thành trì ra nộp. Nhưng ông muốn tỏ lòng trung với vua và tự trị tội mình không giữ nổi tỉnh thành cho nước, ông bèn uống thuốc độc tự tử.

Chánh-phủ Pháp thấy ông là một bậc vĩ-nhân mà chết như thế, lấy làm cảm phục lắm, mới làm ma cho ông rất trọng thể, cho một chiếc tàu chiến đem linh-cữu ông về quê ông, lúc chôn có lính tây làm lễ chào.

Giải nghĩa — *Kinh - lược - sứ* = quan đại-thần vua cho rộng quyền cai-trị một hạt. — *Tự-tử* = tự mình giết mình.

Học tiếng — Chánh - phủ, — nộp thành, — cảm phục.

Câu hỏi. — Ông Phan-thanh-Giản làm gì? — Ông mất ra làm sao? — Khi ông mất rồi thì chánh-phủ Pháp làm gì cho ông?

Người Pháp làm ma cho ông Giản rất trọng thể

Ngoài bắp có mấy cái lá mỏng bao bọc, trên đầu có ít sợi, gọi là râu ngô (1). Bóc (lột) hết lá ra, thì thấy các hạt ngô xếp liền nhau, đều từng hàng. Khi *lầy* (lặt) hạt đi, thì thấy cái lõi (cùi). Ngô để cả bắp, thì người ta luộc, hoặc nướng mà ăn. Bắp nào càng non bao nhiêu, thì ăn càng ngon ngọt bấy nhiêu. Ngô thật già, thì người ta lấy hạt ra, phơi khô để dành. Rồi *rang bỏng*, gọi là bỏng ngô (2), hoặc *bung dừ* (như), gọi là ngô bung (3), ăn cũng ngon. Có khi người ta nấu lẫn với cơm mà ăn.

Giải nghĩa — *Lầy* = lặt hạt ở bắp ra. — *Rang bỏng* = bỏ hạt ngô vào chảo hay nồi rang, rồi đun cho nó nổ và nở ra. — *Bung* = nấu cho dừ.

Bài tập

Học tiếng Mỏng, — dày, — bóc, — bừa, — lõi, — nướng.

Làm văn — Trả lời những câu hỏi sau này: Ngoài bắp ngô có cái gì? — Đầu bắp ngô có cái gì? — Muốn ăn ngô để cả bắp, thì người ta làm thế nào? — Bắp ngô dùng làm gì? — Ngô muốn để lâu thì phải làm thế nào?

(1) bắp — (2) bắp rang — (3) bắp nấu.

Ngô nấu lẫn với cơm ăn cũng được

Bắp ngô.

Khóm gừng.

Khóm riềng.

Củ gừng thường có lắm nhánh, nhưng nhiều khi nó *văn-veo*, sù-sì, không ra hình rang cái gì cả. Nhâm nó vào lửa, thì thấy cay, nên người ta hay nói: «cay như gừng». Thế mà gừng nấu với đường, làm thành *mứt*, ăn cũng ngon. Gừng lại dùng làm đồ *gia-vị* và làm thuốc nữa. Khi đau bụng mà ăn một miếng gừng nướng, thì thấy nóng bụng và đỡ ngay.

Riềng cũng thuộc về một giống với gừng, nhưng củ nó đỏ và vị nó thì *hắc*. Riềng thường dùng để kho cá, nấu *giả-cây* và làm đồ *gia-vị* cũng được.

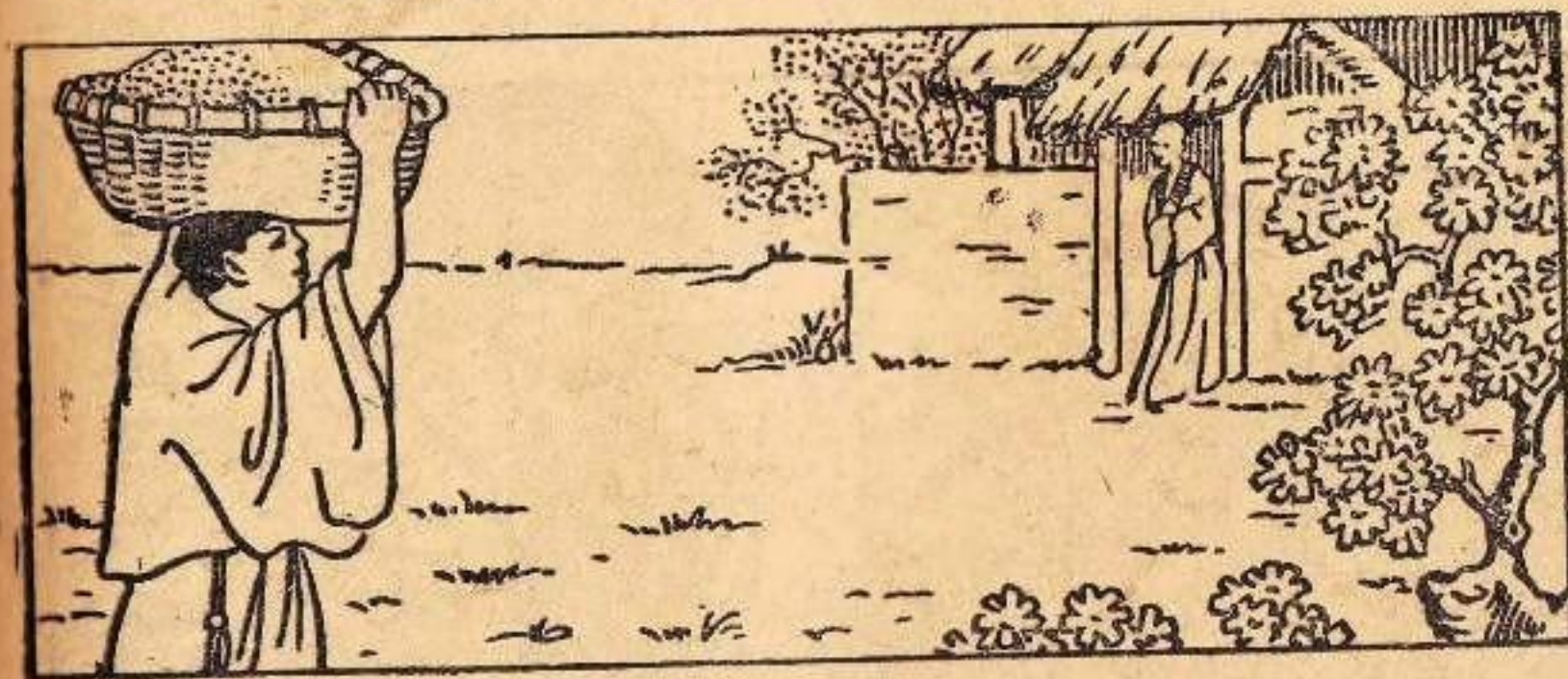
Giải nghĩa. — *Nhánh* = chồi mọc ở củ cái ra. — *Văn-veo* = cong-queo, không thẳng. — *Mứt* = một thứ thắng với đường để ăn. — *Gia-vị* = thêm vị, như : cay, chua, ngọt, chát, v. v. — *Hắc* = mùi xông lên mũi. — *Giả-cây* = giả làm thịt chó.

Bài tập

Học tiếng. — Nhâm, — cay, — hắc, — sù-sì, — nhánh gừng.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Hình củ gừng thế nào ? — Gừng nhâm vào mồm thì thấy thế nào ? — Người ta dùng gừng làm gì ? — Riềng là cái gì ? — Người ta dùng riềng làm gì ?

Gừng thì cay, riềng thì hắc.

Ông Tử-Lộ đội gạo.

Ông Tử-Lộ, xưa nhà nghèo, phải đi đội gạo để lấy tiền nuôi cha mẹ. Vậy mà lúc nào ông cũng lấy làm vui-vẻ trong lòng, vì có thể thì con mới tỏ hết lòng hiếu với cha mẹ.

Về sau, ông chịu khó học tập, thành người có danh vọng, khi được đi làm quan, thì cha mẹ đã *khuyết* núi cả. Nên tuy là sang-trọng giàu có, mà lúc nào ông cũng có ý buồn-rầu nghĩ-ngợi. Ông thường phàn-nản, tiếc rằng không còn cha mẹ, để lại đội gạo, lấy tiền nuôi-nấng như khi xưa.

Ông Tử-Lộ là một bậc *hiền-triết* thuở xưa, ăn ở với cha mẹ được hiếu thảo như thế, ta há chẳng nên trông đó mà bắt chước hay sao ! Lúc cha mẹ còn, ta phải dốc lòng thờ phụng cho hết đạo làm con.

Giải nghĩa. — *Khuyết* núi = mất rồi. — *Hiền-triết* = người đức-hạnh tốt và học-vấn rộng.

Bài tập

Học tiếng. — Đội gạo, — *khuyết*-núi, — buồn-rầu, — *hiền-triết* — thờ phụng.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Ông Tử-Lộ xưa nuôi cha mẹ làm sao ? — Lúc ông làm nên thì cha mẹ ông thế nào ? — Ông than tiếc thế nào ?

Con phải hết lòng thờ phụng cha mẹ.

Quân Cờ-đen.

Về đời vua Tự đức, có những bọn giặc khách gọi là Cờ-đen và Cờ-vàng tràn sang Bắc-Việt ta, đi đến đâu phá hại dân-sự, đốt cháy làng mạc, bắt hiếp dân bà con trẻ dèn dấy. Chúng tàn phá đến nỗi ngày nay, nói đến chúng mà dân-sự vẫn còn khiếp sợ. Lại thêm những quân trộm cướp *bắt-lương* trong nước *nhập-dăng* với chúng nữa. Đang khi ấy thì có những « giặc tàu ô » quấy nhiễu ngoài ven biển xứ Bắc-Việt và tàn phá những làng mạc vùng đó.

Mãi đến lúc nước Pháp đặt cuộc bảo-hộ rồi, cho quân lính đi *đẹp*, giặc mới tan mà trong nước trước bị loạn-lạc mãi bây giờ mới được yên.

Giải nghĩa. — *Bắt hiếp* = bắt đem đi mà làm cho khổ-sở. — *Bắt-lương* = có tính hung ác. — *Nhập-dăng* = theo làm một bọn. — *Đẹp* = đánh đuổi cho đến cùng.

Học tiếng. — Giặc Cờ-đen, Cờ-vàng, — quân tàu ô, — bắt hiếp, — tàn phá, — đẹp.

Câu hỏi — Đời vua Tự-đức, xứ Bắc-kỳ phải những nỗi khổ gì? — Những bọn giặc ấy bao giờ mới dẹp tan, mà nhờ có ai mới dẹp được?

Giặc khách tàn phá các làng.

Thằng Ba hoảng sợ

Thằng Ba vào giường ngủ. Đèn được tắt cả rồi. Ba *hoảng sợ* kéo chăn (1) trùm kín mít. Một lát, vừa mở chăn ra, Ba kêu lên một tiếng: « Ồi chao! Có người đứng rình bên ven tường! » Bà mẹ nghe tiếng, vội-vàng cầm đèn chạy vào hỏi: « Cái gì thế, cái gì mà kêu thế? »

— Ồi chao! có người...

— Người đâu? đâu nào?

Ba ngồm (2) dậy, trở vào tường, thì ra chỉ có cái áo treo ở đây. Lúc bấy giờ Ba mới *hoàn hồn*.

Bà mẹ vừa cười vừa nói: « Rõ sợ hãi sợ huyền. Con trai ầu mà nhút-nhát như vậy! »

Ba lấy làm xấu hổ, lại nằm xuống ngủ.

Giải nghĩa — *Hoảng sợ* = thốt nhiên sợ ở đâu đến. — *Hoàn hồn* = lúc sợ như mất hồn đi rồi lại tỉnh lại. — *Sợ hãi sợ huyền* = sợ cái không đáng sợ.

Bài tập

Học tiếng. — *Hoảng sợ*, — trùm kín, — ngồm, — hoàn hồn, — hãi huyền, — nhút-nhát.

Làm ăn — Trả lời những câu hỏi sau này: Thằng Ba đi ngủ sao mà hoảng sợ? — Lúc sợ, nó tưởng-tượng trông thấy gì? — Mà thật thì là cái gì? — Các anh đọc bài này, cho thằng Ba là thế nào?

Người ta phải bạo-dạn mới được.

Sơn-tinh, Thủy-tinh đánh nhau

Tục truyền rằng vua Hùng-vương thứ mười-tám có người con gái rất đẹp. Sơn-tinh và Thủy-tinh đều muốn hỏi làm vợ.

Hùng-vương hẹn ai đem đồ lễ đến trước, thì gả cho. Sáng hôm sau, Sơn-tinh đến trước, lấy được vợ đem lên núi.

Thủy-tinh đến sau, tức giận lắm, bèn làm mưa to gió lớn, rồi dâng nước lên đánh Sơn-tinh.

Sơn-tinh ở trên núi, bề nước lên cao bao nhiêu thì lại làm núi cao bấy nhiêu. Thủy-tinh đánh mãi không được, phải rút về. Nhưng từ đó về sau, năm nào Sơn-tinh và Thủy-tinh cũng đánh nhau một lần. Khi hai bên đánh nhau thì trời mưa, nước sông lên *mênh-mông* làm hại cả đồng-điền.

Bài ý. — Nhân vì ở nước ta năm nào cũng có nước lũ xuống, ngập cả đồng bằng, và lại hay có mưa gió, người ta không hiểu tại lẽ gì, cho nên bịa đặt ra chuyện này.

Giải nghĩa. — Sơn-tinh = thần trên núi. — Thủy-tinh = thần dưới nước. — Mênh-mông = lai-láng khắp cả mọi nơi.

Bài tập

Học tiếng. — Mênh-mông, — dâng, — đồng-điền.

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau đây :
Mùa mưa, ngoài đồng... những nước — Thủy-tinh... nước lên đánh Sơn-tinh. — Trời nắng lắm... khô khan cả.

Trời nắng thì trời lại mưa.

Nhà kia có hai anh em hay ganh ị nhau, thường cãi nhau luôn. Người cha thấy thế, mới bảo rằng: « Các con nghe câu chuyện này: Một hôm, tay trái thấy tay phải ⁽¹⁾ việc gì cũng tranh lấy mà làm, mới đem lòng ganh ị và *sinh-sự* cãi nhau. Hễ tay phải cầm cái gì, là tay trái gựt lại. Rồi hai tay đánh-đập nhau, đến rồi cùng bị đau cả. Lúc ấy, đầu mới bảo hai tay rằng: « Chúng bay là anh em chung một máu mủ, chúng bay không biết rằng đưa nọ làm đau đưa kia, tức là làm đau cả mình ư? Và khi anh em đánh nhau như vậy, thì mất cả công việc, còn làm ăn gì được? Chúng bay không nên đánh-đập nhau, phải *hòa thuận* với nhau ». — Các con ơi, các con cũng như hai bàn tay trong chuyện này. Các con phải biết nhường-nhịn nhau và thương yêu nhau mới được ».

Giải nghĩa. — *Sinh-sự* = bày chuyện để gây mối cãi nhau, đánh nhau. — *Hòa thuận* = hòa là êm đềm; thuận là nhường nhịn.

Bài tập

Học tiếng. — Tay trái, — tay phải (tay mả), — sinh-sự, — ganh ị, — chung một máu mủ, — hòa thuận, — thương yêu.

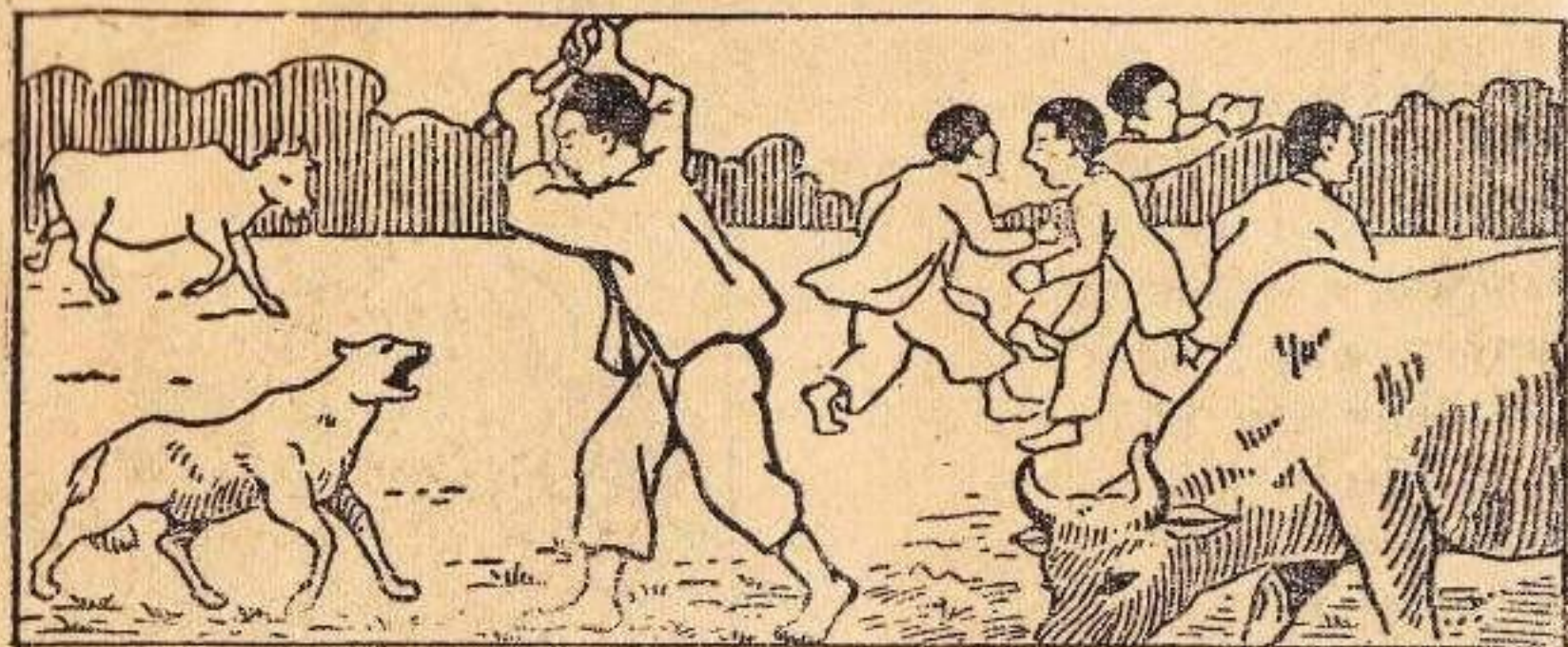
Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau đây: Tại làm sao hai anh em cãi nhau? — Một hôm cha kể chuyện gì cho hai anh em nghe? — Hai tay cãi nhau thế nào? — Rồi sinh ra làm sao? — Đầu thấy thế bảo gì? — Ý bài này muốn dạy ta gì?

(1) mặt.

Anh em như thể chân tay.

Cha kể chuyện cho hai con nghe
vậy, thì mất cả công việc, còn làm ăn gì được? Chúng bay không nên đánh-đập nhau, phải *hòa thuận* với nhau ».

Thằng Canh đánh con chó dại

Một hôm thằng Canh đang chăn bò ngoài bãi cỏ, bỗng chốc nó nghe tiếng lũ trẻ chơi gán dây kêu âm lên. Nó ngoảnh lại thì thấy một con chó dại (1) đang đuổi cầu. Thằng Canh sẵn gậy cầm tay, lên chạy lại đánh, thì con chó chồm lên cắn phải tay nó. Nó hăng lên, phang vào đầu con chó mấy cái thật mạnh, thì con chó chết ngay.

Đoạn nó đánh bò về nhà, kể chuyện lại, thì cha nó liền đem nó vào nhà thương để chữa. Được ít lâu thì nó khỏi.

Ấy là nhờ có ông bác sĩ người Pháp là Pasteur đã tìm ra được thứ thuốc chữa bệnh chó dại, thì những người bị chó dại cắn mới chữa được, chứ như trước đã bị chó dại cắn, thì không mấy khi sống.

Giải nghĩa. — Chồm = nhảy xổ lên. — Phang = cầm gậy đánh thật mạnh. — Nhà-thương = nhà chữa bệnh. — Bác-sĩ = người học thông-thái.

Bài tập

Học tiếng. — Kêu âm lên, — hăng, — đánh bò về.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Thằng Canh chăn bò ở đâu? — Nó nghe thấy gì? — Tại làm sao con chó dại cắn phải tay nó? — Cha nó đem nó đi đâu? — Ai tìm ra được thuốc chữa bệnh chó dại?

(1) điên

Ông Pasteur là một người có công với nhân loại.

Làm ăn yên ổn

Nước ta thuở xưa thường hay loạn-lạc. Những quân gian-phi nhân dịp quấy nhiễu, cướp phá mọi nơi, bắt người lấy của, đốt cửa đốt nhà, tàn hại lương dân. Bây giờ thì không thế nữa, dân đây được yên-ổn, ai nấy đều vui lòng mà làm nghề nghiệp mình. Được như thế, là nhờ có Nhà-nước Bảo-hộ lập ra pháp luật nghiêm minh, định việc quan phòng cẩn mật.

Đâu đâu cũng vậy, trong nước có yên trị thì nhân dân mới được yên nghiệp mà làm ăn và mới phú cường được.

Giải nghĩa. — Nghiêm minh = nghiêm là nghiêm ngặt, không dong-tông; minh là rõ ràng, công bình. — Quan phòng = canh giữ, — Yên trị = được yên-ổn, thái-bình.

Bài tập

Học tiếng. — Gian-phi. — quấy nhiễu, — cẩn mật, — yên nghiệp, — phú cường.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Nước ta thuở xưa thường hay thế nào? — Quân gian phi quấy nhiễu người ta thế nào? — Bây giờ nước ta thế nào? — Một nước muốn được thịnh vượng thì phải thế nào?

Nước có trị thì dân mới an.

Đền Ngọc-sơn

Ở Hà-nội có cái cảnh đẹp là cảnh đền Ngọc-sơn ở giữa hồ Hoàn-kiểm. Đền này làm từ đời nhà Hậu-Lê, trên một cái gò (cồn) nổi lên ở giữa hồ. Người đi lại phải qua một cái cầu bằng gỗ. Ở ngoài đường đi vào, về bên tay trái, có một cái núi đá, người ta đắp lên, và có xây một cái *tháp* vuông, ở trên ngọn có cái ngòi bút⁽¹⁾ để là : « bút tháp ». Vào đền gần cầu, ở trên cái cửa tò vò⁽²⁾ có cái ngiên đá, để là : « ngiên đài ». Vì đền Ngọc-sơn thờ Văn-xương đề-quan là một vị thần coi về việc văn học, cho nên mới xây những ngiên bút như thế.

Trước cửa đền có cái nhà *thủy-tạ*, gọi là « Trần-ba-đình » giữa có dựng cái *bia đá* để ghi sự tích cái đền ấy. Đền mùa viêm-nhiệt, người ta thường hay ra đây hóng mát và ngắm phong cảnh, thật là có vẻ thanh-thú lắm.

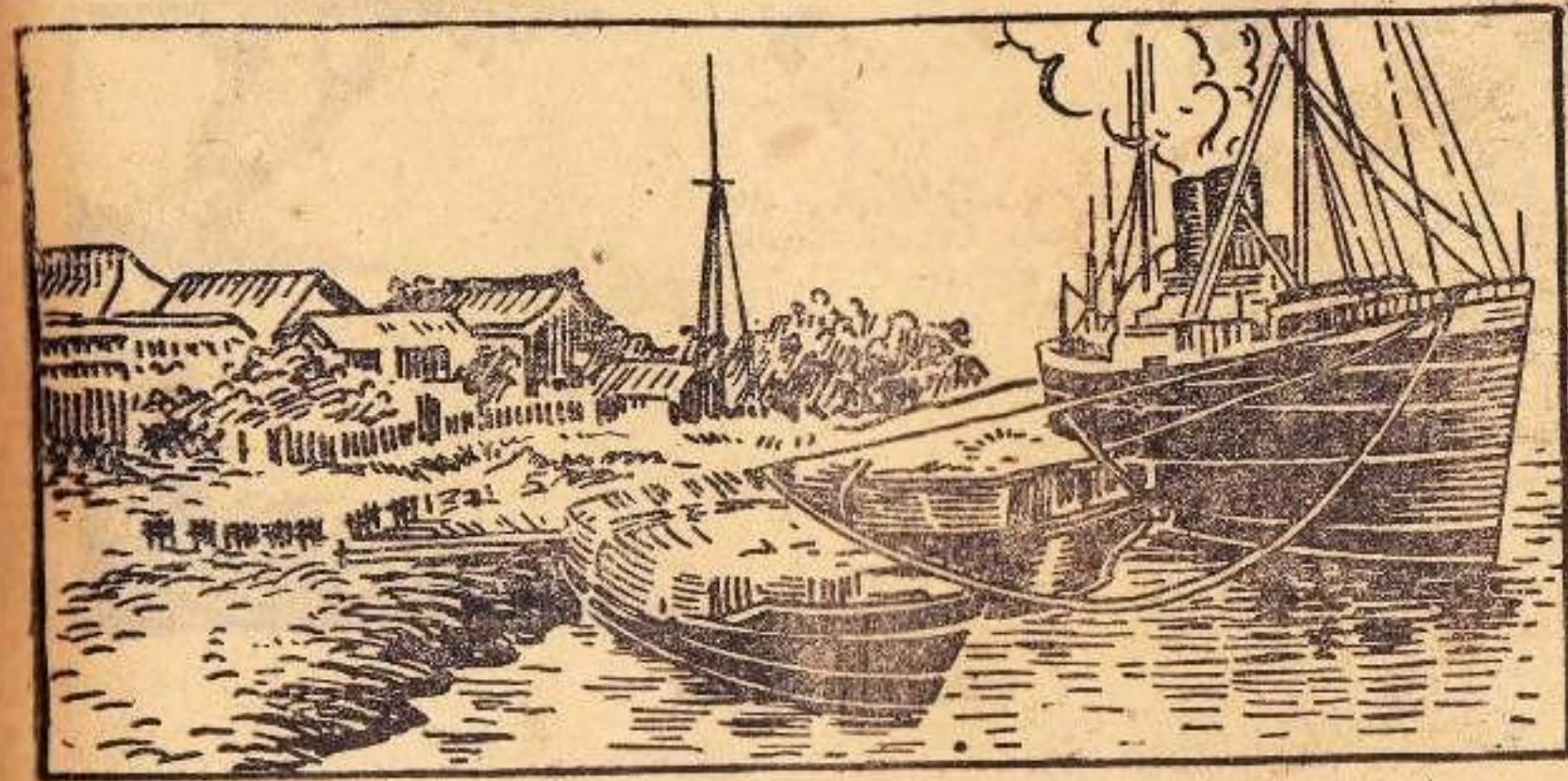
Giải nghĩa. — *Tháp* = cột xây bằng đá hay bằng gạch, ở chỗ đền chùa. — *Thủy-tạ* = nhà làm ở giữa hồ. — *Bia đá* = một tảng đá người ta dựng lên, rồi khắc chữ vào để ghi nhớ sự tích gì.

Bài tập

Đặt câu — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này : Qua sông, qua hồ thì người ta hay bắc... — Ở trước cửa đền Ngọc-sơn có... và... — Ở trước đền có cái nhà... người ta thường ra đây hóng mát, — Đền Ngọc-sơn là chỗ có... thanh-thú lắm.

Đền Ngọc-sơn là một cảnh đẹp ở Hà-nội.

(1) viết — (2) cửa.

Bến Sài-gòn

Sài-gòn là *hải cảng* to nhất ở xứ Đông-dương. Thành-phố này ở trên bờ sông Sài-gòn, có hai cái lạch chảy hai bên, có đường sắt, đường bộ và nhất là đường thủy, tức là các nhánh sông Cửu-long (Mekong), sông Đồng-nai và nhiều những *kênh*, ngòi, làm giao thông với các tỉnh khác và xứ Cao-mên nữa. Có rất nhiều những tàu, sà-lan và thuyền chở thóc lúa ở khắp xứ Nam-việt về Chợ-lớn, mang lên các nhà máy gạo để xay, giã, rồi lại chở sang bến Sài-gòn để *xuất-cảng*. Ở ngoài bến thì có tàu bèn chạy ra Bắc-việt, sang Tàu, Nhật, Xiêm, Phi-luật-tân, Nam-dương quần-đảo, sang Pháp và các nước khác bên Âu-châu.

Giải nghĩa — *Hải-cảng* = chỗ cửa bể người ta sửa-sang cho tàu bè có chỗ đậu. — *Kênh* = sông người đào ra. — *Xuất-cảng* = ở trong nước chở đi nước khác.

Học tiếng. — Hải-cảng, — giao-thông, — sà-lan, — xuất-cảng.

Câu hỏi. — Có những gì làm cho thành-phố Sài-gòn giao thông với mọi tỉnh khác và xứ Cao-mên ? — Sản-vật gì xuất-cảng ở Sài-gòn nhiều nhất ? — Ở Sài-gòn có những tàu chạy đi đâu ?

Sài-gòn là hải-cảng to nhất ở Đông-Dương

Đá cầu chuyền

— Đi đánh đáo đi.

— Không, không đánh đáo.

Cậu Phái rủ cậu Tư không được, mới bảo rằng:

— Sao lại không đánh? Mày không có tiền à? Có muốn vay, tao cho vay.

Tư đáp: — Tao không có tiền thật, mà tao cũng không muốn vay. Tao đã bảo tao không đánh đáo má.

— Ủ, thề tại làm sao?

— Tại đánh đáo không hay. Thua thì mất tiền của mẹ cha, mà được thì cái tiền ấy cũng vào kẹo bánh hết. Mày có đá cầu chuyền (đá kiệu) chơi, thì tao đá với mày thôi. Tao sẵn có quả cầu đây.

Phái nghe, bằng lòng đá cầu chơi với Tư, thôi không đánh đáo nữa.

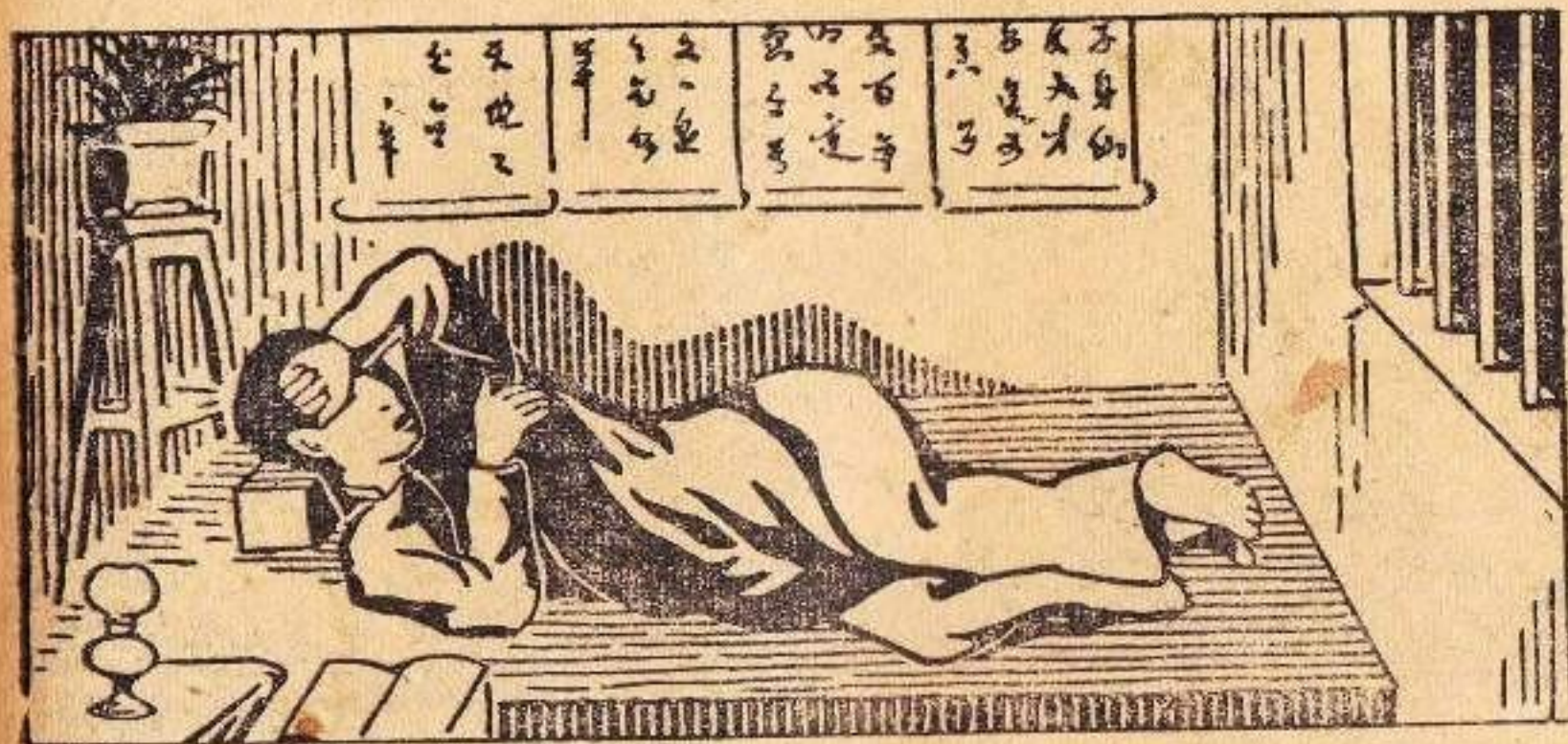
Giải nghĩa. — Vào kẹo bánh = ý nói đem tiền đi mua kẹo bánh cả. — Đá cầu chuyền = lấy chân hay tay đá quả cầu sang để cho người khác đỡ mà đánh lại.

Bài tập

Học tiếng — Đánh đáo, — đá cầu, — thua, — được, — vay.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Thắng Phái rủ thằng Tư làm gì? — Đánh đáo ăn nhau gì? — Tư không đánh đáo và nói lại làm sao? — Sau hai thằng chơi gì với nhau?

Cờ bạc là bác thằng bần.

Đêm nằm khó ngủ

Một đêm nằm mãi không ngủ được, tôi lắng tai nghe những tiếng động ở nhà.

Ở dưới giường, con một nghiêng gỗ kèn-kẹt như người đưa vông. Ở đầu giường, cạnh cái tủ, chuột chày sột-sạt (rột-rét) bên cạnh mình, muỗi kèn vo-vo. Thành - thoàng lại nghe tiếng con mồi (hồn-lăn) bắt muỗi. Con nắc-nẻ bay xè xè bên vách.

Không những ở trong nhà, mà ở ngoài cũng có tiếng động. Cạnh nhà, gió thổi vào những tàu lá chuối, nghe như mưa; ngoài vườn, tiếng dế kêu ri-rì. Trời mới mưa, các chỗ trũng (hũm) đầy nước cả, nên cóc và ếch, nhái, đều kêu inh-ỏi (vang). Xa xa, thì nghe tiếng c ó sữa trắng.

Giải nghĩa. — Lắng tai = cố hết sức nghe. — Con một = con sâu ăn gỗ. — Dế = một thứ côn-trùng có cánh, có càng hay ở lỗ, ở bãi cỏ. — Nắc-nẻ = một thứ côn-trùng về loài bướm, cánh nhỏ, mình to và có lắm phần.

Bài tập

Học tiếng — Một, — ếch, — nhái, — đêm.

Đặt câu — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: Ban... nghe thấy nhiều tiếng động. — Con... nghiêng gỗ kèn-kẹt. — Mưa xong thì... kêu inh-ỏi.

Chúc lâu mới biết đêm dài.

Con gió

Không-khí trên mặt đất chuyển động luôn, không lúc nào đứng yên. Không-khí chuyển động là vì nóng lạnh khác nhau. Không-khí nóng thì nhẹ, lạnh thì nặng. Nhẹ thì bốc lên, nặng thì chìm xuống. Bởi thế cho nên chỗ nào không-khí nóng bốc lên, thì không-khí lạnh đổ xô lại, để bù vào chỗ khuyết. Cũng như trong nhà đun lửa, thì hơi nóng theo ống khói mà bay lên, hơi lạnh ở ngoài theo khe cửa mà luồn vào. Ở trên mặt địa-cầu cũng vậy, không-khí ở chỗ nóng bốc lên ở chỗ lạnh chạy lại. Không-khí chuyển động như thế tức là gió.

Giải nghĩa. — Không-khí = khí trời ở trên không. — Chuyển động = chạy đi chạy lại luôn, không đứng yên. — Địa-cầu = trái đất.

Bài tập

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau đây :
Người ta ở trong... cũng như cá ở dưới nước. — Mưa lạnh thì gió ở ngoài theo... mà vào trong nhà. — Gió là không-khí... chỗ nọ ra chỗ kia.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau đây : Tại làm sao mà có gió ? — Tại làm sao mà thành ra gió to ? — Lúc gió to thì anh trông thấy cây-cỏ thế nào ?

Lăng ở Huế

Cách kinh-thành Huế một ít, ở trên bờ sông Hương có những lăng-tâm của vua nhà Nguyễn.

Muốn vào đây thì phải đi qua những con đường rộng hai bên giống (trồng) cây to, những cái sân rất rộng hai bên có tượng đá tạc hình các quan văn, võ, voi, ngựa, đứng chầu, rồi trèo lên những bậc thêm đá hai bên có rồng chạy, những đợt bậc cao bày những thông lớn; lại đi qua những cái cửa bằng đồng, những cái cầu bắc qua hồ, ao, dưới thềm sen. Cứ thế mà đi, thì trước đền chỗ *bi-đình*, trong dựng bia kể sự nghiệp vua, rồi đền điện thờ ngài, rồi sau mới đến mộ có cây cối *um-tùm*, không biết quan quách tròn ở chỗ nào cả.

Giải nghĩa. — Lăng-tâm = mộ vua chúa xây rất đẹp-đẽ. — Bi-đình = nhà, trong có dựng bia. — Um-tùm = xanh tốt, rậm-rạp.

Học tiếng. — Lăng-tâm, — bậc, — bệ, — bi-đình, — điện, — quan quách.

Câu hỏi. — Lăng các vua nhà Nguyễn ở đâu ? — Chỗ cốt yếu ở lăng là gì ?

Cây muốn lặng, gió chẳng dừng

Lăng-tâm ở trong Huế.

Phố lò-rèn

Ở Đông-duong có nhiều công nghệ. Nghề làm đồ đồng, đồ gỗ, đồ thêu, đồ cẩn, đồ sơn và nghề dệt các thứ tơ lụa, đều có vẻ thịnh vượng. Nghề làm nôi, làm bát, làm chèo, làm mặt, làm đường đã có nhiều nơi *phát-đạt* lắm. Nhưng xưa nay, các công nghệ của ta có cái thói lạ, là nhiều nơi có nghề gì riêng, thì cố giữ, không cho nghề ấy lọt ra ngoài. Mỗi nghề lại thờ một ông thánh-sư, là người đã *sáng-lập* ra nghề ấy. Ở chỗ *thành-thị* cũng vậy, ai làm nghề gì, hay buôn bán thứ gì thường ở chung với nhau một phố, như phố hàng sắt, hàng đồng, hàng giấy, hàng lông, v. v. Cái thói giữ riêng từng nghề như thế, thì ngày nay đã mất dần đi rồi, nhất là ở chỗ *thành-thị*, các phố đã không chia từng nghề như trước nữa.

Giải nghĩa — *Phát đạt* = thịnh vượng, càng ngày càng hơn. — *Sáng-lập* = khởi đầu lập ra. — *Thành-thị* = chỗ có các công sở đông và có nhiều người ở buôn bán, và làm các công nghệ.

Bài tập

Bật câu. — *Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này :*
 Ở làng tôi nghề dệt lụa, bây giờ... lắm. — Người ta mua ốc sên về làm... Người ta dùng cối để làm...

Làm văn. — *Trả lời những câu hỏi sau này :* Người dệt vải dùng những đồ gì ? — Thợ mộc dùng những đồ gì ? — Ông thánh-sư là thế nào ?

Thật nghệ tinh, nhất thân vinh.

Xử kiện

Có pháp luật, thì trong nước mới được bình yên, nhân dân mới được vui-vẻ mà làm ăn. Pháp-luật đặt ra là vì lợi chung cả mọi người, nếu không có pháp-luật thì không thành *xã-hội* được.

Nhờ có đặt ra pháp-luật, đem pháp-luật mà *thi-hành*, *phán-xử* mọi việc, trừng-trị những kẻ gian-phi, trộm cướp, thì *tính-mệnh* ta, của-cải ta, danh-giá ta, mới không sợ ai xâm phạm đến. Nhờ có pháp-luật thì việc cấy cấy, việc buôn bán, và các nghề nghiệp mới được thịnh-vượng, học-hành mới được mở-mang, đường-xá mới được tốt đẹp; nói rút lại, mọi người mới được yên-nghỉệp làm ăn.

Vậy dân trong nước, ai ai cũng phải tuân theo pháp-luật.

Giải nghĩa. — *Xã-hội* = người ở quần tụ với nhau, cùng theo một lệ-luật. — *Thi-hành* = đem ra bắt phải theo. — *Tính-mệnh* = đời người.

Bài tập

Học tiếng. — Bình-yên, — gian-phi, — lợi chung, — phán xử.

Làm văn. — *Trả lời những câu hỏi sau này :* Ai đặt ra pháp-luật ? — Pháp-luật lợi cho những ai ? — Pháp-luật có ích những thế nào ? — Nếu không có pháp-luật thì ra làm sao ?

Pháp luật che chở cho cả mọi người vậy ai cũng phải tuân theo.

Cửa hàng tạp-hóa

Anh Thương, từ khi thi đậu được bằng *việt-nam sơ-học* rồi không học nữa, ở nhà coi hàng giúp mẹ. Sau đi làm công cho một cửa hàng to ⁽¹⁾, để học nghề buôn bán. Khi đã sành nghề rồi, anh ta mới về mở một cửa hàng buôn đồ *tạp-hóa*.

Anh ta đi buôn, biết lấy điều cẩn-thận, thật-thà làm đầu. Tuy thấy hàng hóa bán chạy, có nhiều người đến mua nhưng không bao giờ anh ta giờ lờ *gian ngoa* để tham lấy nhiều lợi. Các bạn hàng thấy vậy, ai cũng tin bụng thật-thà của anh Thương, mà đến mua rất đông. Bởi vậy cái cửa hàng ⁽²⁾ của anh ta *phát đạt* và thịnh vượng lắm.

Giải nghĩa. — *Việt-nam sơ-học* = đây là bằng của học-trò đã học hết lớp sơ-đẳng ra thi. — *Tạp-hóa* = hàng vật, đủ các thứ cần dùng của người ta. — *Gian ngoa* = cách diễn đảo, giả dối. — *Phát đạt* = buôn bán chạy, được nhiều lãi.

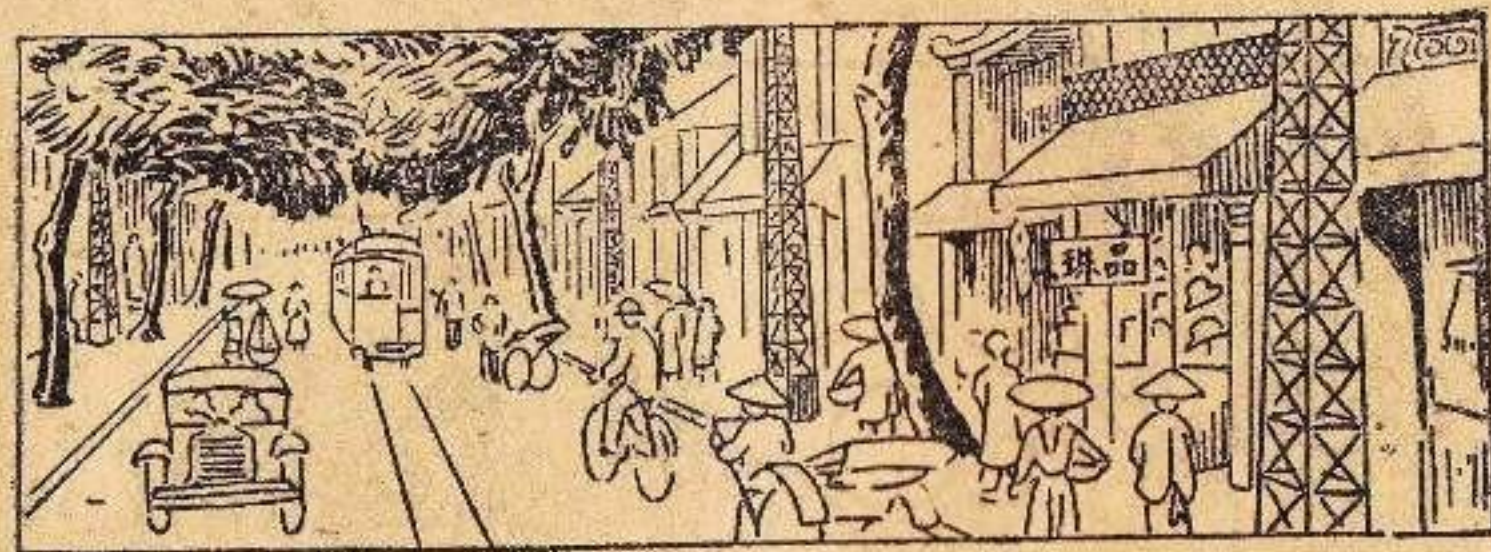
Bài tập

Đặt câu — *Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này :*
Cửa hàng anh Thương bây giờ... lắm. — Người đi buôn cần nhất phải... thì người ta mới tin. — Khách không đến mua hàng anh Ngoa nữa vì anh ấy... lắm.

Làm văn — *Trả lời những câu hỏi sau này :* Buôn bán có những việc gì? — Buôn bán thì cần những thể nào? — Tại làm sao khách không đến hàng người gian ngoa?

(1) tiệm lớn — (2) tiệm.

Khôn ngoan chẳng lọ thực-thà.

Một phố ở Hà-nội

Xưa kia, về đời quốc-triều ta, thành Hà-nội cũng đã là kinh-dô nước Việt-Nam rồi. Thời đó chỉ có một khu thành trong là *dinh thự* các quan, ngoài thì dân sự buôn bán, phố sá chật hẹp khù-khuỷu. Từ ngày nước Pháp sang bảo-hộ đền nay, thành-phố ấy đã mở-mang rộng-rãi ra nhiều.

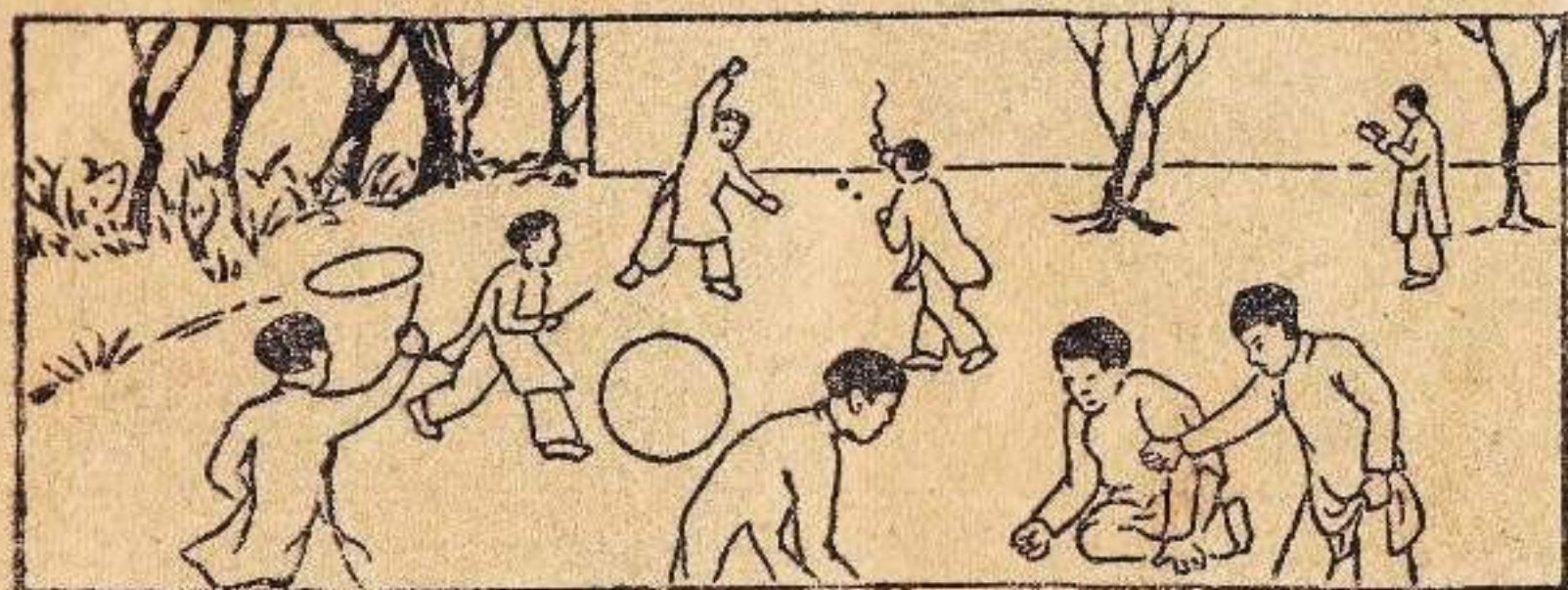
Ngày nay khu người bản-xứ ở, thợ thuyền, buôn bán nay vẫn còn ở cùng với nhau thành từng ngề-met như trước, nhưng đường đi đã mở rộng thêm ra, mà nhà cửa cũng đã xây thẳng hàng cho tiện đi lại và thoáng khí. Còn trong khu người Pháp ở thì có những đường rộng hai bên giống (trồng) cây to và có các nhà lầu đẹp để ứng các cửa hàng buôn trông rất là *lộng-lẫy*. Trong thành-phố, có vườn Bách-thú, dinh quan Toàn-quyền, trường Cao-đẳng, một nhà hát, hai *viện bảo tàng* và nhiều vườn hoa trong có tượng hoặc đài kỷ-niệm làm cho quang-cảnh thêm vẻ đẹp ra.

Giải nghĩa. — *Dinh thự* = nhà các quan to ở. — *Lộng-lẫy* = sáng-sủa sạch-sẽ mà có nhiều hàng bày trông rất đẹp mắt. — *Viện bảo-tàng* = nhà để chứa những đồ quý hoặc đời nay hoặc đời xưa.

Học tiếng — Dinh thự, — nhà lầu, — cửa hàng lộng-lẫy, — viện bảo-tàng, — quang cảnh.

Câu hỏi. — Hà-nội ngày xưa thế nào? — Từ ngày nước Pháp sang bảo-hộ thì thay đổi thế nào? — Khu người bản-xứ ở thế nào? — Khu người Pháp ở thế nào?

Trong thành phố Hà-nội có nhiều đường rộng.

Học-trò chơi ngoài sân

Cứ đến giờ chơi, học-trò ra cả ngoài sân, đùa thì chạy nhảy, đùa thì đánh quay (đánh vù), chơi đùa âm-ý, thật là vui-vẻ. Duy có cậu Tí cứ cầm quyển⁽²⁾ sách đọc, không chịu chơi.

Thầy giáo thấy thế đã nhiều lần, một hôm gọi cậu Tí lại hỏi. Cậu ấy thưa rằng: « Thưa thầy, con tưởng đã đi học, thì chỉ cốt chăm lo học hành, chơi đùa làm gì cho phí thời giờ ». — Thầy nói: « Cũng khá khen cho con là đùa chăm học. Nhưng *miễn* là đừng lười⁽³⁾ biếng thì thôi, chứ chơi đùa chạy nhảy, cũng không phải là vô ích. Nếu con *mãi-miệt* học cả ngày, không nghỉ một phút nào, thì trí-khôn sinh *quẩn*, mà thân-thể cũng mõi-mệt, học sao tinh-tưởng được. Vậy phải có học và có chơi, thì sự học mới dễ-dàng và chóng tằn - tới.

Giải nghĩa. — *Miễn* là = cũng nghĩa như quý - hồ. — *Mãi-miệt* = luôn với quyển sách, không lúc nào rời ra. — *Quẩn* = bối-rối, không sáng trí-khôn.

Bài tập

Đặt câu — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này: Đến buổi nghỉ học, thì học-trò ra chơi... cả lên. — Học mà không có lúc nghỉ lúc chơi, thì thành ra... — Chơi đùa không phải là... mất...

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này: Sao anh Tí không chơi? — Học mà có chơi đùa thì có ích gì? — Nếu không chơi đùa thì thế nào?

Học hăm ra học, chơi hăm ra chơi.

Trăm yêu dân cũng như yêu con

Vua Thánh-tôn nhà Lý là ông vua nhân-từ, có lòng thương dân. Một năm, trời làm rét⁽¹⁾ lắm, vua nghĩ đến những người tù-phạm phải giam ở trong ngục, bèn bảo các quan rằng: « Trấu ở trong *cung*, ăn mặc như thê nầy mà còn rét. Những kẻ nghèo khó, những tù-phạm phải trời buốt, cơm không có mà ăn, áo không có mà mặc, thì khổ sở đến đâu? » nói rồi truyền lấy chần⁽²⁾, chiếu phát cho tù. Lại có một hôm, đang buổi chiều, có công-chúa đứng hầu bên cạnh, vua chỉ vào công-chúa mà bảo các quan rằng: « Lòng trăm yêu dân cũng như yêu con trăm vậy. Chỉ vì *trăm* họ ngu dốt, làm cần phải tội. Vậy từ nay về sau, tội gì cũng giảm bớt đi ».

Đại ý. — Bài này trích ở sử ra: nhà chép sử chỉ nói vua Lý Thánh-tôn tỏ lòng thương những kẻ tù-phạm, mà không nói gì đến những người lương-dân, là có ý ngụ rằng: đến kẻ tù-phạm, mà vua còn thương như thế, huống chi là những người làm ăn lương-thiện. Cứ xem câu « Lòng trăm yêu dân cũng như yêu con » thì đủ biết cái lòng nhân của ngài bao dung cả thiên-hạ.

Giải nghĩa — *Tù-phạm* = người có tội, phải giam trong ngục. — *Cung* = nhà của vua ở. — *Trăm-họ* = dân gian, người thường dân.

Bài tập

Làm văn — Trả lời những câu hỏi sau này: Những người thế nào thì phải giam trong ngục? — Tại làm sao phải làm tội những quan gian-phi?

Ông vua phải thương dân như thương con.

Mặt trời mọc

Mặt trời cũng là một trái cầu tròn như trái đất ta ở, nhưng lớn hơn trái đất không biết bao nhiêu mà kẻ (1). Ta coi hình như bé, là tại mặt trời xa trái đất vô cùng. Xung-quanh mặt trời có những ngôi sao nhỏ gọi là *hành-tinh*. Trái đất ta cũng là một vị hành tinh.

Khi nóng và ánh sáng do ở mặt trời mà ra. Ta ở trên mặt đất mà có ánh sáng và có khí nóng là nhờ có cái ánh sáng và cái khí nóng ở trên mặt trời chiếu xuống. Không có mặt trời thì trái đất đời đời tối-tăm lạnh-lẽo, cỏ cây không mọc được và người cũng không sống được.

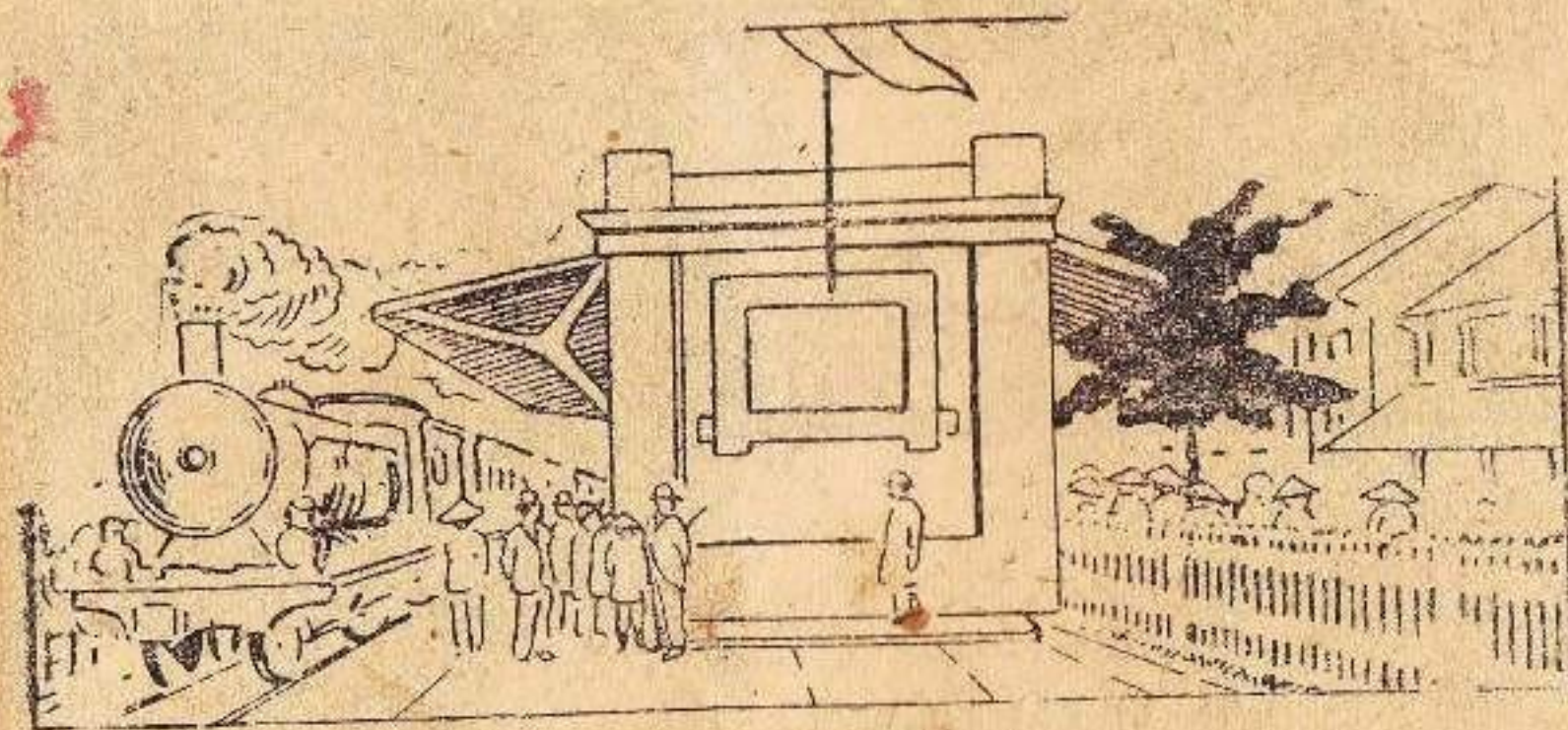
Giải nghĩa — *Hành-tinh* = ngôi sao đi quanh mặt trời.

Bài tập

Đặt câu — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này : Ở trên... thì có chỗ cao, có chỗ thấp. — Nhờ có ánh sáng mặt trời... thì ta mới có ngày có đêm. — Những ngôi sao đi quanh mặt trời gọi là...

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Hình mặt trời thế nào ? — Tại sao ta trông thấy mặt trời bé ? — Mặt trời chiếu những gì xuống cho ta ? — Không có mặt trời thì trái đất thế nào ?

(1) Lời dẫn ông thầy. — Cái bán - kính mặt trời dài hơn bán - kính của trái đất một trăm chín lần.

Nhà ga Đà-nẵng

Ở xứ Đông-duơng, người Pháp đã đặt ra nhiều đường xe lửa để chở hành-khách và hàng-hóa cho chóng, hiện nay những đường ấy đã qua những nơi giàu có và nông dân ở rỗi.

Trong các đường xe lửa ấy, con đường quan-trọng nhất là đường chạy suốt cõi Đông-duơng, khi nào làm xong thì các nơi, từ bên-thủy nước Tàu cho đến biên-thủy nước Xiêm, có thể giao thông với nhau được. Hiện nay đã làm xong được hai đoạn rồi: một đoạn về bắc từ Na-sám đến cửa Hàn, một đoạn về nam từ Nha-trang đến Sài-gòn. Nhưng đợi đến khi cả đường làm xong thì có ô-tô chở hành-khách từ Nha-trang ra cửa Hàn và từ Sài-gòn sang Xiêm, thành thử từ Bắc vào Nam chẳng mất mấy đôi thời giờ; đi thẳng một mạch chỉ mất có hai ngày rưỡi mà thôi.

Giải nghĩa. — *Đi thẳng một mạch* = đi luôn, không ở lại đâu lâu cả.

Học tiếng. — Đường xe lửa. — giao thông.

Câu hỏi — Con đường xe lửa nào ở xứ ta quan-trọng nhất ? Đường xe lửa chạy suốt cõi Đông-duơng đã làm xong được đoạn nào rồi ? — Còn phải làm những đoạn nào nữa ?

Mặt trời chiếu ánh sáng cho ta

Đi xe lửa rất chóng.

Cảnh sáng trăng

Mặt trăng cũng là một trái cầu như trái đất ta ở, nhưng nhỏ hơn trái đất. Mặt trăng không có khí nóng và ánh sáng. Cái ánh sáng mà ta coi thấy ban đêm, là của mặt trời chiếu sang, cũng y như ánh sáng ngọn đèn giọi vào mặt gương vậy.

Mặt trăng đi xung-quanh trái đất. Tính theo tháng ta thì từ ngày mồng một, mồng hai, lúc chập tối, chỉ coi thấy mặt trăng có cái vành sáng cong cong như lưỡi liềm, rồi dần dần (1) cái vành sáng ấy lớn ra. Đến ngày rằm thì sáng đủ cả mặt tròn. Từ hôm mười-bảy trở đi, mãi đến khuya mới trông thấy trăng, mà mỗi ngày một khuyết dần (2) đến ngày hai-mươi-tám, hai-mươi-chín, thì không thấy nữa.

Khi trăng sáng tròn đủ cả, gọi là trăng tròn; khi sáng có một phần, gọi là trăng khuyết.

Giải nghĩa. — Rằm = ngày mười-lăm tháng ta. — Khuyết = là thiếu, không đủ cả mặt tròn.

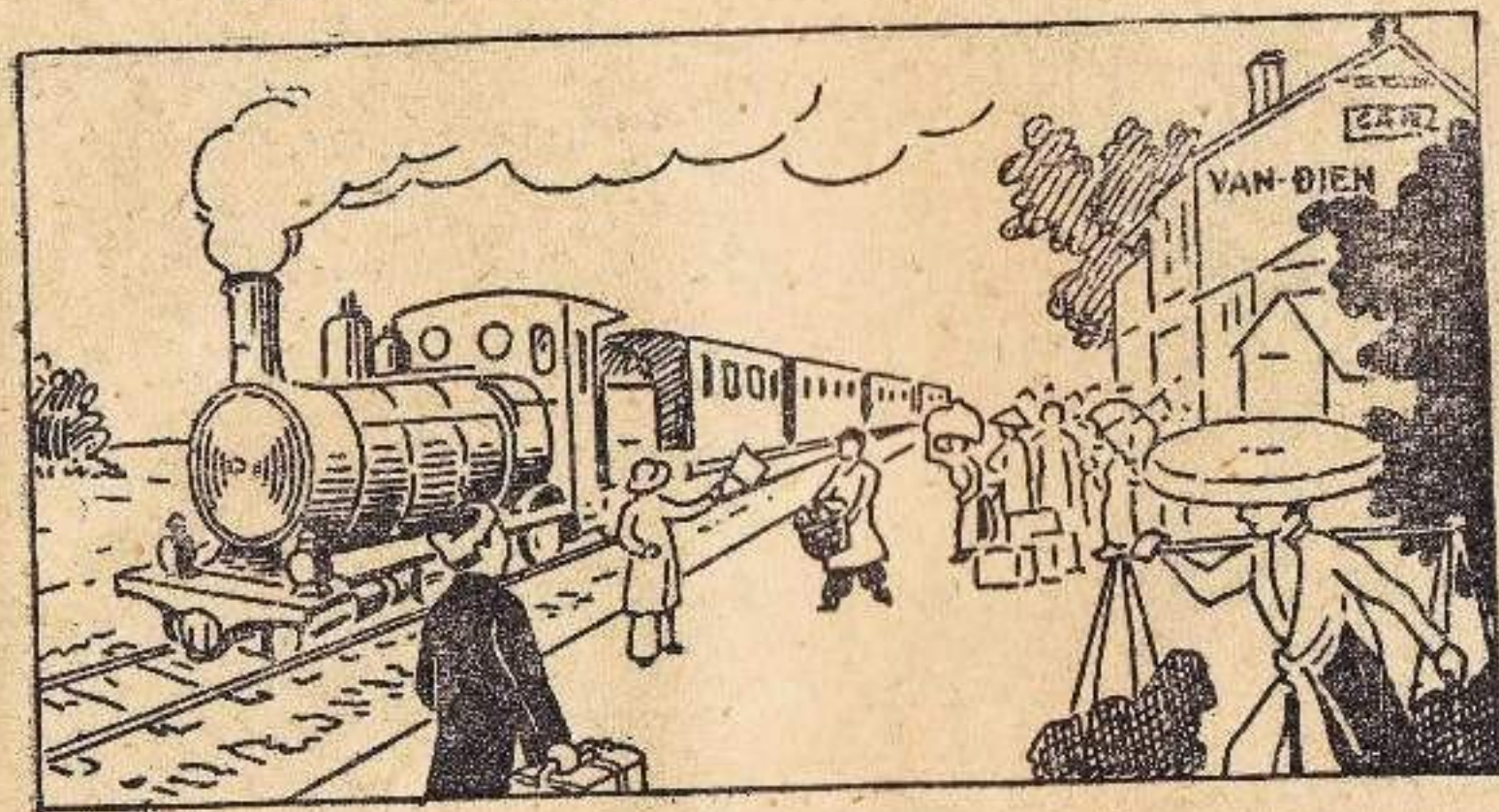
Bài tập

Đặt câu — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này : Mặt trăng thì... — Mấy hôm đầu tháng, hình mặt trăng sáng như cái... Trăng hôm rằm thì... — Từ hôm mười bảy trở đi, thì trăng lại ..

Làm văn — Trả lời những câu hỏi này : Mặt trăng to hay nhỏ hơn trái đất ? — Mặt trăng quay xung-quanh gì ? — Mặt trăng tự nó có ánh sáng không ? — Từ đầu tháng đến cuối tháng ta trông thấy mặt trăng thế nào ?

(1) lần lần — (2) lần

Mặt trăng chạy quanh trái đất

Xe lửa đỗ ở ga

Đời bây giờ, người ta đi lại thật lắm cách. Chẳng những đi chân, đi cày, đi ngựa, như xưa thôi, lại còn đi xe cày, xe ngựa, xe đạp, xe hơi, xe máy, xe điện, xe lửa. Ấy là các cách đi bộ. Còn đi thủy, thì chẳng những thuyền (1) chèo, thuyền buồm, bè mảng mà thôi, người ta lại còn đi tàu thủy, chạy bằng hơi bằng máy, rất mau nữa.

Ấy đường bộ, đường thủy, đã có lắm cách tài giỏi và mau chóng như thế, mà người ta còn cho là thường. Nên người ta lại chế ra thứ máy bay, bay bổng trên trời như chim, tàu lặn, lặn ngầm dưới nước như cá.

Giải nghĩa. — Cày = thứ vồ có mũi che ở trên. — Đường-bộ = lối đi trên mặt đất. — Đường thủy = lối đi trên mặt nước.

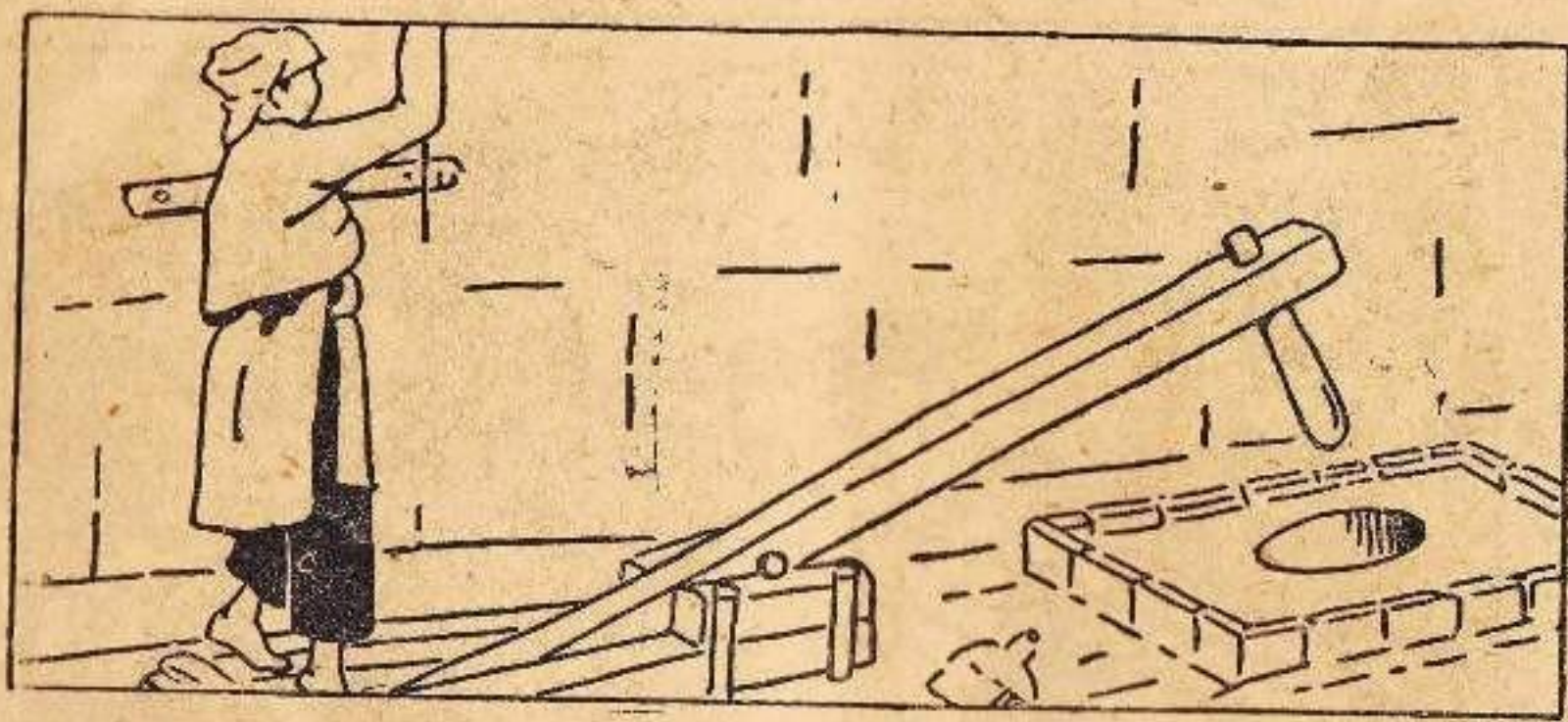
Bài tập

Học tiếng. — Cày, — thuyền, — buồm, — xe hỏa, — tàu thủy, — máy bay, — tàu lặn.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Ngày xưa ta đi lại hay dùng những cách gì ? — Bây giờ đi lại dùng những cách gì ?

(1) ghe.

Đi một ngày đàng, học một sàng khôn.

Gạo xay ra, phải giã cho trắng, thì mới ăn được. Giã gạo đã có một thứ cối lớn bằng đá, chôn xuống đất. Trên có cái cán lớn và dài, bằng gỗ. Một đầu cán, thì có cái chày, gọi là mỏ, bỏ xuống vừa vào giữa lòng cối. Chia ba một phần cán, về đằng đầu kia, thì có cái trục suốt qua cái cán, và gài đầu vào hai súc gỗ có lỗ đục sẵn. Hai bên có hai tấm ván, gọi là bàn cối.

Gạo đã đổ vào cối, một người đứng, hai tay *niu* vào hai cái dây treo trên mái nhà. Một chân đứng lên bàn cối, một chân đạp vào cái cán mà giã xuống, thì đầu chày dơ lên. Khi nhấc chân lên, thì đầu chày rơi (1) vào cối. Cứ gãi như thế độ một chốc, gạo xát hột nọ với hột kia, *gió*: (*tróc*) hết vỏ mà trắng dần (2) ra. Gạo giã xong, người ta đem *giần*: cầm thì cho lợn ăn, tấm thì để nấu ăn cũng như *com*.

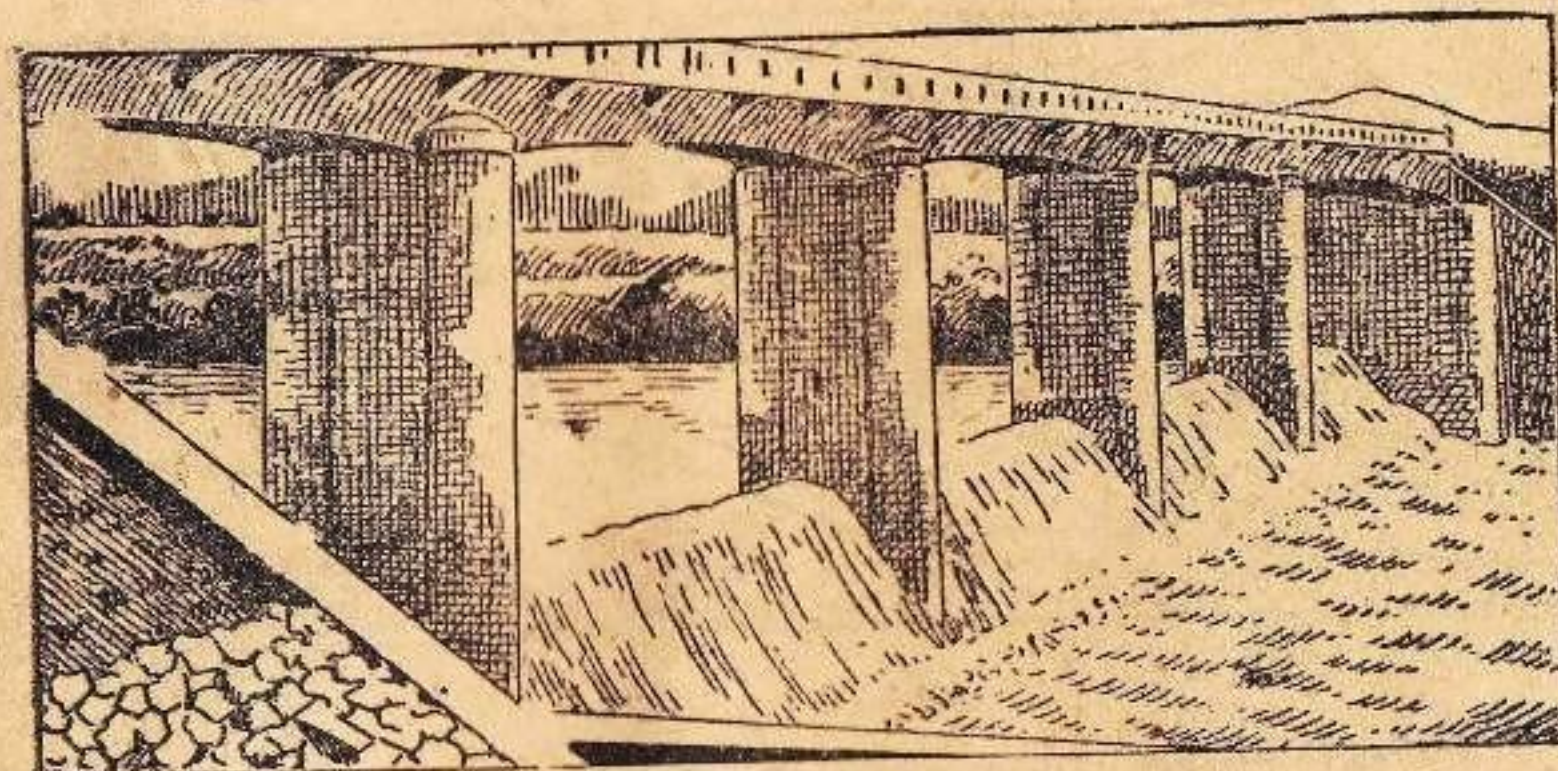
Giải nghĩa.—*Trục* — then gỗ chốt ngang một cái gì. Có nơi gọi là *cốt*. — *Niu* — tay nắm lấy mà vịn vào. — *Gióc* (*tróc*) — tuột vỏ ra. — *Giần* — để vào một thứ sàng mau mắt, rồi lắc cho cám và tấm rơi xuống.

Bài tập

Làm văn — Trả lời những câu hỏi sau này: Hột thóc gặt về, làm thế nào thành ra hột gạo? — Có hột gạo rồi làm thế nào thành ra hột com?

(1) rớt — (2) lã.

Giã gạo bằng cái cối đá to.

Máng nước ở Tac-oun

Muốn cây lúa thì phải đem nước ở sông lạch xung-quanh vào ruộng: cho được như thế thì phải làm những cuộc gọi là cuộc dẫn thủy nhập điền.

Từ ngày nước Pháp sang bảo hộ bên ta, đã làm nhiều những cuộc ấy, nhất là ở Kép, Vĩnh-yên, Sông-cầu ngoài Bắc-việt; ở Thanh-hóa, Phú-văn trong Trung-việt.

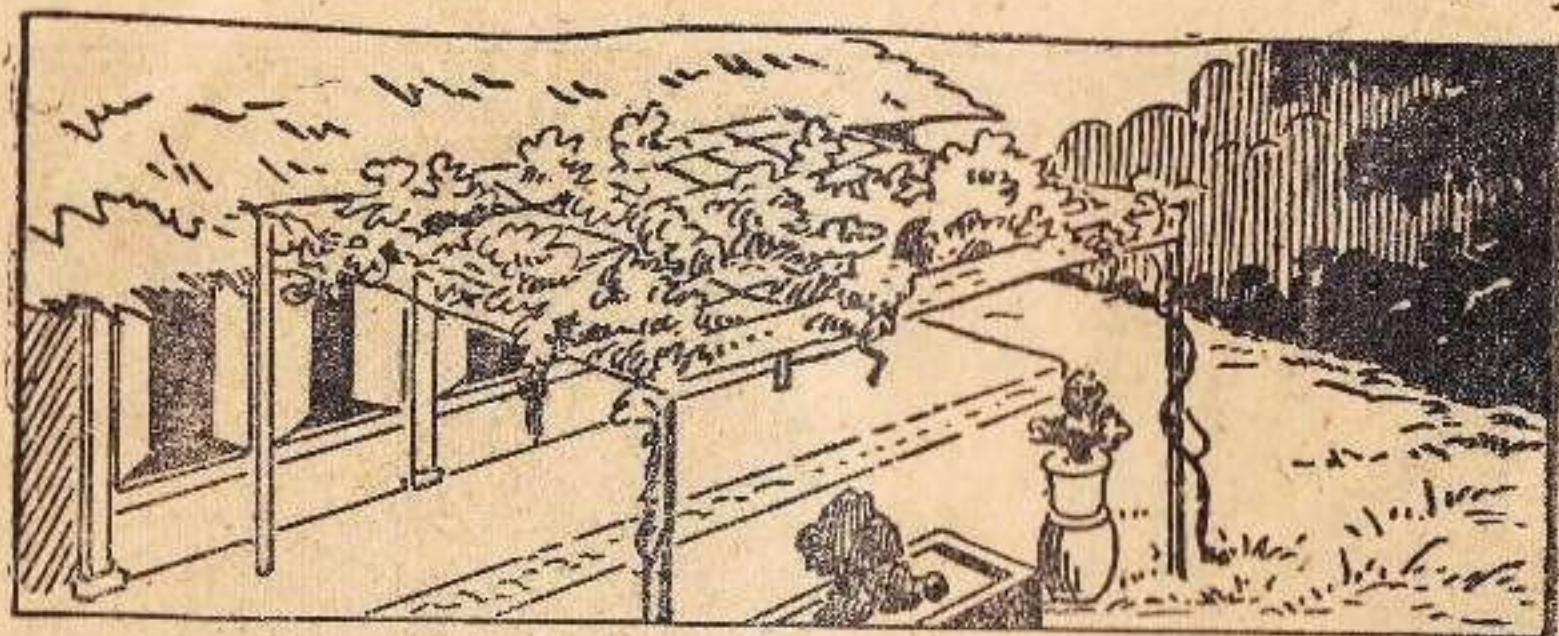
Cuộc lớn nhất là cuộc dẫn thủy nhập điền ở Thanh-hóa. Làm từ năm 1918, đến năm 1925 thì xong. Nhờ có cuộc ấy, những đất trước kia bỏ hoang nay đã cấy lúa, giống (trồng) bông, giống mía được mà những đất đã cấy cây nay *thu-hoạch* cũng hơn lên được nhiều.

Giải nghĩa.— *Thu - hoạch* = thu các hoa màu ở ruộng đất.

Học tiếng.— Cuộc dẫn thủy nhập điền, — *thu-hoạch*.

Câu hỏi — Lúa phải có gì mới mọc được? Nếu thiếu nước thì phải làm gì? — Cuộc dẫn thủy nhập điền đã làm ở Đông-dương là những cuộc nào?

Dẫn thủy nhập điền để cấy lúa.

Nhà ở sạch-sẽ

Độ nọ tôi có vào chơi nhà anh Thanh, mà tôi còn nhớ mãi đến bây giờ. Nhà anh ta chẳng lấy gì làm giàu có, lịch-sự, nhà gianh (tranh), vách đất, nhưng thật là sạch từ cổng sạch vào.

Trong nhà bày ít đồ đạc, chỉ những đồ tre gỗ *xuềnh xoàng* thôi, nhưng cái nào cái nấy, xếp đặt có hàng lối *phần-phần ngăn-nấp* chỉnh tề. Kể từ bức tranh dán trên vách, cho đến cái khóm hoa, giàn lý rước cửa, cái gì cũng có *ý-nghị* cả, ai nào thấy cũng phải ưa.

Ấy thế mới biết người ta không kỳ giàu nghèo, hễ ai biết xếp đặt cho có ngăn-nấp, và biết giữ gìn cho được sạch-sẽ, thì đâu ở đâu cũng vui cũng đẹp.

Giải nghĩa. — *Xuềnh-xoàng* = không có cái gì là trang-hoàng lịch-sự. — *Ngăn-nấp* = có trật-tự, đâu ra đấy. — *Ý-nghị* = có vẻ đẹp con mắt và có thú-vị.

Bài tập

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này : Ở trong nhà cần phải có... thì trông mới đẹp — Nhà tuy ít... nhưng cái nào cái nấy xếp có trật-tự. — Tôi vào nhà người anh em bạn thấy ba cái... dán trên tường.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau này : Trong nhà ở phải xếp đặt thế nào ? — Muốn cho chỗ ở của mình được vui vẻ, thì phải làm thế nào ? — Thứ-tự là thế nào ?

Nhà ở phải giữ sạch-sẽ và có ngăn-nấp.

Tinh-tú

Nhưng đêm sáng trời, ta thử ngửa mặt lên trời mà coi, thì thấy không biết *cơ-man* nào là những đóm sáng nhấp-nhánh, càng trông càng thấy nhiều. Ấy là những ngôi sao. Những ngôi sao ấy, ta trông thấy nhỏ *lí-tí*, nhưng chính thật thì lớn vô cùng, lớn hơn trái đất của ta hàng mấy mươi nghìn lần. To nhưng mà trông thấy nhỏ, là vì sao cách trái đất xa không biết thế nào mà kể. Mặt trời cũng là một ngôi sao nhưng mặt trời gần trái đất hơn, cho nên ta trông thấy lớn. Mặt trăng thì không phải là ngôi sao, và không to bằng mặt trời, nhưng ở gần trái đất hơn, cho nên ta trông được rõ.

Giải nghĩa. — *Tinh-tú* = tiếng nói gồm cả các sao ở trên trời. — *Cơ-man* = nhiều không đếm được. — *Lí-tí* = nhỏ bằng hạt tằm.

Bài tập

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau này : Hôm nào trời thanh thì ta trông thấy nhiều sao... trên trời. — Sáng dậy, ánh mặt trời... vào trong buồng tôi... trông chói là vì nó tự sáng... trông không chói là vì nó chịu cái ánh sáng của mặt trời như trái đất vậy.

Làm văn. — Trả lời những câu sau này : Đêm ngửa lên trời thì ta trông thấy gì ? — Mặt trời và ngôi sao khác nhau thế nào ? — Mặt trăng và ngôi sao khác nhau thế nào ?

Ban đêm sao nhấp-nhánh trên trời.

Tát nước

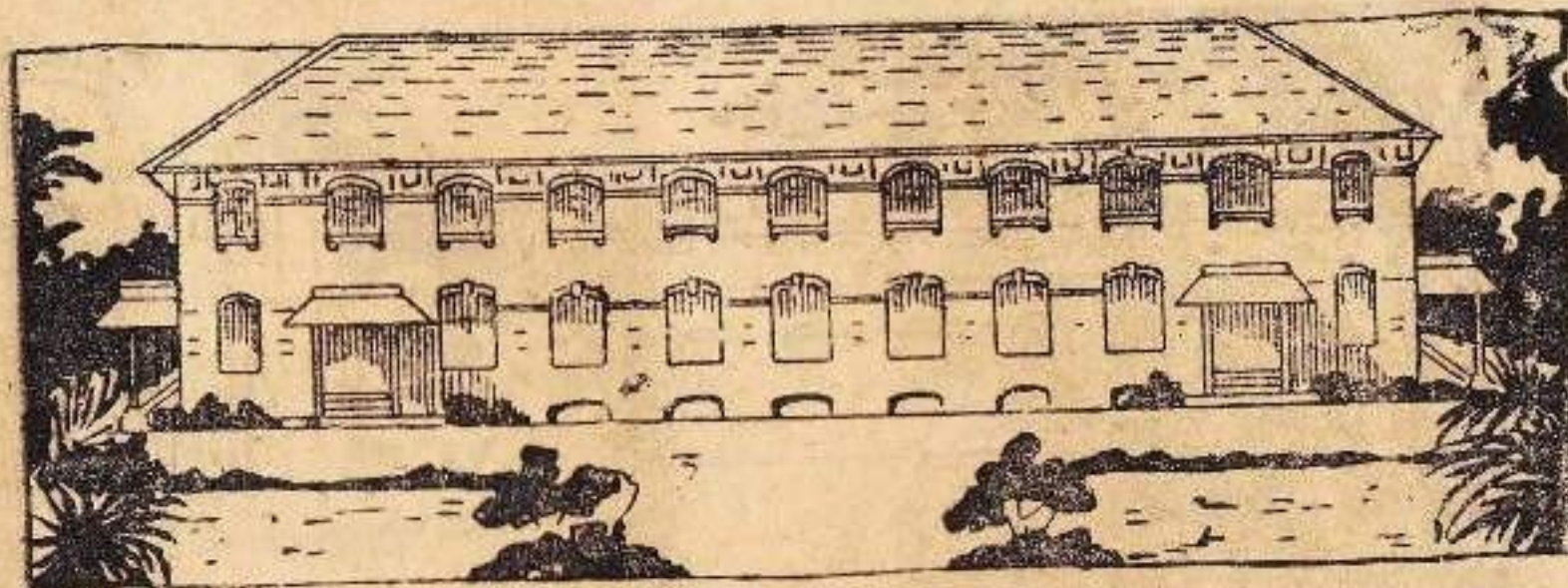
Ở nhà quê, *quanh năm ngày tháng*, ai cũng chăm về việc cấy cấy. Sớm tối lo làm lo ăn, hết công nọ đến việc kia, không mấy khi được *nhàn-hạ*. Khi hạt giống đã gieo xuống đất đêm ngày mong được nắng, được mưa, cho cây mạ mọc lên tươi tốt. Cây mạ lên đã đủ sức rồi, phải nhổ lên, đem ra cấy vào ruộng. Ruộng cấy xong, những công việc đã xong đâu. Còn phải bón phân, nhổ cỏ. Lỡ khi trời nắng khô khan, phải tát nước vào ruộng cho cây lúa được mạnh-mẽ, thì rồi bông lúa hạt thóc mới được tốt đẹp. Đến khi lúa chín, gặt về, đập ra, phơi khô. Bây giờ mới chắc được thóc gạo mà ăn. Nghề làm ruộng khó nhọc như thế, cho nên phải cần mẫn mới được.

Giải nghĩa. — *Quanh năm ngày tháng* = nói cả năm lúc nào cũng thế? — *Nhàn - hạ* = thong-thả, không phải làm - lụng lo-lắng gì?

Bài tập

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài này mà đặt vào những câu sau đây: — Năm trời nắng nhiều quá, ruộng nương... hết cả. — Người ta ngâm thóc cho có mầm rồi mới đem... xuống ruộng. — Thóc để lâu... thì phải chọn những hạt tốt. — Ruộng khô hết nước thì phải... vào.

Nghề làm ruộng phải cần-mẫn lắm.

Viện Pasteur ở Sài-gòn

Có lắm bệnh như bệnh dịch hạch, bệnh tả, bệnh chó dại, bệnh lao, do **những con sinh vật** rất nhỏ, mắt không trông thấy được, gọi là *vi-trùng*, mà phát ra. Muốn trị các bệnh ấy, trước phải tìm xem giống vi - trùng nào gây nên, rồi mới tìm thuốc hoặc để phòng, hoặc để chữa. Nay tìm được như thế là nhờ có một nhà khoa-học đại-tài người Pháp tên gọi là Pasteur. Chính ông đã tìm ra vi-trùng bệnh chó dại và thuốc trị bệnh ấy; nhờ đó mà cứu được biết bao nhiêu là mạng người. Về sau, các nhà khoa-học mới theo *phương-pháp* của ông mà tìm ra vi-trùng những bệnh khác. Các ông ấy làm việc trong những sở người ta lấy tên nhà khoa-học Pasteur mà đặt ra viện Pasteur.

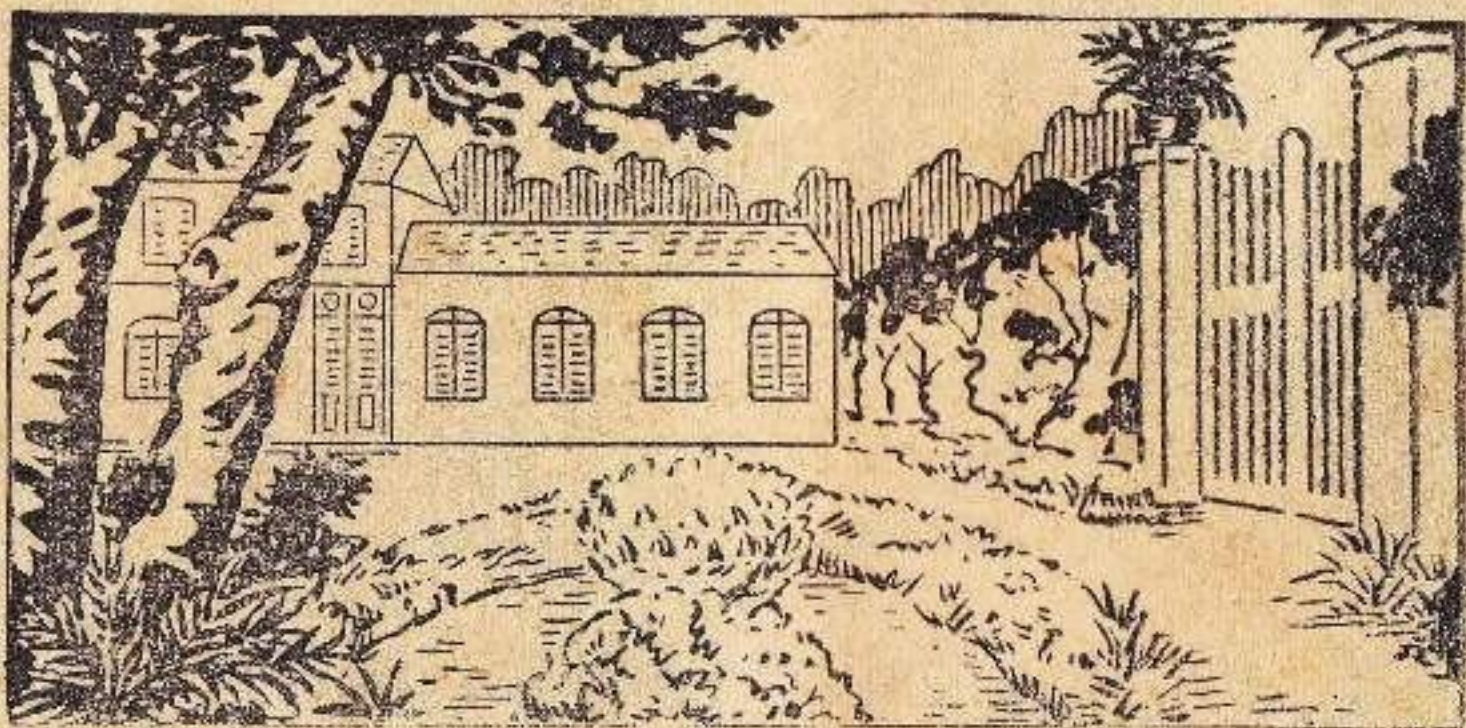
Ở Đông-dương nay có ba viện Pasteur: một viện ở Sài gòn, một viện ở Nha-trang, một viện ở Hà-nội.

Giải nghĩa. — *Sinh-vật* = tên gọi những giống biết ăn, biết uống, hoặc vận-động được, hoặc không, nhưng sinh sản được mà có sống có chết. — *Vi-trùng* = những con trùng nhỏ. — *Phương-pháp* = cách thức mình phải tuân tự theo làm một công việc gì.

Học tiếng. — Sinh-vật, — vi-trùng, — phương-pháp, — phòng bệnh

Câu hỏi. — Ai tìm thấy ra những vi-trùng bệnh? — Ở Đông-dương có những viện Pasteur nào?

Ông Pasteur là một nhà khoa-học đại tài

Nhà trang khi nghỉ hè

Trời nóng nực khó chịu. Học nhiều, nghỉ lắm, sợ đuối sức và mệt trí, nên vào khoảng mấy tháng hè, từ *trung-tuần* tháng sáu đến đầu tháng chín tây, thì các trang đều đóng cửa.

Tuy vậy người học-trò tốt, không *lấy-né* (1) rằng nghỉ, mà sao-những hẳn sự học. Mỗi ngày cũng phải *ôn-tập* lại các bài trong một vài giờ, thì mới không quên được những điều đã học. Có thể thi năm sau vào trang mới *hòng* có đủ sức mà ganh (tranh) đua với chúng bạn.

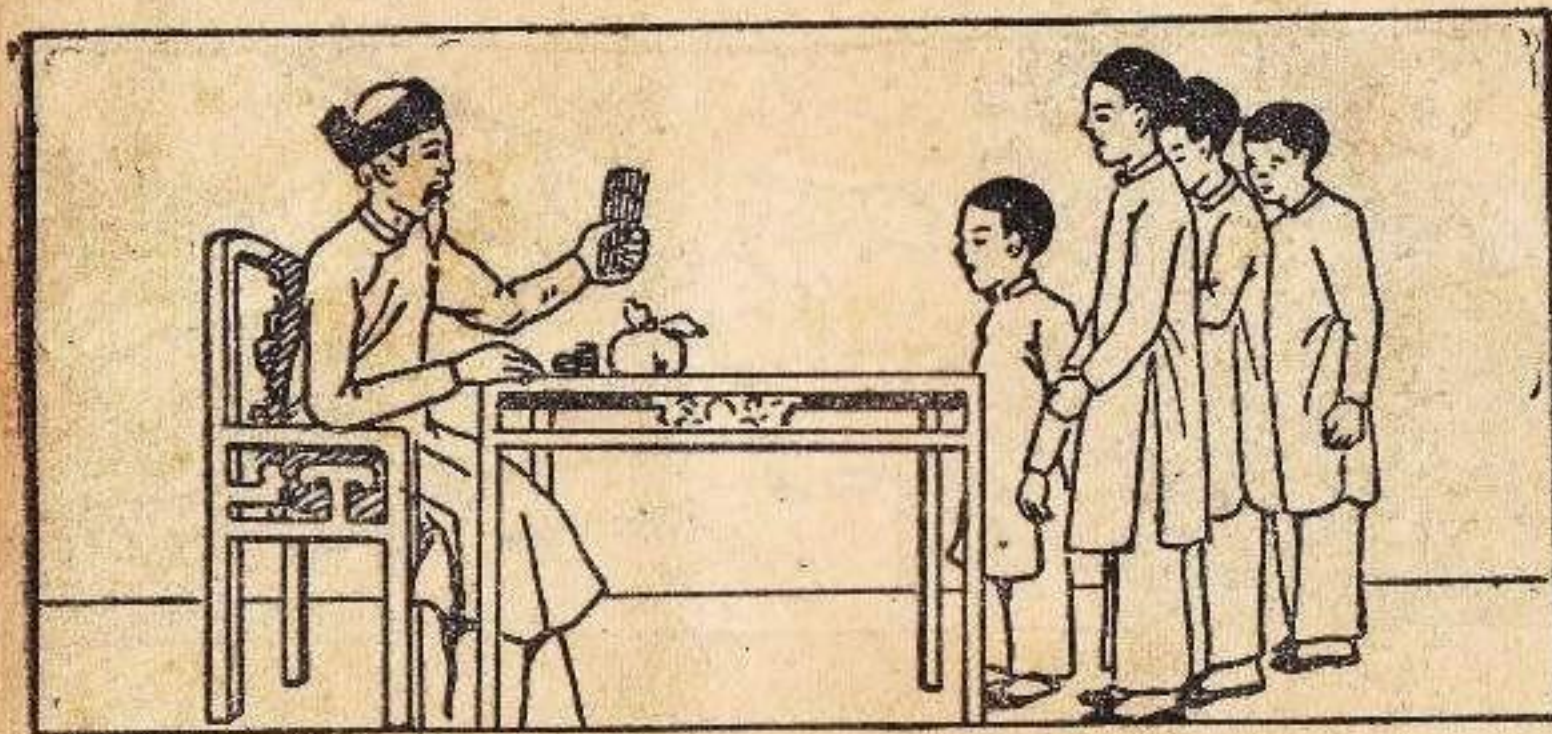
Giải nghĩa. — *Trung-tuần* = khoảng mười ngày vào giữa tháng. — *Lấy-né* = nhàn một việc gì mà làm một việc khác. — *Ôn-tập* = học tập lại những bài cũ. — *Hòng* = mong đợi.

Bài tập

Học tiếng. — Nóng nực, — đuối sức, — mệt trí, — *trung-tuần*, — *lấy-né*, — sao-những, — *ôn-tập*, — *hòng*, — ganh đua.

Làm văn. — Trả lời những câu hỏi sau đây : Mùa nực bắt đầu vào từ độ nào ? — Các trang nghỉ hè vào khoảng từ tháng mấy đến tháng mấy tây ? — Là từ tháng mấy đến tháng mấy ta ? — Khi nghỉ hè các anh phải ôn tập làm sao ?

Học-hành không nên sao-lãng bao giờ.

Một ông lão làm ruộng có bốn người con trai. Một hôm, ông gọi cả bốn người lại trước một cái bàn, trên đề một bó dưa và một túi bạc. Ông bảo rằng : « Hễ đứa nào *bẻ* gãy được bó dưa này, thì ta cho túi bạc ».

Bốn người con, mỗi người thử một lượt, không ai *bẻ* được. Ông già bèn cởi bó dưa ra, *bẻ* từng chiếc một, thì *bẻ* gãy như chơi. Các con nói rằng : « Nếu *bẻ* cái một thì chẳng khó gì ».

Người cha bảo rằng : « Nay các con, như thế thì các con biết rằng : muốn có sức mạnh thì phải *hợp-quần*. Khi ta chết rồi, thì các con phải nhớ đến chuyện bó dưa này. Các con phải thương yêu nhau, đùm-bọc lấy nhau, thì mới đủ thế-lực mà đối với người ngoài ».

Giải nghĩa. — *Bẻ* = lấy tay uốn cho gãy. — *Hợp-quần* = nhiều người xum họp với nhau.

Bài tập

Học tiếng — *Bẻ*, — *hợp-quần*, — *bó*.

Làm văn — Trả lời những câu hỏi sau đây : Ông già gọi bốn người con đến đâu ? — Ông nói gì ? — Tại làm sao những người con lại không *bẻ* được dưa ? — Ông già *bẻ* thế nào ? — Ông dặn các con những gì ?

Muốn có sức mạnh, thì phải hợp quần.

Người đi cây đánh con cọp

Ngày xưa, có một người đi cây đánh đập con trâu thê nào cũng phải chịu. Con cọp ngồi trên bờ, nom thấy, mới hỏi trâu rằng: « Trâu kia, mày to lớn nhường ấy, sao mày để nó đánh đập như thế? » — Trâu nói: « Nó bé nhưng *tri-khôn* nó lớn ». Cọp lấy làm lạ, không biết cái *tri-khôn* ra thế nào, mới bảo người rằng: « Người kia, *tri-khôn* của mày đâu, cho tao xem? » — Người nói: « *Tri-khôn* tôi để ở nhà ». — « Mày về lấy đi ». — « Tôi về, rồi ông ăn mật trâu của tôi thì sao? Ông có thuận để cho tôi trói ông lại, rồi tôi về lấy cho ông xem »

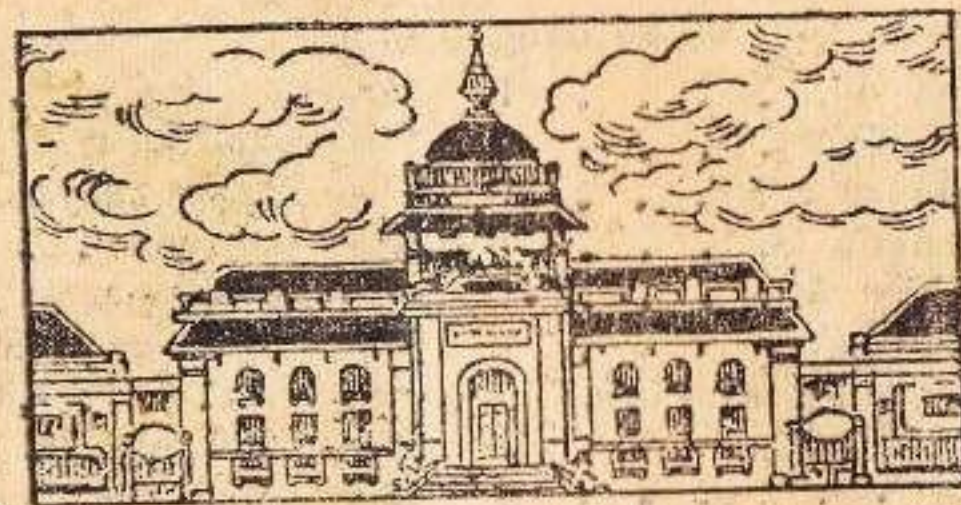
Cọp muốn xem, thuận để cho trói. Trói xong, người lấy *bấp cây* (lính cây) đánh mãi, bảo rằng: « *Tri-khôn* tạo đây! » Vậy mới biết: *manh chằng tay khôn*.

Giải nghĩa. — *Cọp* = giống ác thú ở trên rừng, hay bắt người và các loài vật khác mà ăn. Người ta còn gọi là hổ, hùm, beo, kền, khải, v. v. — *Tri khôn* = cái trí để người ta biết cái hay, cái dở, cái phải, cái trái. — *Bấp cây* = đoạn tre dài nối vào cái cây cho trâu bò kéo. — *Chằng tay* = không bằng.

Bài tập

Đặt câu. — Tìm những tiếng trong bài mà đặt vào những câu sau đây: Con trâu thì... mà không có trí khôn. — Người ta sai khiến được các loài vật là bởi có... — Hôm qua mấy người đánh bắt được...

Manh dùng sức, yếu dùng chước.

Trường Cao-dẳng ở Hà-nội

Ngày nay Nhà-nước đã mở ra nhiều trường để dạy cho ta những điều *thường thức*, mà ở đời này ai cũng cần phải biết. Năm 1917 thì mở ra một trường dạy về bậc cao-dẳng, đó là trường Đại-học Đông-pháp. Trường Đại-học này cả thầy có 7 trường, mỗi năm sinh-viên thi đỗ ra, làm *y sĩ*, phụ những *y sĩ* ta thường thấy ở các *bệnh-viện* Đông pháp. — làm *thủ y* đi chữa bệnh cho *gia-súc*. — làm tham tá công-chánh như những viên tham tá ta thường gặp ở ngoài đường *đốc-thức* việc xây cầu cống hay là *hoa đờng*. — làm *giáo-sư* bậc Cao-dẳng tiểu-học, dạy ở Trường Trung-học Pháp-việt và những trường Cao-dẳng tiểu học Nam-dinh, Hải-phòng, Thái-bình, Bắc-ninh, Lạng-sơn. Lại còn có nhiều sinh-viên đang học ở trường Đại học nữa để sau này ra, nhờ Nhà nước chỉ bảo cho, mà làm công kia việc nọ, cốt sao cho ta được *phong-lưu*, sung sướng, giỏi-giang, nên người vậy.

Giải - nghĩa. — *Thường-thức* = đều thông thường cần phải biết. — *Y-sĩ* = thầy thuốc chữa bệnh người. — *Bệnh-viện* = nhà thương, nhà để chữa người ốm. — *Gia súc* = vật nuôi trong nhà. — *Đốc thức* = trông nom bảo ban cho người ta làm. — *Phong-lưu* = không thiếu thốn gì nhẫu thân không phải lo lắng gì về đường sinh hoạt.

Học tiếng. — Điều thường-thức. — trường đại-học. — *y-sĩ*. — *thủ y*. — công-chánh

Câu hỏi. — Trường Đại-học Đông-pháp mở ra từ bao giờ? — Các trường Đại-học Đông-pháp mục-đích để làm gì?

Có nhiều sinh-viên học ở trường Đại-học.

Số bài	Số trang	Số bài	Số trang
1.— Trạng học vui.	8	35.— Con ong.	37
2.— Ngày giờ đi học.	4	36.— Ông Trần-Quốc-Tuấn.	38
3.— Đi học để làm gì?	5	37.— Mấy lời khuyên về vệ-sinh.	39
4.— Lịch-sử nước ta.	6	38.— Ngày giỗ.	40
5.— Khuyển hiếu đễ.	7	39.— Bữa cơm ngon.	41
6.— Mau trí-khôn.	8	40.— Ông Lê-Lai liêu minh cứu	
7.— Người ta cần phải làm việc.	9	chứa.	42
8.— Dân-tộc Việt-Nam.	10	41.— Tối ở nhà.	43
9.— Làng tôi.	11	42.— Con cò mà đi ăn đêm.	44
10.— Chọn bạn mà chơi.	12	43.— Ta không nên ngã lòng.	45
11.— Khuân tảng đá.	13	44.— Chuyện gươm thần của	
12.— Nội-thuộc nước Tàu.	14	vua Lê-Lợi.	46
13.— Ông tôi.	15	45.— Cái cây.	47
14.— Bà ru cháu.	16	46.— Con trâu.	48
15.— Cây sen.	17	47.— Con chim với người	
16.— Chuyện hai chị em bà		ruộng.	49
Trung.	18	48.— Vua Lê-Thánh-Tôn.	50
17.— Chuyện người Thừa-Cung.	19	49.— Kính trọng người già cả.	51
18.— Đồ làm ruộng.	20	50.— Lòng thương kẻ tội tở.	52
19.— Bệnh ghẻ.	21	51.— Học-trò biết ơn thầy.	53
20.— Bệnh ghẻ (tiếp heo).	22	52.— Các khoa thi.	54
21.— Nhờ có cuộc nội-thuộc		53.— Học thuộc lòng.	55
nước Tàu, người nước		54.— Làm người phải học.	56
Nam được những gì?	23	55.— Chùa làng tôi.	57
22.— Học-trò chăm học.	24	56.— Một kẻ thoán nghịch :	
23.— Học-trò lười-liếng.	25	Mạc-Đãng-Dung.	58
24.— Chữ nho.	26	57.— Mưa dầm gió bắc.	59
25.— Nên giúp đỡ lẫn nhau.	27	58.— Con mưa.	60
26.— Lễ-phép với người tân-lập.	28	59.— Đứa bé và con mèo.	61
27.— Cây cày.	29	60.— Ông Nguyễn-K.m.	62
28.— Chuyện ông Ngô-Quyền.	30	61.— Trang sức.	63
29.— Mây và Mưa.	31	62.— Ăn-mặc phải giữ gìn.	64
30.— Thọ làm nhà.	32	63.— Một cái thư.	65
31.— Chăn trâu.	33	64.— Ông tổ sáng nghiệp ra nhà	
32.— Vua Lý Thái-tổ dời đô lên		Nguyễn : ông Nguyễn-Hoàng.	66
thành Hà-nội.	34	65.— Thư gửi mừng thầy học.	67
33.— Chỗ quê hương đẹp hơn cả.	35	66.— Cái cỏ, cái vạc, cái nông.	68
34.— Ngoan (giỏi) được khen,		67.— Chim sơn-ca (chuyện	
hư phải chê.	36	chuyện).	69

Số bài	Số trang	Số bài	Số trang
68.— Lũy Đồng-hới.	70	96.— Không đánh đáo.	98
69.— Con chuột.	71	97.— Tiếng động ban đêm.	99
70.— Ở sạch thì không hay đau		98.— Gió.	100
mắt.	72	99.— Các lăng-tăm ở Huế.	101
71.— Lý-trưởng làng ta.	73	100.— Công nghệ.	102
72.— Cổ Alexandre de Rhodes và		101.— Phải tuân theo pháp-luật.	103
việc đặt ra chữ quốc-ngữ.	74	102.— Người đi buôn thật-thà.	104
73.— Tuần phu.	75	103.— Hà-nội kinh-dô mới ngày	
74.— Thú thật.	76	nay.	105
75.— Đi cầu.	77	104.— Chơi đùa không phải là	
76.— Vua Gia-long.	78	vô ích.	106
77.— Người đi cấy.	79	105.— Ông vua có lòng thương	
78.— Đa.	80	dân.	107
79.— Người ta cần phải vận động.	81	106.— Mặt trời.	108
80.— Ông Bà-đa-lộc.	82	107.— Đường xe-lửa chạy suốt	
81.— Ba thầy thuốc giỏi.	83	xứ Đông-dương.	109
82.— Phải có thứ-tự.	84	108.— Mặt trăng.	110
83.— Rau muống.	85	109.— Các cách đi thủy đi bộ.	111
84.— Ông Phan-Thanh-Giản.	86	110.— Cối giã gạo.	112
85.— Bắp ngô.	87	111.— Cuộc dẫn thủy nhập điền.	113
86.— Sừng và riềng.	88	112.— Nhà ở phải sạch-sẽ và có	
87.— Chuyện ông Tử-Lộ.	89	ngăn-nấp.	114
88.— Giặc khải ở Bắc-Việt.	90	113.— Các lính-lú.	115
89.— Phải bạo dạn mới được.	91	114.— Công việc của người làm	
90.— Chuyện Sơn-tinh, Thủy-		ruộng.	116
tinh.	92	115.— Viện Pasteur.	117
91.— Anh em phải hòa thuận.	93	116.— Nghỉ hè.	118
92.— Bệnh chó dại.	94	117.— Ông già với bốn người con.	119
93.— Nước có trị thì dân mới an.	95	118.— Người khôn hơn loài vật.	120
94.— Đền Ngọc-sơn ở Hà-nội.	96	119.— Trường Đại-học.	121
95.— Thành phố Sài-gòn.	97	Mục-lục.	122-123

HẾT

huongmaitruongxua.vn

